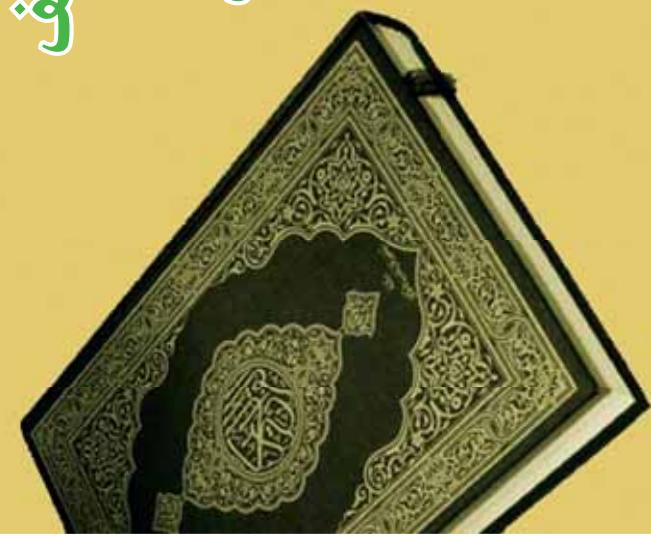

د چاپ کال: ۱۴۰۱ هـ . ش

Ketabton.com

کتابتون

د یوھنی و زار د
د تبلیغی صاحب د پر انجام د نهونکو د
د روزنی او د مانسنس د مرکزی د مینیت
د تبلیغی نظایر د پر انجام او درسی کابونو
د تالیف لوى رات

درسی کابونو د پر انجام د نهونکو د
خوشی پر کارکه منع ده له سر خروج و گرسنه قانونی چالن کېرىد

کتابتون - کتابتون

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د بنوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
كتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

دولسم ټولگۍ

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

ليکوالان

- دكتور فضل الهدى وزين
- فضل الله نيازى

علمی او مسلکي ايدپيت

- محمد عارف لودين

- محمدآصف کوچي

د ژې ايديت

- محمد قاسم هيله من

دينې، سياسي او گلتوري گميته

- مولوي قيام الدين کشاف

- دكتور عبدالصبور فخري

د خارنې گميته

- دكتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د بنوونکو د روزني او د ساينس مرکز معين

- دكتور شېر علي ئطيفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول

- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستانى د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي كتابونو د تاليف

لوى رئيس

طرح او ډيزاين

عنایت الله غفاری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کورد سولې کورد توري	هر بچې یې قهرمان دی
دا وطن د ټولوکوردي	د بلوخوود ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنوود تاجکو
ورسره عرب، گوجردې	پامېريان، نورستانيان
براھوي دي، قزباش دي	هم ايماق، هم پشه يان
دا هيوا به تل څليري	لكه لم پرشنه آسمان
په سينه کې د آسيابه	لكه زره وي جا وي دان
نوم د حق مودي رهبر	وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

**د پوهنې د وزیر پېغام
گرونو بنوونکو او زده کوونکو،**

بنوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوروی. تعلیمي نصاب د بنوونې او روزنې مهم توکۍ دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. خرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنېزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. الیته نه بنایې چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدي ارزښتونو چمتو او ترتیب شوي دي. علمي ګټوري موضوعاتې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځیدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالی زده کړې د میتدونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندي او پلرونو هم د خپلو لوښو او زامنوا په باکيفیته بنوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته بنې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زمود ګران بنوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسئولیت په ریښتونې توګه سره رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کابري چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سېبځلي دين له بنستونو، د وطن دوستي د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د خرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د بنوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو خڅه هیله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زمود له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا بنه تأليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغه پوهانو خڅه چې دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې بې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو خڅه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېشن کې بې مرسته کړې ده، مننه او درناوي کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

سولیکونه

1.....	لومړۍ لوست: قرآن کريم د رنګ په لور هدایت
۷.....	دویم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۱۱.....	دریم لوست: د شورا ارزښت
۱۵.....	څلورم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۱۹.....	پنځم لوست: د انياواو مقام
۲۲.....	شېیوم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۲۸.....	اووم لوست: اسلام غوره دین دی
۳۲.....	اتم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۳۸.....	نهم لوست: په آخرت ايمان او پر ژوند پې اغیز
۴۱.....	لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۴۶.....	يوولسم لوست: په دین کې اعتدال (منځلاريټوب)
۵۰.....	دولسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۵۸.....	ديارلسم لوست: ګټوره سوداګري
۶۴.....	خوارلسم لوست: د ديني زده کړي ارزښت

۶۹	پنځلسم لوست: د دینې شعائرو تعظیم او درناوی
۷۳	شپاړسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۷۷	اوولسم لوست: ټولنیز عدالت د قرآن په رڼا کې
۸۲	اته لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۸۸	نولسم لوست: د انسان د وینو توییلو حرمت
۹۲	شلم لوست: د تېر لوست پاتې برخه
۹۶	يو ويشتم لوست: د خلکو په شتمنيو د تیري حرمت
۱۰۲	دوه ويشتم لوست: ګله ژوندون او خواخوردي
۱۰۸	دروييشتمن لوست: په قرآن کريم کې نمونه خوانان

لومړۍ لوست

قرآن کریم د رنډا په لور هدایت

قال الله تعالى: «الرَّ كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلْمَاتِ إِلَى النُّورِ يَأْذِنُ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ
الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿اللهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾»

[ابراهیم: ۱-۲]

د کلمو معنا

الر: الف، لام، را- په دې آيت کې د مقطعه تورو له جملې خخه دي چې په معنا او
تفسیر یې پرته له الله تعالى او د هغه له پیغمبر ﷺ خخه بل هيڅوک نه پو هیروي.
قرآن.

کتاب:

لُتُخْرِجَ: چې وباسې ته.

الْظُّلْمَاتِ: د ظلمه جمع ده، تیارې.

النُّورِ: رنډا.

الْعَزِيزِ:

الْحَمِيدِ:

وَيْلٌ:

غالب، د الله له مبارکو نومونو خخه یو نوم دی.

ستایل شوی، د الله له مبارکو نومونو خخه یو نوم دی.

هلاکت، افسوس، د دوزخ په بېخ کې یوه کنده ده.

شخه:

ستایل:

هلاکت:

آفسوس:

دوزخ:

نوم:

هیڅوک:

پو هیروي:

په هېڅوک:

يعني درې تورو (الف، لام، را) پېل شوي دي. دا چول توري په قرآن عظيم الشان کې د مقطوعه، يعني له يو بل نه بيل او جلا تورو په نامه ياديري. د قرآن عظيم الشان نهه ويشت سورتونه په دغۇ تورو پېل شوي دي.

مفسريين د دغۇ تورو د معنا په هكله بيل، بيل او متفاوت نظرونه لري،^(۱) خو د دغۇ تورو حقيقىي معنا او په دغۇ تورو د قرآن عظيم الشان د ځينو سورتونو د پېلپدو اسرار يوازې الله تعالى او د هغه رسول عليه السلام ته معلوم دي او مورد نشو کولاي په يقين سره د دي تورو د معنا او مفهوم په اړه خه ووايو.

په مبارک آيت کې له كتاب خخه مراد قرآن مجید دي. (كتاب) د قرآن عظيم الشان له نومونو خخه دي چې په ګن شميرآيتونو کې په دي معنا ياد شوي دي. په نکره صيغې سره د (كتاب) لفظ کارول د دي مبارک كتاب په اوچت مقام او لوړې مرتبې دلالت کوي.

د كتاب د نازلپدو معنا دا ده چې قرآن عظيم الشان د الله له لوري د جبرايل ﷺ په واسطه د دنيا د اسمان له (بيت العزة) نه په پېغمبر ﷺ باندي نازل شو.

له تيارو نه د ریا په لور د خلکو را ايستل د پېغمبر ﷺ د رسالت او بعثت ستر هدف دي. د تپاري لفظ له كفر، جهل، شرك، بدعت او نورو ټولو اعتقادي او عملي مفاسدو او انحرافاتو خخه استعاره ده. د (ناس): کلمه په عربي زبه کې د خلکو په معنا ده. د (ال) راتلل د دغې کلمې په سر کې د انسان په مطلق جنس دلالت کوي، د هري زمانې او هر ځای انسانانو ته شامليري چې د خدائ ﷺ د وروستني پېغمبر په حېث د رسول الله ﷺ په عالميت، او د هغه مبارک د رسالت په تل پاتې کېدو او د وروستني كتاب په حېث د قرآن عظيم الشان په عالميت، عموميت او همېشه والي دلالت کوي.

د (نور) کلمه له ايمان، توحيد، اسلام، د پېغمبر ﷺ له سنتو او ټولو اعتقادي او عملي فضایلو او بنېگنو خخه استعاره ده. دلته د تيارو او ظلمونو لپاره د جمعې لفظ (الظلمات) تيارې، او د ریا لپاره مفرد لفظ (النور) کارول شوي دي؛ څکه کفر ډېر انواع او طریقې لري، خو د ايمان لاره يعني د الله تعالى او اسلام لاره یوه ده.

^۱ - د امام بيضاوي انوار التنزيل تفسير

د **﴿يَاذْنِ رَبِّهِمْ﴾** عبارت په دې دلالت کوي چې له تیارو، شرک او اعتقادی او عملی مفاسدو خخه د خلکو را ایستل د قرآن او د پېغمبر ﷺ د لارښونو په وسیله، د الله تعالى په امر او ارادې سره ترسره کیري. لکه خرنګه چې د **﴿إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾** له مبارکې جملې خخه خرگندیرې. د الله ﷺ له لاري نه مقصد د الله تعالى دين، شريعت او الهي سنن دي. د آيت پای په دوو صفتونو(العزيز) يعني غالب، او(الحميد) يعني د ټولو مخلوقاتو په ژبه ستایل شوي، سره شوي ده، چې په دې کې د کفارو لپاره یو ډول ډار (اندار) او یادونه (تذکير) ده ترڅو کفار پرکفر او عملی مفاسدو باندې له اصرار خخه لاس واخلي.

د لوست د دويم آيت لوړنې برخه پر ټوله هستي او کاینا تو يعني اسمانونو او ځمکې باندې د الله تعالى د مالکیت او مطلق قدرت خرگندونه کوي. د آيت په دويمه برخه کې د کافرانو لپاره تهدید او سخت وعید دي، چې پر کفر باندې د استمرار په حالت کې به سخت عذاب د دوى په انتظار کې وي. د نکري چيغې کارول د (ویل)، (عذاب) او (شدید) په کلماتو کې د عربي ژې د اسلوب او دستور له نظره د عذاب په شدت او سختي دلالت کوي چې د کفارو لپاره تیار شوي دي.

د آيتونو لنډ مفهوم

د پورتنيو مبارکو آيتونو اجمالي مفهوم دا دې چې الله تعالى په دغوا دوو مبارکو آيتونو کې د قرآن عظمت ته په اشارې سره په روان او خرگند اسلوب سره د قرآن کريم د نازلېدو او د پېغمبر ﷺ د بعثت موخه، د کفرله تیارو نه د خلکو را ایستل او له اعتقادی انحرافاتو او عملی مفاسدو نه د ايمان او اسلام د رنما په لور راتللى بنودلي دي او پر هستي او کاینا تو باندې د عزيز او حميد ذات بشپړې غلبې ته په اشارې سره یې کافران پرکفر د اصرار او سراغونې له خطرناکو پایيلو خخه ويرولي دي.

د قرآنکريم څانګړتیاوي

۱ - قرآن د هدایت او لارښونې کتاب

خرنګه چې په پورتنيو آيتونو کې یادونه وشهو چې الله تعالى قرآن نازل کړ، ترڅو پېغمبر ﷺ خلک له تورو تیارو نه راویاسي او د رنما په لور ورته لارښونه وکړي. دا د دې خرگندونه کوي چې قرآن د هدایت او لارښونې کتاب دي. په قرآن عظيم الشان

کې داسې دېر آيتونه شته چې په هغو کې قرآن ته هدایت ویل شوی دی. نوموری آيتونه د پورتني آيت شرح او تفسیر کوي؛ ئىكەن چې د قرآن بنه او غوره تفسيرونکى پېچله قرآن دی. مثلاً: په لاندىنيو مبارکو آيتونو کې غور او دقت و كپرى:

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رِبٌّ فِيهِ هُدَىٰ لِلْمُتَّقِينَ﴾ [البقرة: ٢] ژياوه: دا د الله كتاب دى، هىخ شك پکى نشته، پرهيزگارانو ته لارښونکى دى. **﴿هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدَىٰ وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ﴾** [آل عمران: ١٣٨] ژياوه: دا قرآن د عامو خلکو لپاره بيان او د پرهيزگارانو لپاره هدایت او پند دى. **﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾** [النحل: ٨٩]

ژياوه: او مور داسې كتاب پرتا نازل كپرى دى چې هر خه يې پوره بيان كپرى او د مسلمانانو لپاره هدایت، رحمت او د خوبنى زيرى دى.

د پام وېر ده چې د هدایت لفظ په قرآن کريم کې كله د ارشاد او لارښونکى په معنا او كله هم د توفيق په معنا کارول كېري.

۲ - قرآن نړیوال او تلپاتې كتاب

قرآن کريم کې د (هدایت) د کلمې معنا کارولو ته په پام او په مختلفو مواضعو کې د قرآن مجید د آيتونو سياق او مفهوم ته په کتلوا سره، پرته له شكه دا خرگندېري چې قرآن کريم د هغو کسانو لپاره د هدایت او لارښونکى كتاب دى چې ايمان يې پري راوبى دى او د هغه د تعليماتو او ژغورونکو قوانينو له خوروي سرچينې خخه يې گهه پورته كپرى ده، خو په دي کې هم شك نشته چې د قرآن دعوت او خطاب عام او نړپوال دى؛ ټول بشريت ته په هرڅای او هروخت کې متوجه دى او په یوې ځانګړې ډلې او یا خاصو خلکو پوري اړه نه لري.

د مثال په توګه: په لاندىنيو آيتونو کې قرآن کريم د ټولو خلکو لپاره هدایت بلل شوی دی:

الف: **﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدَىٰ لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾** [البقرة: ١٨٥].

ژياوه: روزه هغه مياشت ده چې په دي کې هغه قرآن نازل شوی دى چې د خلکو لپاره له سره تر پايه هدایت دى او داسې خرگندې لارښونکى په کې دي چې د سمې لاري بنونکې او د حق او باطل يوله بله په ډاګه بيلوونکي دى.

ب: «تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا» [الفرقان: ١] ژیاوه: چېر لوړ او برکتناک دی هغه ذات چې پرپکړه کوونکي قرآن یې پر خپل بنده (محمد) نازل کړي تر خو د ټولو خلکو لپاره ډاروونکي وي.

ج: «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ» [ص: ٨٧] ژیاوه: قرآن پرته له دي، چې د ټول عالم لپاره پند وي، بل خه نه دي.

د قرآن عظيم الشان د عالميت بل دليل د خاتم الانبياء حضرت محمد ﷺ نړيوال او تلپاتې رسالت دی چې دا کتاب پري نازل شوي دي، څکه نبوت او قرآن دوه نه بيليدونکي شيان دي او یو له بل خخه نه جدا کيږي. الله تعالى فرمادي: «وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» [الأنبياء: ١٠٧]. ژیاوه: مورته نه یې رالپرلی، مګر رحمت د ټولو عالميانو لپاره.

د قرآن عظيم الشان آيتونه پردي ناطق او ګواه دي چې قرآن یو نړيوال، عالمي او تلپاتې کتاب دي. دا کتاب په خپلو تعليماتو، احکامو او ارزښتونوسره د تل لپاره نوي دي، هیڅکله هم نه زړيوسي او په هر وخت او زمان کې د بشر د هدایت او لارښوونې لپاره واضح او خرگند پیغام لري.

فعالیت

زده کوونکي دي د بنوونکي په مرسته د قرآن کريم د نړپوالتوب، عالميت او هميشه والي په هکله په خپلوکې سره مباحثه وکړي.

۳ - قرآن کريم له لاس وهنې (تحريف او تبدیل) نه ساتل شوي کتاب د بشر د هدایت لپاره د الله تعالى د وروستني کتاب په چې د قرآن د عالميت او همېشه والي غوبښته دا ده چې دا کتاب له تحريف او لاس وهنو خخه پاک وي؛ څکه که چېږي په قرآن کې هم د پخوانيو کتابونو، لکه د تورات او انجليل په خير تحريف او بدلون راغلي واي، نو په دي صورت کې قرآن نه شوای کولي د هرڅاي او هري زمانې د خلکو لپاره د هدایت کتاب واي. له دي امله الله تعالى په چېر تینګار سره د قرآنکريم د ساتني په اړه داسي فرمادي: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الْذِكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» [الحجر: ٩] ژیاوه: بېشکه چې مور ڏکر (قرآن) رالپرلی دي او مور یې خامخا ساتونکي يو.

د الله تعالى د دغې ژمنې تحقق موندل او ترسره کيدل د قرآن عظيم الشان له معجزو خخه يوه خرگنده معجزه ده. قرآن کريم د مسلمانانو په اجماع او د مخالفينو په گواهی سره د تورات او انجليل پر خلاف، چې د يوې خانګړې زمانې او خلکو لپاره نازل شوي وو، له تحرير او تبديل خخه محفوظ او مصئون پاتې دی، په دي معنا چې د قرآن په نصوصو يعني آيتونو، سورتونو او الفاظو کې په لړه اندازه کمۍ، زياتي او يا تغير او تبديل هم نه دی رامنځته شوي. کوم قرآن چې دا مهال زموږ سره دی، په بشپړه توګه هماغه الهي وحی ده چې جبرئيل اللہ علیه السلام په واسطه په لیکلې بنه په صحيفو او د اصحابو کرامو په سینو کې د رسول عليه السلام په واسطه په لیکلې بنه په صحيفو او د اصحابو کرامو په سینو کې وسائل شو. وروسته بیا دغه قرآن پرته له دي چې يوه کلمه او يا توری له هغه نه کم او يا پري ورزيات شي، له يوه نسل نه بل نسل ته په نقلیدو ترمودر راوسید. دا لړي به ترقيامته پوري دوام ولري او قرآن به د الهي ژمنې پر اساس له لاس وهنې خخه خوندي پاتې وي. قرآن د انسانانو د هدایت او لارښوونې لپاره د الله تعالى وروستني کتاب دي چې هیڅ ډول نسخ، تحرير او تبديل هغه ته لاره نشي موندلې. د قرآن کريم له نزول وروسته د وحی لړي بنده شوي ده. د الله تعالى له لوري بل کتاب نه راخې. همدارنګه بل پیغمبرهم نه رالیړل کيري. لکه خرنګه چې دا مطلب په لاندېنې آيت کې په خرگند ډول بيان شوي دي، الله تعالى فرمائي: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ [فصلت: ۴۲] ژياړه: نه ورته د مخ له لوري باطل راتلاي شي او نه د شا له لوري، دا د حکيم او ستايili شوي ذات رالیړل شوي کتاب دي.

دویم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

قرآن کريم د رنما په لور هدایت

۴ - قرآن کريم شامل او کامل کتاب دی
خرنگه چې قرآن د بشر د هدایت لپاره په هر عصر او زمان کې تلپاتې کتاب دی، نو
په کار ده چې دغه کتاب شامل او کامل کتاب وي او د ژوند ټولو برخو ته شامل وي. له
دي امله د قرآن سپیخلی تعلیمات، احکام او ارزښتونه داسې هرا برخیز دي چې د ژوند
ټولې خواوې رانګاري.

قرآن عظیم الشان د قضایاو په مطرحولو او خیړلو کې داسې بلیغ او خرگند اسلوب لري
چې په هر وخت او خای کې د تطبيق قابلیت او وړتیا لري. د مثال په ډول لاندیني آيت
تر غور لاندې نیسو. الله تعالی فرمایي: «وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَلَّنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ» [الأعراف: ۵۲] ژباره: موږ هغوی ته د علم په رنما کې پوره او بشپړ کتاب
راوړۍ و چې د ايمان راوړونکي قوم لپاره هدایت او رحمت و همدارنګه فرمایي: «وَنَزَّلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ» [التحل: ۸۹] ژباره: او موږ پر
تا داسې کتاب (قرآن) نازل کړي دي چې هر خه یې پوره بیان کړي دي او د مسلمانانو
لپاره هدایت، رحمت او د خوبنې زیری دي.

۵ - قرآنکريم او پخوانی آسماني کتابونه
قرآن کريم د بشريت د لارښونې لپاره د الله تعالی وروستني او تر ټولو بشپړ کتاب دی. د
قرآن کريم په نزول سره ټول پخوانی اسماني کتابونه منسوخ شوي دي، هکه قرآن د بشر
د لارښونې لپاره د الله تعالی د وروستني کتاب په حيث د پخوانیو کتابونو ټول هغه
احکام چې د بقا وړتیا یې درلودله په خپل خان کې لري او د دغو کتابونو تصدیق
کوونکي دي. الله تعالی فرمایي: «نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ
وَالْإِنْجِيلَ» [آل عمران: ۳] ژباره: (الله تعالی) په حقه پر تا هغه کتاب (قرآن) نازل کړي
چې پخوانی آسماني کتابونه ریښتني ګنې او هم یې تورات او انجلیل نازل کړي دي.
له دي امله پر ټول بشريت فرض دي چې پر قرآن او خاتم النبیین حضرت محمد ﷺ باندې
ایمان راوړي. رسول الله ﷺ په دې اړه داسې فرمایي دي: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ
بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ أَوْ نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَا يُؤْمِنُ بِالَّذِي أَرْسَلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ

اصحابِ النارِ ^(۱) ژیاره: قسم په هغه ذات چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دی هر خوک له دې امت خخه که هغه یهودي وي یا نصراني او زما له بعثت خخه خبر شي، بیا په داسې حال وفات شي چې ايمان رانه وري پر هغه خه چې زه پري راليرلى شوي بم، مگر دا چې هغه به د دوزخيانو له جملې خخه وي.

خرنګه چې په پخوانيو كتابونو کې ډپر زيات تحریف او بدلون راغلی دی او نسخې یې يو تر بله ډپر توپیر لري نو مور نشو کولای چې پر دغنو نسخو د الهي كتاب په حيث اعتماد وکړو. الله تعالى فرمایلي دي: «فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكُشُّونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَّا قَلِيلًا...» [البقرة: ۷۹] ژیاره: هغه خلک دې هلاک وي چې یوشی په خپل لاس ولیکي او بیا وايي دا د الله حَمْدَهُ راليرلى ليکنه ده، ترڅو ډپري لري پيسې پري ترلاسه کړي.

قرآن د تورات او انجليل د هغو كتابونو (کوم چې اوس مهال اهل كتاب ورته لاس رسی لري) د محتوياتو د حقیقت او بطلان تشخيصونکي او خیرونکي دی. له دې امله قرآن عظیم الشان ته د نورو اسماني كتابونو ساتونکي (مهېمن) او ناظر ویل شوي دی. الله تعالى فرمایي: «وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدِيهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَمِّمًا عَلَيْهِ...» [المائدہ: ۴۸] ژیاره: اى محمده، موږو تا ته دا كتاب (قرآن) په حقه درليرلى دی چې له ده وړاندې كتابونه ریښتني ګنې او ساتونکي یې دی.

- د قرآن په وړاندې د مسلمان مسئولیت

پر قرآن باندې د ايمان لرلو او د الله تعالى د وروستني كتاب په حېت د هغه د تعظیم او درناوي برسيره، مسلمان د قرآن په وړاندې نور وجایب او مکلفيتونه هم لري چې د قرآن د نصوصو په ریا کې به له دغنو مسئولیتونو نه ځینې په لنډ ډول بیان کړو:

۱- پر قرآن باندې د پوهېدو او ګټو ترلاسه کولو په منظور په ډير دقت سره د قرآن کريم د آيتونو استماع او اوريدل. الله تعالى فرمایي: «وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» [الأعراف: ۲۰۴] ژیاره: او کله چې ستاسي په وړاندې قرآن لوستل کيوي نو هغه په غور سره واورئ او چې اوسي، بنائي چې پر تاسي رحم وشي.

- ۲- د قرآن له آيتونو خخه پند او گته اخیستل او د هغو په احکامو او حکمتونو خان پوهول. الله تعالی فرمایي: «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلَّذِكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَكَّرٍ» [القمر: ۱۷] ژیاره: او په یقین سره مور قرآن د پند اخیستلو لپاره اسان کپری، آيا شته کوم پند اخیستونکی؟.
- ۳- د قرآن په آيتونو کې تفکر او تدبیر او د هغه په احکامو، اوامرو، نواهيو او ارزښتونو پوهیدل. الله تعالی فرمایي: «كِتَابٌ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدْبَرُوا آيَاتِهِ وَلِتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ» [ص: ۲۹] ژیاره: دا یو برکتناک کتاب دی چې مور پرتا نازل کپری تر خو یې هغوي په آيتونو کې فکر و کپری او د عقل خبنتنان ترې پند واخلي.
- ۴- د قرآن تلاوت، یعنې په سمه توګه د قرآن تلاوت او لوستل، په تلفظ او معنا کې له غلطی او خطانه د مخنيوی په خاطر د تجويد د قواعدو او احکامو د مراعاتولو پر اساس د تورو ادا کول. د قرآن تلاوت په سمه توګه پرهر نارينه او بنخینه مسلمان لازم دي، الله تعالی فرمایي: «وَرَأَلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا» [المزمول: ۴] ژیاره: او قرآن په ترتیل او تجويد سره ولوله.
- ۵- د قرآن کريم تبلیغ او نورو ته د هغه د احکامو، تعليماتو، ارزښتونو او پېغام رسول. دا خبره د پام وړ ده چې د قرآن تبلیغول او په مختلفو سطحو کې د هغه د مفاهیمو، علومو او ارزښتونو خپرول د ټولو مسلمانانو (که هغه نارينه وي یا بنخینه، ټولنه وي او یا حکومت) دنده او مکلفيت دي. الله تعالی فرمایي: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلَغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رِّبِّكَ» [المائدۃ: ۶۷] ژیاره: اى رسوله، هغه خه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل شوي دي.
- ۶- د قرآن د احکامو او تعليماتو پلي کول، د الله تعالی د کتاب په وړاندې د مسلمان په فردی او ټولنیز ژوند کې تریپولو مهم مسؤولیت او مکلفيت د قرآن کريم د اوامرو د تطبیق او پلي کولو لپاره مخلصانه هڅه او هاند دي، خکه قرآن کريم د تطبیق او عملی کولو په خاطر نازل شوي دي. الله تعالی فرمایي: «إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَعْلَمَ بِهِ النَّاسٌ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا» [النساء: ۱۰۵] ژیاره: مور تا (محمد ﷺ) ته قرآن په حقه نازل کپری دي تر خو د الله ﷺ د لارښونو په ریا کې د خلکو ترمنځ پريکپې وکپرې او هېڅکله د خاینانو لپاره جګړه کوونکی مه کيره.

الله تعاليٰ دي ټولو مسلمانانو ته د قرآن کريم د سم تلاوت، ژوري پوهې، په احکامو او تعليماتو د عمل کولو او د قرآن تر سیوري لاندي د نیکمرغه ژوند کولو توفيق ورکړي.

د لوست ګتې او لارښونې

- ۱- قرآن په هر وخت او هر خای کې د ټول بشريت هادي او لارښود دي.
- ۲- قرآن یو نړیوال کتاب دي او د کومو ځانګړو خلکو او یا ځانګړې ډلي پاره نه دي رالیېل شوي.
- ۳- قرآن کريم له تغیر او تبدیل نه محفوظ او مصئون دي او هیڅوک نشي کولی په هغه کې تحریف او بدلون راولي.
- ۴- د قرآن کريم خدمت، د هغه حفظ کول، په هغه پوهیدل، د هغه تبلیغ او تطبيق د ټولو مسلمانانو دنده او رسالت دي.
- ۵- د قرآن کريم د نزول او دنبي کريم د بعثت مقصد د کفر له تیارو، شرک، جهل او له اعتقادی او عملي مفاسدو څخه د خلکو را ایستل دي.

- ۱- مقطوعه توري یعنې خه؟ د تفسیر علماء د دي تورو د معنا په اړه خه نظر لري؟
- ۲- ولې په دغه مبارڪ آيت کې د تیاري پاره د جمعې صيغه او د رنما پاره د مفرد صيغه کارول شوي ده؟
- ۳- په دې مبارڪ آيت کې د الله له لاري نه مقصد خه شی دي؟
- ۴- د دې مبارڪ آيت کومه برخه د قرآن کريم په نړیوالتوب او هميشه والي باندي دلالت کوي؟
- ۵- د دې مبارڪو آيتونو لنډ او اجمالي تفسیر بيان کړئ.
- ۶- په دې لوست کې په قرآن سره د قرآن د تفسیر دوہ نمونې بيان کړئ.

زده کوونکي دي د قرآن په وړاندې د مسلمانانو د مسئولت په هکله یوه مقاله ولیکي. بيا دې په ټولگي کې د بنوونکي په مرسته او لارښونکي دې موضوع په اړه خبرې وکړي.

درييم لوست

د شورا ارزښت

قال الله تعالى: «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيلًا لَّا نَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ» [آل عمران: ۱۵۹]

د کلمو معنا

﴿لَنْتَ﴾:	نرم شوي.
﴿فَظًّا﴾:	بد خويه.
﴿غَلِيلًا﴾:	د سخت زړه خاوند.
﴿لَا نَفَضُوا﴾:	هرو مرو به خواره شوي وو.
﴿شَاوِرْهُمْ﴾:	مشوره وکړه له هغوي سره.
﴿عَزَمْتَ﴾:	هود(قصد) دې وکړ.
﴿فَتَوَكَّلْ﴾:	نو توکل وکړه.
﴿يُحِبُّ﴾:	خوبنوي.

ڙپاره

نو د الله ﷺ د مهرباني له امله نرم شوي ته د هغوي(صحابه وو) لپاره او که واي ته بد خويه سخت زړي، هرو مرو به دوى ستا له شاوخوا نه څاره شوي وو. نو هغوي ته عفوه وکړه او د هغوي لپاره بښنه وغواړه او په کار کې له هغوي سره مشوره وکړه او کله چې هود وکړ تا، نو توکل وکړه په الله ﷺ بي شکه الله ﷺ خوبنوي توکل کوونکي.

تفسير

د آيت شرح او خپرنه

پورتنی مبارڪ آيت د (آل عمران) د سourt له آيتونو خخه دي. د (آل عمران) سourt په مدینه منوره کې نازل شوي دي. دغه سourt د نورو مدنی سورتونو په خير د اسلامي

ټولنې د چارو د تنظیم لپاره په ډېرو احکامو او تعییماتو مشتمل دي. یو له دغو احکامو خخه چې په دې سورت کې بیان شوي دي، د (شورا) حکم دي.

دغه مبارک آيت دهغو آیتونو په لړ کې نازل شوي دي چې د احد په غزوې پوري (چې د هجرت په دریم کال پیښه شوه) تراو لري. په دې آيت کې پیغمبر ﷺ ته خطاب شوي دي؛ خو د اطاعت او پپروي د اصل پر بنسته د پیغمبر ﷺ امت په هغه سره د خطاب وړ گرځدلې دي او د دې مبارک آيت د احکامو د مقتضا په عملی کولو مکلف دي.

د (ب) توری د {فَبِمَا} په کلمه کې د سبب د بیان، یعنې د پیغمبر ﷺ د اصحابو او یارانو په وړاندې د هغه د نرمی د سبب د بیان لپاره، چې د الله ﷺ رحمت او مهربانۍ خخه عبارت دي، راغلي دي.

د [ما] توری دله د الله تعالى د رحمت او مهربانۍ د تأکید افاده کوي.

غاظت د رقت او نرمی ضد دي او د زړه غلظت د سختي او نه متأثره کيدلو په معنی دي.

د آيت لوړنې برخه یعنې د «**فِيمَا رَحْمَةٌ مِّنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَطَّاغِلِيْطَ الْقَلْبِ لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ**» جملې د رسول الله ﷺ په یارانو د هغه ﷺ د نرمی سبب د الله تعالى رحمت او مهربانۍ بیان کړې ده او د سخت خویه او سخت زړي صفتونه یې له هغه خخه نېټي کړي دي.

د (عزم) کلمه د هوډ او ارادې په معنا ده. الله ﷺ خپل ګران پیغمبر ﷺ ته امر کوي وروسته له دې چې دي له خپلو یارانو سره د یو کار په تر سره کولو کې مشوره وکړه او یا دې تصمیم ونيو، نو پرته له کوم شک او تردد خخه پر الله ﷺ توکل او اعتماد وکړه او کار دې ترسره کړه.

د آيت لنه مفهوم

د آيت لوړنې برخه چې د احد د غزا د آیتونو د سیاق په لړ کې نازل شوي ده په دې کې الله تعالى خپل پیغمبر ﷺ د هغه ﷺ له یارانو سره په نرمی او شفقت کولو ستایلې دي او له هغه نه د ناوړو صفاتو، بدرو خویونو او سخت زړه والي نېټي کوي؛ خکه که چېږي په هغه کې ناوړو صفاتو شتون درلودای، نو دا به له پیغمبر ﷺ نه د خلکو د کرکې او لريوالي لامل شوي وي، له شک پرته دا کار د رسالت د ستري مونځي، چې خلکو ته د رښتنې بلنې رسول او په بشې طریقې سره د دغې بلنې د قبلو لپاره د خلکو هڅول دي، مطابقت نه لري.

د آيت په دويمه برخه کې الله تعالى خپل پېغمبر ﷺ ته امر کوي چې د خپلو يارانو له تېروتنو خخه تېر شي. دغه تېروتنې د احد د غزا پر مهال رامنځته شوي چې په پایله کې ېې مسلمانان ډير زیات زیانمن شول او ګټلې جګړه ېې ظاهرًا له لاسه ورکړ. همدارنګه الله ﷺ خپل پېغمبر ﷺ ته امر کوي د خپلو يارانو تېروتنې او خطاګانې، چې د احد په غزا کې له هغوي نه شوي دي، وښني.

په دې آيت کې پېغمبر ﷺ ته د الله تعالى له لوري دريم امر مشوره کول دي. الله تعالى خپل پېغمبر ﷺ ته امر کوي چې د کارونو په ترسره کولو کې له خپلو اصحابو سره مشوره وکړي او د هغوي نظر واوري. دا حکم یعنې په شورا امر کول د اسلامي ټولنې، حکومت او چارواکۍ د نظام بنستې جوړوي.

د آيت په پای کې الله تعالى خپل پېغمبر ﷺ ته خطاب کوي او داسي فرمائي، وروسته له دې چې د کارونو په ترسره کولو کې دې مشوره وکړه، نو په الله ﷺ توکل او اعتماد وکړه او پرته له تردد خخه کار ترسره کړه، خکه الله ﷺ هغه کسان خوبنوي چې پر الله تعالى توکل کوي.

د حکيم او پوه لارښود څینې صفات

په دغه مبارک آيت کې د پېغمبر ﷺ اووه صفتونه بیان شوي دي، درې صفتونه ېې د وصف او اخبار صبغه لري او خلور نور صفتونه ېې د امر په صيغي راغلي. دغه صفتونه په لاندې ډول دي:

- له نورو سره په شفقت او نرمی کرنه او تعامل.
- له خلکو سره له بد خويي او بد چلن خخه خان ساتل.
- له پېغمبر ﷺ نه د سخت زړه توب د او صافو نېټي کول.
- عفوه او بښنه.
- د عفوې او بښې غوبښل.
- په چارو کې مشوره کول.
- د چارو په ترسره کولو کې پر الله تعالى توکل او اعتماد لرل.

د قرآن کريم د پورتنې آيت د احکامو پر بنستې مسلمانان د الله تعالى د رسول په پیروی مکلف دي. الله تعالى فرمائي: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ..» [الأنفال: ۲۰].

ڦياوه: اى مؤمنانو، د الله تعالى او د هغه د رسول ﷺ متابعت او فرمانبرداري وکړئ. ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [الأحزاب: ٢١]. ڦياوه: په یقين سره چې د الله رسول ستاسي د هغو خلکو لپاره بنه او غوره نمونه ده، چې د الله او آخريت د ورځي هيله لري او الله ډېر يادوي. پېغمبر ﷺ د مسلمانانو لپاره یوه بنه او غوره نمونه ده او هغوي مکلف دي په خپلو اخلاقو، صفاتو او کرنو کې د پېغمبر ﷺ پېروي وکړي. سره د دي چې په آيت کې د ذکر شویو صفاتو خپلول پرهر مسلمان لازم دي، خو پر دغوا صفاتو باندي د هغو کسانو سمباليدل ډير مهم او اميin دي چې د قيادت او لارښونې په مناصبو کې ئاي لري. د آيت له الفاظو نه خرگنديري، که چېري قائد او لارښود، نرم خويه او مهربانه وي او له بدؤ او ناوړو اخلاقو خخه، چې د خلکو دکرکې لامل ګرئي، خان وژغوري، نو یقیناً د خلکو زړونه خپلوي، رعيت یې د اوامر و اطاعت کوي او چاري یې په سمه توګه پرمخ ئي. همدارنګه د ملګرو، دوستانو او د ولس له تپروتونو خخه تيريدل، هغوي ته عفوه کول، هغوي ته د برکت، ببنې او مغفرت دعا کول او د چارو په ترسره کولو کې د هغوي د نظریاتو او مشورو اخیستل د چارو په سمون کې چيره زياته اغیزه لري.

څلورم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د شورا اړزښت

شورا یو قرآنی بنسټ (اصل) دی

شورا د اسلام په دین کې یو ثابت اصل دی. مسلمانان مکلف دي د الله تعالى د امر د تعامل او له پیغمبر ﷺ خخه د پیروی په خاطر دغه مهم اصل په خپل فردی او ټولنیز ژوند کې مراعات او پلی کړي.

د چارو په ترسره کولو کې مشوره کول، رایه ورکول او د نورو نظریاتو ته غور نیول او د هفو شریکولو ته شورا ویل کیږي. د شورا د اهمیت په هکله دا بسنې کوي چې په قرآن عظیم الشان کې یو ځانګړی سورت د (الشوری) په نامه نومول شوی دی. په پورتني مبارک آیت کې الله تعالى خپل محبوب پیغمبر ﷺ ته، سره له دې چې وحی هم پرې نازلېدله په شورا امر کړي دی، ترڅو د چارو په ترسره کولو کې له خپلو اصحابو سره مشوره وکړي.

ستر تابعی امام حسن بصری د دې آیت په تفسیر کې داسې وايي: "د الله تعالى امر خپل پیغمبر ﷺ ته په مشوره کولو د دې لپاره نه دی چې ګواکې د یارانو نظر ته پې اړتیا لیدل کیده، بلکې دا امر د دې لپاره دی ترڅو مسلمانان د شوری په فضیلت او ارزښت پوه شي، د رسول عليه السلام پسې اقتدا وکړي او د چارو په ترسره کولو کې د هغه پیروی وکړي".

امام قرطبي د پورتني آیت په تفسیر کې داسې وايي: "شورا د شریعت له قواعدو او ثابتو او ارزښتناکو احکامو خخه ده. که چیرې مسؤولین او د حکومت چارواکې له دیني علماء او تجربه لرونکو کسانو سره مشوره ونه کړي، نو له دندې خخه ګوبنه کول پې واجب دي".

شورا د اسلامی ټولنې یوه ځانګړتیا ده
په چارو کې مشوره کول نه یوازې د اسلام یو شرعی حکم دی بلکې د مسلمانانو او اسلامی ټولنې له صفاتو او ځانګړ تیاوو خخه بلل کیږي.

الله تعالى د مسلمانانو د اساسی او صافو په اړه داسې فرمایي: «وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى يَبِهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» [الشورى: ٣٨]. ژیاره: او مؤمنان هغه کسان دي چې د خپل رب بلنه یې منلي ده او لمونځ یې اداء کړۍ (قایم کړۍ) دی او خپل منځي کارونه یې په مشورې سره دي او له هغه خه نه چې مورد دوى ته ور روزي کړې د الله په لار کې یې مصرفوی.

له دې مبارک آيت نه دا خر ګندیري چې شورا نه یوازې د اسلام د سیاسي نظام یو اصل دی، بلکې د هغې رینې د مسلمانانو په ژوندانه کې ډیری زیاتې ژوري دي. د قرآن کريم له نظره شورا د اسلامي ټولنې له ارزښتناکو مشخصاتو خخه ګنل کېږي چې په پراخه توګه په مختلفو برخو کې د هغې پلي کول د اسلامي امت فردی او ټولنیز ژوند جوړووي.

رسول الله ﷺ به د چارو په ترسره کولو کې د تجربې او راپې له خاوندانو سره مشوره کوله او شورا ته په ډير لوی ارزښت قایل وو. د شورا د فضیلت او ارزښت په هکله له رسول الله ﷺ نه ډير زیات احادیث روایت شوي دي. د مثال په ډول په یو حدیث کې له رسول الله ﷺ نه روایت شوي دي، چې فرمایي : «مَا خَابَ مِنْ اسْتَخَارَ وَلَانَدَمْ مِنْ اسْتَشَارَ»^(١) ژیاره: خوک چې د کارونو په ترسره کولو کې مشوره وکړي هغه به ھیڅکله پښمانه نشي او خوک چې استخاره وکړي هغه به ھیڅکله زیانمن او نا اميده نشي. په بل حدیث کې رسول الله فرمایي دي: «مَا شَقِيَ قَطُّ عَبْدٌ بِمُشَورَةٍ وَمَا سَعَدَ بِاسْتَغْنَاءٍ بِرَأْيٍ»^(٢) ژیاره: چا چې په کارونو کې مشوره وکړه هغه به ھیڅکله بدمرغه نشي او چا چې د نظر او راپې له اخيستلو نه استغنا وکړه هغه به ھیڅکله هم نیکمرغه نشي.

امام بخاري رحمه الله په ذې هکله، چې شورا په اسلامي ټولنه کې یو رايچ او دوديز عمل دي، داسې فرمایي: د پیغمبر ﷺ له مهینې وروسته به اسلامي امت په ټولو مباحو او مشروعو امورو کې د امينو عالمانو او پوهانو سره مشوره کوله ترڅو له ټولو نه په آسان شي عمل وشي.

^١ - الطبراني في المعجم الصغير والأسط.

^٢ - مسنند شهاب باب ماشقى عبد قط بمشرفة

فالیت

زده کونکي دې د مضمون د بیوونکي په مرسته د ټولګي او بیوونځي د څینو مسائلو په اړه مشوره وکړي.

شورا د اسلامي نظام یو ارزښتاک اصل دی

پرته له شکه شورا په اسلام کې د حکومتي نظام یو ارزښتاک اصل او پیاوړی ستن (رکن) بلل کیري. پغمبر ﷺ د اسلامي نظام او دولت د لومړني رئیس په توګه په مختلفو حالاتو لکه د بدر، احد، احزاب، حدیبی او نورو غزوانتو کې له خپلو اصحابو، یارانو او پاکو بیبيانو یعنې امهات المؤمنین سره د هغو چارو په هکله، چې په هغو کې د مسلمانانو بشپړنې غښتې وي، مشوره کړي ده.

د دې امت سلف صالح یعنې د امت مخکيني مشران لکه خلفای راشدين، صحابه او تابعینو د رسول الله ﷺ په طریقو عمل کړي او د مسلمانانو ارزښتاک او مهم کارونه بې په مشوره ترسره کړي دي.

پرته له شکه د شورا د کمزوری او نشتوالي په صورت کې پر ټولې، حکومتي نظام او د خلکو پر برخليک ظلم او استبداد برلاسی کېږي چې په دې سره د چارواکو لپاره د طغیان او زورواکی زمینه برابریږي او ټولنه د بد مرغۍ، تېري او بې عدالۍ کندې ته پریوزي.

د یومفسر په وینا " په کومه ټولنه کې چې د شورا دروازه وتړلې شي په هېڅ کې د ظلم او تېري دروازه پرانستل کېږي".

يو بل مفسر د دې آيت په تفسیر کې داسې وايې: " د شورى له اصل سره دوه ډوله چارواکي مخالفت کوي: يو هغه چارواکي چې متکبر او مغور وی، خان پر نورو لوړ ګنې او ګومان کوي چې د هیچا مشورې ته اړیانا نه لري، د د هرنظر او خبره سمه ده او د نورو نظر ناسم دی. بل هغه چارواکي چې ظالم، مستبد او د حق مخالفت کوي او خه بې چې زړه وغواړي هغه تر سره کوي، خکه هغه پوهېږي که چېږي له چا سره مشوره وکړي نو خلک به د ده په ظلم، تېري او ناړرو چارو خبر شي. "

سوکاله او نیکمرغه ژوند ته د رسیدلو لپاره که هغه د کورنۍ، ټولې او یا حکومت په کچه وي د شورا د مهم او حیاتي اصل پلي کول او پر هېڅ پابندی کول ډير اړین بلل

کيوري. د عدالت پلي کېدل، د خلکو د برخليک په مسائلو کې د هغوي مشارکت او ونډه اخيستل، په کورني او ټولنه کې د مرستې او ورور ګلوي د فضا رامنځته کېدل او د ظلم، تيري او اختناق له منګولو نه خلاصيدل او داسې نورې ستونزې پرته له شورا خخه نشي هواريدلى.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د پېغمبر ﷺ اخلاقی کمال.

❖ د صحابه وو رضى الله تعالى عنهم فضيلت.

❖ د مسلمانانو په فردې، ټولنيز او سياسي ژوند کې د یومهم اصل په توګه د شورا تثبيت.

❖ وروسته له مشورې او تصميم خخه له تردد نه ځان ساتل.

❖ په ټولو چارو کې پر الله تعالى توکل او اعتماد لرل.

۱- ولې د قرآن کريم په مدنۍ سورتونو کې شرعی احکام زيات دي؟

۲- که چيرې د شورا اصل په ټولنه کې شتون ونه لري، د ټولنې خلک به په کوم ډول ستونزو اخته شي؟

۳- آيا د شورا اصل یوازي په سياسي نظام پوري تراو لري او که د ژوندانه په نورو برحبو کې هم پلې کيдаي شي؟

۴- کوم ډول چارواکي د شورا له اصل سره مخالفت کوي او ولې؟

۵- د نيك او صالح لارښود او چارواکي لپاره د ځينو اړينو صفاتو نومونه واخلئ.

زده کوونکي دي له آيت او حدیث نه په استفادې سره د شورا د ارزښت او په ټولنه کې د هغې د تطبيق کيدو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له دوو مخونو خخه کمه نه وي.

پنځم لوست

د انبیاوو مقام

قال الله تعالى: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرَسُولُهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ» [الحديد: ٢٥]

د کلماتو معنا

{رُسُلَنَا}: زمور رسولان.

{بِالْبَيِّنَاتِ}: په بنکاره او خرگندو نښانو (دلایلو او معجزاتو).

{الْمِيزَانَ}: تله.

{بِالْقِسْطِ}: په انصاف او عدل.

{الْحَدِيدَ}: او سپنه.

{بَأْسٌ}: جنگ، ډېر زور او طاقت.

{عَزِيزٌ}: برلاسی، غالب.

ڙياده

مور په ربنتيا خپل رسولان له روښانه او خرگندو نښو (دلایلو) سره ولیرل، له هغو سره مو کتاب او تله نازل کړل، ترڅو خلک په انصاف ولاړوي، او رابنکته کړي (پیدا کړي) ده مور او سپنه چې په هغې کې ډېر زور دي او جنگ پرې کېدای شي او خلکو ته پکې ډېرې ګټې پرتې دي، ترڅو معلومه کړي، الله، چې خوک د هغه له لیدلو پرته د هغه او د هغه د رسولانو مرسته او ملاتېر کوي. پې شکه الله ډېر خواکمن او برلاسی دي.

تفسیر

د آيت شرح او خپرنه

پورتنی مبارک آيت د سوره (الحديد) له مبارکو آيتونو خخه دي چې په مدینه منوره کې نازل شوي دي. د (بینات) کلمه د (بینة) جمع دي. دلته د هغو دلایلو او نښانو په معنا ده چې د پېغمبرانو (کوم چې د الله تعالی له خوا مور ته رالیرل شوي) په ربنتیولی دلالت کوي، چې د هغو له جملې خخه د پېغمبرانو حسبی معجزې هم دي.

په مبارک آيت کې له کتاب خخه موخه ټول اسماني کتابونه دي چې پر پېغمبرانو عليهم السلام باندې نازل شوي لکه تورات، انجليل، زبور او قرآن.

(میزان) عبارت له تلې خخه دی چې د یو شی د تللو لپاره کارول کییري، دله ترې موخه د خلکو ترمنج په احکامو او معاملاتو کېي عدالت کول دي. تله له عدل او انصاف خخه استعاره ده چې د معقول تشبيه په محسوس سره شوي ده یعنې د عدل او انصاف تعییر په تلې شوي دي. د تلې رالیرل د خلکو په منځ کېي د عدالت او انصاف د تبلیغ او خپرولو په معنا دي.

د {قسط} لفظ د عدل معنا ورکوي او ټولو چارو ته شامليري. د اوسيپني له رالیرلو خخه مراد د هغې پيدا کول او د خلکو د گټې لپاره د هغې چمتو کول دي.

له **﴿بَأْسٌ شَدِيدٌ﴾** خخه د اوسيپني قوت او څواک مراد دی چې ګټه او تاوان دواړه په هغې کېي نغښتي دي. د اوسيپني له منفعت خخه مراد له هغې نه د ژوند په مختلفو اړخونو لکه د سامان آلاتو د جوړولو او داسې نورو برخو کېي ګټه اخيستل دي.

له **﴿وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ﴾** خخه مطلب د اثارو د خرگندیدلو له لاري د الله تعالى د علم ظاهرېدل دي چې د پېغمبرانو او اسماني کتابونو د رالیرل او په خلکو کېي د عدالت د حاکمولو او له اوسيپني نه د گټې په اخيستلو سره تحقیق مومي.

دغه مبارڪ آيت د الله تعالى د دوو صفتونو "قوى" او "عزيز" په يادولو سره پای ته رسيري، یعنې الله تعالى هغه قوي او غالب ذات دی چې هېڅکله هم ماتې نه خوري او نه هم مغلوبيري.

د آيت لنه مفهوم

په دی مبارڪ آيت کېي الله تعالى د دې لارښونه کوي، مور رسولان د خرگندو او روښانو دلايلو، معجزاتو سره وليرل او پر هغوي مو هغه کتابونه نازل کړل چې د شريعت پر احکامو مشتمل دي او تله مو د عدالت لپاره نښه و ګرڅوله، تر خو خلک په خپلو چارو او معاملاتو کېي د انصاف خيال وساتي.

همداراز د دی يادونه کوي مور اوسيپنه پيدا کړي ده چې په هغې کېي ډېر زور او طاقت دي او د خلکو لپاره په هغې کېي ډېرې ګټې دي، ترڅو الله تعالى خپل علم هغولخلکو ته ظاهر کړي چې په غيب سره د الله او د هغه د رسول مرسته او ملا تپ کوي. پرته له شکه الله تعالى هغه قوي او غالب ذات دی چې هېڅکله هم نه مغلوبيري.

د پېغمۇرانو رالىپىلۇ تە د بىش اپتىا

د دى لوست مبارك آيت د قرآن عظيم الشان د هغۇ آيتونو له جىملې خىخە دى چى د انبىا وو عىلەمەن السلام د بعثت او د بعثت د ئىينو موخۇ پە اپوند راغلى دى. بندگانو تە د پېغمۇرانو رالىپىل پر هغۇي باندى د الله تعالى ستر نعمت دى ھككە چى پېغمۇرانو عىلەمەن الصلاة السلام د هدايت د بلو ديو پە خېرى د تارىخ پە مختلفو پراوونو كې خلکو تە د كفر او جهل لە تىارو خىخە د علم او ايمان د رىنا پە لور د وتلو لاربىونە كېرى ده.

لکە خىرنگە چى انسان د خېل پايىنىت او روغتىيا لپارە هوا او خويرو تە اپتىا لرى ھمدارنگە د الله تعالى هدايت، چى د پېغمۇرانو له لارىي انسانانو تە رسىيرى، پە دنيا كې د هغۇي د نېكمىرغى اساس او پە آخرت كې له اور نە د خلاصون لپارە اپىن بلل كىرىي. خككە د سىمى او نا سىمى لارىي توپىركول، حق له باطل نە بېلول، د ايمان او الحاد ترمنخ توپىركول او اسلام لە كفر نە جلاكول يوازىي او يوازىي د الھىي وھى د لاربىونو تە لارىي چى د پېغمۇرانو پە واسطە انسانانو تە ورلاندى كىرىي، ممكىن دى.

الله تعالى د پېغمۇرانو د رالىپىلۇ سبب داسىپى بىان كېرى دى: «**كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ الْبَيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحُكِّمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ..**» [البقرة: ٢١٣]. ژياپە: ټول خلک يو امت و، نو پاك الله زىري ورکۈونكى او چاروونكى پېغمۇران واستول او نازل يې كېر لە هغۇي سره كتاب پە حقە ترخو پرىيکەرە و كېرى د خلکو پە مىنئۇ كې پە هغە خە كې چى اختلاف يې پكې كېرى و.

د دى مبارك آيت پر اساس د خىمكى لومۇنى كسان د حق او رېتىنىي دين پېروان وو، خود وخت پە تېرىدلۇ سره د دوى ترمنخ شخىرى او خىلمنىخى اختلافات زيات شول او د سىمى لارىي پە پېرىيىنەلەر كې د تېرى او فساد لارە اختيارە كېرە. الله تعالى د دوى د اصلاح او هدايت لپارە پېغمۇران راولىپىل چى پە دى سره د پېغمۇرلىرى پېل شوه. له عبد الله بن عباس رضي الله عنهمما خىخە روایت دى چى فرمابىي: «**كَانَ بَيْنَ آدَمَ وَنُوحَ عَشْرَةَ قَرْوَنَ، كَانُوا عَلَى الْحَقِّ حَتَّى اخْتَلَفُوا فَبَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِمْ نُوحاً وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ**^(١)

ژياپە: د آدم او نوح عليهما السلام ترمنخ د زمانىي واتىن (فاصىلە) لىس پېرىي وە. د دى مودىي پە لې كې خلکو پە سىمى او رېتىنىي لارىي ژوند تىراوه. وروستە د خلکو تر منخ اختلافات او شخىرى پىدا شۋىي، نو له دى املە الله نوح او نور پېغمۇران عىلەمەن الصلاة و السلام د دوى د هدايت او لاربىونى لپارە راولىپىل.

^١ - المستدرك على الصحيحين تفسير سورة حم عشق

شپروم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د انبیاوو مقام

نبوت الهي ورکړه ده

د قرآن کريم د آيتونو او مبارکو احاديثو له نصوصو نه دا خرگنديري چې نبوت د الله تعالى ورکړه ده او د هيچا په هڅه او هاند سره دا مقام چاته نه حاصليري. دي ستر مقام ته د رسيدلو لپاره دنيوي اسباب او عوامل لکه د انسان غوبښنه، وراثت، خانګري هڅه او هاند، بشري ذکاوت او نبوغ، مال او عزت، کورني مقام، ټولنيز مقام او داسې نور لاملونه کوم تاثير نه لري. الله تعالى په دي اړه فرمایي: **«الله يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَيِّعُ بَصِيرًا»** [الحج: ٧٥]. ژیاره: الله له ملايکو او انسانانو نه استازې غوره کوي، بې شکه الله بنه اورپدونکي او د هر خه لیدونکي دي.

همدارنګه الله تعالى په بل آيت کې د خينو پېغمبرانو عليهم الصلاة والسلام ستاینه کوي او داسې فرمایي: **«وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَينَ الْأُخْيَارِ»** [ص: ٤٧] ژیاره: او بې شکه هغوي زمور په وړاندې له غوره کړو شوو بنو خلکو خخه وو.

پېغمبران د الله تعالى غوره بنده ګان دي

انبیاء عليهم السلام د خمکې پر سر د الله تعالى غوره بنده ګان دي. د پېغمبرانو عليهم السلام ژوند د انساني ژوندانه په ټولو اړخونو کې د لوړو پوريو د کمال یو خرگند عيني مثال دي. د دغوا کمالاتو موجوديت د انبیاوو عليهم السلام د رسالت له درندي او ارزښتناکې دندې سره مطا بقت لري، ځکه چې پېغمبران عليهم السلام د خلکو او ټولنې د لارښوونې دندې پر غاړه لري او د بشري ټولنې د غوره کسانو په توګه بايد دوی د هغو بشپرو صفاتو خاوندان وي چې هغه په نورو انسانانو کې موندل کیداي نشي.

الله تعالى د خينو پېغمبرانو په ستایني او وصف کې داسې فرمایي: **«وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ»** [الأنبياء: ٧٣]. ژیاره: او ګرڅولي وو مور هغوي (په مخکنې آيت کې یاد شوي پېغمبران) امامان چې زمور په امر به یې (خلکو ته) لارښوونه کوله او وحې کړي وه مور

په لور د هغوي د نيكو کارونو ترسره کول او اداء کول د لمانخه او ورکړه د زکات او هغوي زموږ عبادت کوونکي وو.

د پېغمبرانو علیهم السلام مهم صفات، چې په خرګند ډول په قرآن کريم کې راغلي دي، په لاندې ډول دي:

- صدق او ربنتينولي.
- تبليغ او بلنه.
- امانت.
- ذکاوت.

- له هغونيمګړي تياوو نه لرل چې د خلکو د کرکې لامل ګرځي.

- د پېغمبرانو علیهم السلام پاکې او عصمت له ګناءه نه او د وحې په رسولو کې له تېروتنې خخه.

فعالیت

زده کوونکي دي د بنوونکي په مرسته، پېغمبرانو ته د بشر اړتیا او د پېغمبرانو د او صافو په اړه علمي خبرې اترې وکړي.

د پېغمبرانو دندې

د قرآن عظيم الشان د نصوصو په رناکې د انبیاوو علیهم السلام سترې او مهمې دندې په لاندې ډول دي:

۱. د الله تعالى د پېژندنې، توحيد او عبادت په لور د خلکو دعوت، الله تعالى په قرآن عظيم الشان کې په دې اړه داسې فرمایي: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا تُوحِيَ إِلَيْهِ اللَّهُ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونَ» [الأنبياء: ۲۵]. ژیاره: اونه دی لپرلی مور (ای پېغمبر) له تا نه وړاندې هېڅ استازۍ مګر وحې کړې مور د هغه په لور چې پرته له ما نه بل معبدود نشته نو یوازې زما عبادت وکړئ.

۲. خلکو ته د الله تعالى د اوامر او نواهيو رسول او تبليغ کول، الله تعالى فرمایي: «إِنَّمَا يَأْمُرُ بِمَا يُرِيدُ إِنَّمَا يَنْهَا عَنِ الْمُنْكَرِ» [المائدہ: ۶۷]. ژیاره: اى رسوله، هغه خه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل شوي دي.

۳. د سمې او نېغې لارې په لور خلکو ته لارښونه کول، الله تعالی په دې اړه د اسې فرمایي: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَعَيْنَا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسَرَاجًا مُّبِيرًا» [الأحزاب: ۴۶]. ڇياده: اى پېغمبره، مور ته شاهد، زيری ورکونکي، ډارونکي او د الله په حکم د هغه لوري ته بلونکي ليرلى يې او روښانه خراغ مو ګرځولي يې.
۴. د بشر لپاره غوره نمونه: الله تعالی فرمایي: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ..» [الأحزاب: ۲۱]. ڇياده: په یقين سره ده ستاسي لپاره په (کړنو) د رسول الله کې بنه او غوره نمونه (اقتدا) ده.
۵. خلکو ته د هغوي د خلقت او پیدائیست او وروستني برخليک يادونه او دا چې وروسته له مرګ نه انسان ته خه پیښيوي، الله تعالی فرمایي: «يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِفَاعَيُونَكُمْ هَذَا...» [الأنعام: ۱۳۰]. ڇياده: اى ډلي د پيريانو او انسانانو، ايا نه وو راغلي تاسي ته رسولان له تاسي نه چې بيانول به يې پر تاسي آيتونه زما او تاسي يې ډارولی د دې ورځې له ملاقات خخه.
۶. د آخرت د ژوندانه په لور د بشر پام اړول او د فاني دنيا د ژوندانه په خوندونو کې له ډوبيدو نه د هغوي ژغورل، چې د سترګو په رب سره تيريوسي او له منځه ئې. الله تعالی د دنيايي ژوند او د هغه د زوال په هکله داسي فرمایي: «وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعْبٌ وَلَهُوَ وَلَلَّهُ أَكْبَرُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ» [الأنعام: ۳۲]. ڇياده: او نه دی ژوند د دنيا، مګر لوبي او عبث او بې شکه. د آخرت کور غوره دی لپاره د هغو کسانو چې پرهېزگاري کوي، ايا تاسي عقل په کار نه اچوئ؟
۷. پر خلکو د اتمام حجت او دليل قائمولو لپاره، الله تعالی فرمایي: «رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ إِنَّا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا» [النساء: ۱۶۵]. ڇياده: رسولان زيري ورکونکي او ډارونکي (ليرل شوي) دی ترڅو د هغو له ليرلو وروسته د خلکو سره د الله په مقابل کې کوم حجت او دليل پاتې نشي او الله په هر حال غالب او حکيم دی.

د پېغمبرانو عليهم السلام شمیر او د ځینو نومونه

د یو حدیث پر اساس د پېغمبرانو عليهم الصلاة و السلام شمیر زیات او کم یو لک او خلرویشت زرو ته رسیری. د الله تعالی دغه غوره بنده گان په مختلفو زمانو کې د خلکو د هدایت او لارښوونې لپاره رالپرل شوي وو.

د قرآن عظیم الشان د نصوصو له مخې هېڅ داسې امت او ډله نشته چې هغوی ته پېغمبر نه وي لپرل شوي. الله تعالی په قرآن عظیم الشان کې په دې اړه داسې فرمایي: «وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ» [فاطر: ۲۴]. ژیاړه: او هېڅ داسې کوم امت نه شته چې په هغوی کې دارونکي(پېغمبر) نه وي راغلی. په قرآن عظیم الشان کې د (۲۵) پېغمبرانو نومونه یاد شوي چې عبارت، دی له: آدم، نوح، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، داود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، یحیی، ادریس، یونس، هود، شعیب، صالح، لوط، الیاس، الیسع، ذوالکفل، عیسی او محمد صلوات الله علیهم اجمعین.

په قرآن عظیم الشان کې الله تعالی مسلمانانو ته امر کوي چې پر ټولو پېغمبرانو عليهم السلام باندې ایمان راوړي چې نومونه یې په قرآن کریم کې ذکر شوي او که نه. پېغمبرانو عليهم السلام باندې ایمان راوړل د عقیدې او ایمان له ارکانو خخه یو رکن دی او هيڅوک هم پر ټولو انبیاوو عليهم السلام باندې له ایمان راوړل پرته مسلمان بلل کېدای نشي. الله تعالی فرمایي: «آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَا أَنْكَهَ وَكُتُبِهِ وَرَسُولِهِ لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَهَدِ مِنْ رَسُولِهِ...» [البقرة: ۲۸۵]. رسول او مؤمنانو پر هغه خه ایمان راوړۍ دی چې رسول ته د هغه د رب له لوري رالپرل شوي دي. دوی ټولو په الله او د هغه په ملایکو، کتابونو او رسولانو ایمان راوړۍ دي.(او وايې) موږ د الله په پېغمبرانو کې یو تر بله هېڅ توپیر نه کوو. یعنې داسې نه کوو چې پرځینو پېغمبرانو ایمان راوړو او د ځینو نورو له نبوت نه منکرشو.

محمد ﷺ خاتم النبیین

محمد بن عبدالله ﷺ خاتم النبیین دی او د ده ﷺ په بعثت سره د نبوت لپری ختمه او بشپړه شوه او وروسته له هغه خخه د الله تعالی له لوري نه کوم پېغمبر او نه کوم کتاب رالپرل

کيوري. د پېغمبر ﷺ له رحلت وروسته د وحی نازلېدل هم بند شو. که چېري خوک د نبوت دعوه وکړي نو هغه کس دروغجن دي.

قرآن عظيم الشان د ختم نبوت په اړه او دا چې حضرت محمد ﷺ خاتم النبیین دی داسې فرمایلي دي: **﴿مَا كَانَ مُحَمَّدًا أَبَا أَحَدٍ مِّنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾** [الأحزاب: ٤٠]. ژباره: محمد ستاسي د سپریو د هېڅ یوه پلار نه دي، بلکې د الله رسول او اخرنی پېغمبر دی او الله پر هر خه بشه پوه او عالم دي.

د قرآن کريم د آيتونو او نبوي احاديثو پر اساس ټول انسانان د الله تعالى له لوري مکلف دي چې پر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندي د وروستي پېغمبر په حيث ايمان راوري او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي. خوک چې د محمد ﷺ په نبوت او رسالت ايمان نه راوري هغه کس کافر دی او په آخرت کې به د دوزخ په اور کې سوئي.

د لوست ګتنۍ او لارښونې

❖ الله ﷺ د زمانې په هر پراو کې د بندگانو د هدایت او لارښونې لپاره انبیاء عليهم السلام را لپرلی دي.

❖ د انبیاوو عليهم السلام بعثت د الله تعالى له لوري پر انسانانو د هغه د رحمت او مهرباني نښه ده.

❖ لکه خرنګه چې انسان د خپل پایښت او روغتیا لپاره هوا او خوړو ته اړتیا لري په همدي توګه د پېغمبرانو وجود هم د بشر د لارښونې لپاره اړین بلل کيوري.

❖ انبیاء عليهم السلام ټول د بشر له جنس خخه وو. دوى ټول نیک او غوره انسانان وو. نور انسانان که هر خومره غوره او نیک اعمال ترسره کړي بیا هم د انبیاوو مرتبې او مقام ته نشي رسپدائي.

❖ پېغمبران عليهم السلام له ګناه نه معصوم او پاک دي او د دین او رسالت په تبلیغ کې هیڅکله نه سهوه کيوري او نه هم تېروخې.

❖ پر پېغمبرانو عليهم السلام باندي ايمان راوري د عقیدې او ايمان له ارکانو خخه یو رکن دي. که خوک د یو پېغمبر له نبوت نه منکر شي. هغه کافر دي.

❖ حضرت محمد ﷺ آخری پېغمبر دی. وروسته له هغه خخه بل کوم پېغمبر نه راخي. تول انسانان د الله تعالى له لوري مکلف دي چې پرحضرت محمد ﷺ باندي د وروستي پېغمبر په حيث ايمان راويري او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي.

❖ له پېغمبر ﷺ سره مينه اومحبت لرل، د هغه اطاعت کول، د هغه عزت او درناوی، د هغه ﷺ په سيرت او سنتو پوهېدل، د هغه ﷺ له عظيم الشأن لور مقام، مرتبې او شخصيت نه دفاع کول او تولو نړيوالو ته د اسلام د سپېشلي دين تبليغ د هر مسلمان سري او مسلماني بشنځي اسلامي او شرعی وجيهه ده.

❖ د مسلمانانو مکلفيت د پېغمبر ﷺ په وړاندې چې له هغه سره د مينې او دوستي د اظهار علامت دی او د مسلمانانو لپاره د اجر او ثواب حاصلولو لامل ګرځي. هغه پر پېغمبر ﷺ باندې د زيات درود ويل دي. کله چې د پېغمبر ﷺ مبارڪ نوم ياد شي مستحب دی چې پر هغه ﷺ باندې درود ووبل شي.

پوښتني

۱. ولې د پېغمبرانو عليهم السلام رالېرل د بشريت لپاره اړین بلل کېږي؟ خرګند یې کړئ.
۲. د پېغمبرانو عليهم السلام مهمې دندې کومې دي؟ څینې یې بيان کړئ.
۳. دا خه حکمت دی چې پېغمبران عليهم السلام دبشر له جنس خخه دي؟
۴. که خوک پر څینو پېغمبرانو عليهم السلام ايمان راويري او د څینو نورو له نبوت نه منکر شي، د هغه حکم خه شي دي؟
۵. د پېغمبر ﷺ په وړاندې د مسلمان دنده او مسئوليت خه شي دي؟ خرګند یې کړئ.

زده کونکي دي د آيتونو او حاديشو په رڼا کې د پېغمبرانو د او صافو او دندو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کربنو خخه کمه نه وي.

اووم لوست

اسلام غوره دين دي

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيْدًا يَبْيَنُهُمْ وَمَنْ يَكْفُرُ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ فَإِنْ حَاجُوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِي لِلَّهِ وَمَنْ أَتَيْنَاهُ كِتَابًا فَأُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأَمْمَيْنَ أَسْلَمُوْمُ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلُّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران: ۱۹-۲۰].

د کلمو معنا

{الَّذِينَ}: شريعت او ملت.

{الْإِسْلَامُ}: تسلیمپدل، غاره ایپسودل، د اسلام دین.

{بَعِيْدًا}: د کینې او رخې له مخې.

{حَاجُوكَ}: شخړه کوي له تا سره، دلایل وړاندې کوي.

{أَسْلَمْتُ}: ما سپارلى دی، تسلیم او منقاد يم.

{اَهْتَدَوْا}: ليار يې وموندله، هدایت يې وموند.

{تَوَلُّوْ}: وګرځبدل هغوي، سر غرونه يې وکړه.

{الْبَلَاغُ}: رسونه، تبلیغ.

ژیاره

بې شکه د الله په وړاندې (تریولو غوره) دین اسلام دی او اختلاف نه دی کېږي (د اسلام د قبلولوپه اړه) هغو کسانو چې کتاب ورکړ شوی دی (اهل کتابو) مګر وروسته له هغه چې علم او پوهه ورته راغله (ینې په حقیقت پوه شول) خو د خپل منځي کینې او حسد له کبله يې اختلاف ته ملا وټله، خوک چې د الله تعالى له آيتونو نه منکر شي (نو پوه دې شي چې) الله پاك چېر ژر حساب کوونکي دی. که (د کبر له مخې) دوی له تا سره (ای محمده) جګړه کوي نو ووايhe سپارلى دی ما خپل مخ خاص لپاره د الله تعالى (د الله حکم ته تسلیم او منقاد يم) او زما ملګري (متابعت کوونکي) هم هغه ته تسلیم دی او ووايhe هغو کسانو ته چې ورکړل شوی دی کتاب او نالوستو ته آيا اسلام مو راوري دی؟ که اسلام يې راوري نوپه تحقیق سره سمه او نېغه لاره يې وموندله او که وګرځبدل او

سرغرونه يې وکړه، نو بې شکه پرتا (يوازې د حق) رسونه ده. او الله پاک خپل بند ګان
ښه ويني.

تفسیر

د مبارکو آیتونو شرح او خپرنه

(دین) کلمه په لغت کې د جزا او بدل په معنا ده او دله له (دین) نه مطلب عقاید او هغه
احکام دي چې د الله تعالی له لوري پرحضرت محمد ﷺ نازل شوي دي نو دين په دي
مبارک آیت کې د ملت او شریعت په معنا دي.
(اسلام) د تسليمېدلوا او انقياد په معنا دي او دله له (اسلام) نه مراد همامغه حنیف دين
دي چې محمد ﷺ د ټول بشريت لپاره راوړي دي.

د (عند الله) جمله د عربي زې د قانون او دستور له مخې حذف شوي کلمې لکه (ثبت)
يا (مقبول) پوري تراو لري، يعني د الله په وراندي ثابت او مقبول دين. (عند الله) په جمله
کې د اسلام د دین نسبت الله ﷺ ته، د دغه دين په شرف او غوره والي دلالت کوي
او معنا يې داسي ده چې اسلام د الله ﷺ هغه دين دي چې د خپلو بند ګانولپاره يې غوره
کړي دي. د دي وينا پر بنسټ د «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا إِسْلَامُ» ژباره: يوازني غوره او معتبر
دين د الله تعالی پر وراندي د اسلام دين دي، يعني هغه شریعت چې محمد ﷺ له څان
سره راوړي دي.

د «الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ» په جمله کې مراد له (كتاب) خخه هغه آسماني کتابونه دي چې
مخکې له قرآن کريم خخه نازل شوي وو لکه د تورات او انجليل کتابونه. د دغو کتابونو
پیروانو ته اهل کتاب (يهود او نصارى) ويل کيوري. د «إِلَّا مَنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ» په جمله
کې له (علم) نه مراد د وروستني پېغمبر په حيث د حضرت محمد ﷺ د پېغمبرۍ
پرحقانيت د اهل کتابو د علم او پوهې حاصلېدل دي. (بغيا) کلمه دله د کينې او حسد په
معنا ده. د «وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مَنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْدًا بَيْنَهُمْ» د جملې
مفهوم دا دي چې: د اهل کتابو مخالفت د اسلام له دين يعني له هغه خه سره چې
حضرت محمد ﷺ راوړي دي، د پېغمبر د ربنتیولی او د اسلامي دين له حقانيت نه د
جهل او بې علمي له مخې نه دي، بلکې دغه مخالفت د علم له حاصلېدلوا نه وروسته د
حسد له امله دي.

د (کفر) کلمه په لغت کې د انکار په معنا ده او دلته ترې مراد د حضرت محمد ﷺ له نبوت نه انکار کول او د اسلام نه مثل دي.

د **﴿فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾** په جمله کې د هغو کسانو لپاره چې د اسلام او خاتم النبیین له پېغمبری نه انکار کوي یو ډول وعید او تهدید وجود لري، یعنې هغه کسان چې کفر او سرغړونه کوي، الله تعالى له هغوي سره محاسبه کوي او د الله تعالى محاسبه ډېر ژر ده چې دلته د حساب سرعت د عذاب په سختي دلالت کوي.

له **﴿حَاجُوك﴾** خخه مراد د پېغمبر ﷺ سره د اهل کتابو عناد، سرغړونې، جګړې او د اسلام د سېپڅلي دين پر ضد د هغوی غلیمانه نامن تعیروننه دي.

د **﴿أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ﴾** د جملې معنا د الله تعالى احکامو او اوامر و ته غاړه اینښو دل او تسلیمېدل دي او دلته (وجهه) د ذات او خان په معنا ده، یعنې ما خپل خان د الله حکم ته تسلیم او منقاد کړ. د **﴿فَإِنْ حَاجُوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ﴾** جملې مفهوم دا دی چې که چېږي کفار او اهل کتاب او د دوى په خپل نور خلک له تا سره د عناد، تکبر او غرض په مقصد شخړې او جګړې ته ملا وټوي نو د هغوی د دروغو او تکبر پروا مه ساته او هغوی ته وواړه چې زه او زما پیروان د الله تعالى اوامر و احکامو ته تسلیم يو.

له **﴿الْأَمَّيْن﴾** نه مراد هغه کسان دی چې د هېڅ کوم کتاب پیروان نه دي یعنې د عربو مشرکان. د **﴿فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا﴾** جمله هغه ځکه او فایده بیانوی چې اهل کتاب او مشرکین یې د اسلام د سېپڅلي دين د قبلو په صورت کې ترلاسه کوي، ځکه چې هغوی د الله تعالى د اوامر و په عملی کولو او د اسلام د سېپڅلي دين په قبلو سره سمه او نېغه لاره موسي او د کفر او شرک له تیارو نه بهر راوو خي.

د **﴿وَإِنْ تَوَلُّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ﴾** په جمله کې د پېغمبر عليه الصلاة و السلام د زړه لپاره تسلیت دی او معنا یې داسې ده: که چېږي کفار د اسلام د سېپڅلي دين له منلو نه منکر شي او سرغړونه وکړي، نو اى محمده، په دې سره تاته هېڅ ضرر او تاوان نشته، ځکه تا خپله دنده، چې خلکو ته د سېپڅلي دين تبلیغ و، په سمه توګه تر سره کړي دي.

دغه مبارڪ آيتونه د **﴿وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَاد﴾** په جملې سره پاي ته رسییري چې دغه جمله پر وعده او وعید دواړه مشتمله ده، یعنې نیک عملو مؤمنانو ته د اجر او ثواب ورکولو وعده او کافرانو ته د سخت عذاب تهدید، ځکه چې الله تعالى د بندګانو پرکړنو او زړونو خبر دی او هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکوي.

آيتونو لنډ مفهوم

يوازيني دين چې الله تعالى يې خوبشي او پر ټولو پيغمبرانو يې نازل کړي دی او پرته له هغه بل دين نه قبلوي هغه د اسلام سڀځلي دين دي. د اسلام دين د الله تعالى اوامر او احکاموته د غاړه ايسنودلو یعنې د الله تعالى بندګي، فرمان برداري او د هر عصر د پيغمبرانو د بعثت پر مهال د هغوي اطاعت کولو ته ويل کېري. د پيغمبرانو د لپي وروستني پيغمبر حضرت محمد ﷺ دی چې ټول انسانان باید د ده د سڀځلي دين اسلام چې د ټولو انياواو د اديانو بشپړ شکل دی پيروي وکړي. الله تعالى د پيغمبر ﷺ له بعثت وروسته پرته له اسلام نه بل هیڅ دين نه قبلوي. د اسلام د منلو په هکله د اهل كتابو یعنې یهودو او نصاراؤ اختلاف او په مختلفو ډلو د هغوي ويشل کېدل، دا د هغوي د حسد، په دنيا پوري د هغوي د زړه ټپلو او مقام حاصلولو له امله دی چې وروسته د دلایلو له وړاندې کولو او د پيغمبرانو او كتابونو له رالېرلوا، یعنې د اسلام د دين پر حقانيت او د وروستني پيغمبر ﷺ پر ربنتيولی له علم او پوهې حاصلېلوا وروسته، پېښ شوی دي. هغه کسان چې د الله تعالى له آيتونو انکار کوي د حق له منلو او د الله تعالى له احکامو او اوامر نه چې د اسلام سڀځلي دين منل دي، سرغونه وکړي، الله تعالى ورسره محاسبه کوي او د الله تعالى محاسبه ډېر ژر او سخته ده چې هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکول کېري.

ای پيغمبره، که چېري اهل كتاب او مشرکان د دلایلو له راوړلوا نه وروسته د حق دين یعنې د اسلام له منلو نه منکري او د تکبر په غرض له تا سره شخړه وکړي، نوهغوي ته ووايه چې زه او زما مؤمن پېروان د الله تعالى اوامر او احکامو ته تسلیم او تابع یو. اهل كتابو او مشرکينو ته ووايه که چېري تاسې د اسلام سڀځلي دين ومنۍ، نو سمه او نېغه لاره مومن او که چېري د اسلام د سڀځلي دين له منلو انکار او سرغونه وکړئ، نو الله تعالى به له تاسې سره محاسبه وکړي او زه خلکو ته د حق له رسولوپرته بل کوم مسؤوليت نه لرم چې هغه مې په بنه او سمه توګه تر سره کړي دي. الله تعالى د بندګانو پر ټولو شيانو یعنې زړونو او کړنو خبر دی او هر چا ته د هغه د عمل مطابق جزا ورکوي.

اتم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

اسلام غوره دين دی

د اسلام د دين معنا او مفهوم

لکه خرنگه چې وړاندې ذکر شو د اسلام لغوي معنا انقیاد او تسلیمېدل دي او اسلام د الله تعالى اوامر و ته د غارې ایښودلو په معنا دي، خو دا انقیاد باید د انسان په خپل رغبت او رضا وي، خکه په کائنا تو کې تول مخلوقات د انسان په شمول په خپل خلقت کې د الله تعالى تکویني قوانینو ته جبراً تسلیم او منقاد دي او له هغونه د مخالفت توان نه لري. له دې امله په دې ډول انقیاد باندې کوم ډول ثواب او یا عقاب نه مرتبوري. د قرآن کريم په خینو آيتونو کې اسلام په همدې معنا سره ذکر شوي دي. **﴿أَفَغَيْرُ دِينِ اللَّهِ يَعْبُدُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾** [آل عمران: ۸۳]. ژیاره: آيا کافران د الله له دين خخه پرته بل دين غواړي؟ (حال دا چې) تولو موجوداتو په اسمانونو او ځمکه کې هغه ته په خوبنې او نا خوبنې غاره ایښې ده او تول هغه ته ورګرځول کيږي.

د اسلام د دين جوهر او اساس په خپل اختيار سره د الله تعالى اوامر او احکامو ته د انسان غاره ایښو دل دي چې د اجر، ثواب او عذاب د ورکولو لپاره اړین بلل کيږي. دغه انقیاد او تسلیمېدل باید په بشپړه توګه وي او انسان باید د الله تعالى شريعت او قانون په عام او تام شکل سره په خپل فردې، ټولنیز ژوند کې پلی کړي او دا هماغه دين دی چې تولو انبیاء عليهم السلام خلک د دې لوري ته دعوت کړي دي او په خپله ېې هم په همدې مفهوم د اسلام د سپېڅلې دين پېروي کړي ده. الله ﷺ فرمایي: **﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْغُرْوَةِ الْوُثْقَى وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾** [لقمان: ۲۲]. ژیاره: او هر خوک چې خپل مخ (خان) الله تعالى ته وسپاري او نېکوکار وي نو منګوله پې ولګوله هغه په رسی (کړۍ) کلکې او د تولو کارونو پای یوازې د الله تعالى په لور دي. قرآن کريم د ابراهيم او یعقوب عليهما السلام په هکله داسې فرمایي: **﴿وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُؤْنَنَ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾** [البقرة: ۱۳۲]. ژیاره: او وصیت کړۍ و په دې دين ابراهيم او یعقوب هم خپلو زامنو ته، اى زما زامنو!

بېشکە الله غوره كېرى دى ستاسىپى لپاره همدا دين، نو بايد مېرە نه شئ خو چى ياستى تاسىپى مسلمانان.

د اسلام اطلاق

د نبوت د لپى لە بشپېرپەللو او د وروستنى پېغمبر پە توگە د حضرت محمد ﷺ لە بعثت خخە وروستە، د اسلام اطلاق پر ھەنگە دين كىري چى د الله تعالى لە لوري حضرت محمد ﷺ تە وحى شوي دى، نو ۋول انسانان مكىف دى او لە ھەنگۇي نە دا غۇبىتنە شوپى دە چى دغە دين ومنى او احڪامو تە يې غاپە كىردى. دا ھىماگە دين دى چى د دې لوسى پە مباركو آيتونو كې پە بشپېر صراحت سره د الله تعالى يوازىنى غوره او منل شوي دين بىلل شوى دى.

د يادو شوو مباركو آيتونو پە رىنا كې علماموو د اسلام دين داسىپى تعریف كېرى دى: "اسلام پە خپل اختيار سره الله تعالى تە لە خضوع او انقیاد خخە عبارت دى او خرگىندونە يې ھەنگە شريعت تە غاپە ايىسۈدلە دى چى الله تعالى خپل پېغمبر حضرت محمد ﷺ تە وحى كېرى دى او ھەنگە عليه السلام يې د دغە شريعت پە تبلیغ مكىف كېرى دى." ^(۱)

فعالىت

زىدە كۈونىكى دې د بنۇونكىي پە لاربنۇونە پە خو چىلۇ ووېشل شى اوھەرە چىلە دې د اسلام د دين د مفهوم پە ھىكلە لە يو بل سره بحث او خبىپە اتىپ و كېرى.

اسلام ھارا خىز نظام دى

اسلام شامل او ھەر اپرخىز دين دى چى د انسان د ژۇندانە ۋول اپرخونە رانغاپىي او د بىشىر د كېنۇ، سلوکو او اعمالو د ۋولو برخو لپاره خرگىند قوانىن لرى. الله تعالى خپل گران پېغمبر ﷺ تە د اسلام د سېپېخلىي دين پە اپروندا او دا چى د انسان مرگ او ژۇند بايد د الله تعالى لپاره او د ھەنگە د نظام پە چوڭاتىپ كې وي، داسىپى فرمائىي: «**قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**» [الأنعام: ۱۶۲] ۋىلايەتىندا: ووايەتىندا، بېشکە زما لمۇنئىخ، زما قربانىي، زما ژۇند او زما مرگ د الله لپاره دى چى د ۋولو عالميانو رب دى.

^۱- اصول الدعوة ، دكتور عبد الكريم زيدان، ۲- مخ.

د قرآن عظيم الشان په بل آيت کې الله ﷺ د اسلام د هر اړخیزوالي (شمول) په هکله داسې فرمایي دي: «مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ...» [سورة الأنعام: ۳۸] ژیاوه: مور په دي کتاب کې هېڅ شی نیمگړی نه دی پريښې.

ئېنۍ مفسرينو په دي آيت کې کتاب په لوح محفوظ سره تفسير کړي دي یعنې ټول شيان په لوح محفوظ کې ليکل شوي او خوندي ساتل شوي دي.

ئېنې نور مفسرين له کتاب نه قرآن کريم مطلب اخلي چې د دي تفسير پر بنسټ د ټولو شيانو کليات او اساسات په قرآن کريم کې موجود دي او هر هغه خه چې د انسان د لارښونې او نېکمرغې لپار اړين بلل کيري. په قرآن کريم کې په تفصيلي او یا کلې به بيان شوي دي تفصيلات او جزئيات یې د پېغمبر ﷺ په سنتو کې، چې د قرآن کريم لپاره تفسير، تشریح بلل کيري، موجود دي چې دا پخپله د اسلام د سېېڅلې دين په شمولیت دلالت کوي.

اسلام وروستني او بشپړ دين دي

مخکې له دې چې رسول الله ﷺ له دې فاني نږي خخه رحلت وکړي، الله تعالى د اسلام دين بشپړ کړ او هغه یې منل شوي او غوره دين وباله او د Ҳمکې د سر ټول انسانان ېې پر دې مکلف و ګرځول چې د دي دين پېروي وکړي. الله تعالى په دې اړه داسې فرمایي: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيِنَكُمْ وَأَتَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيَتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِيَنًا» [المائدۃ: ۳] ژیاوه: نن ما پوره کړ د ستاسي لپاره ستاسي دين او ما پوره کړ پر تاسي خپله لوريyne او غوره مې کړ ستاسي لپاره اسلام د دين په توګه.

د اسلام د دين دکمال معنا دا ده چې د دي دين تعليمات او احکام د انسانانو د فردی او ټولنیز ژوند په هره برخه کې د هغوي د اړتیاوو د پوره کولو لپاره داسې دقیق او مطابق دي، که چېږې په سمه توګه تطبيق شي نو د بشریت نیکمرغې تضمینوي. د اسلام د سېېڅلې دين تعليمات او د احکامو کمال هغه وخت په سمه توګه خرګندېري چې په عملې او ېې پلوه به دغه دين له نورو اديانو، نظامونو او قوانينو سره پرتله شي.

قرآن کريم په صراحة سره بيان کړي دي چې د الله تعالى پر وړاندې یوازني منلي شوي دين د اسلام دين دي او پرته له اسلام نه بل هېڅ دين د قبول وړ نه دي. که خوک له اسلام نه پرته بل دين غوره کړي په آخرت کې به ضرور په زيان او تاوان کې وي: «وَمَنْ يَتَّسَعْ بِغَيْرِ إِسْلَامِ دِيَنًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» [آل عمران: ۸۵]

ڙيابه: او هر خوک چې پرته له اسلام نه بل دين غواوري (لتوی) نو و به نه مئل شي له هغه خخه او هغه به په آخرت کې له زيان کارانو خخه وي.

د اسلام د سڀّحلي دين د ټولو تعليماتو پلي کولو ته اړتيا

په پورتنيو مبارکو آيتونو کې د اسلام د سڀّحلي دين د شمول او کمال په اړه، چې بل تکي چېر مهم او ارزښتاك برښني، هغه د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړه توګه د اسلامي احکامو او لارښوونو پلي کول دي؛ ځکه په ځينو چارو کې د اسلام د احکامو او لارښوونو نيمگړي او ناقص تطبيقول او په ځينو نورو کې د هغو له پلي کولو نه ډډه کول، سره له دي چې مطلوبې پايلې نه ورکوي، د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کيږي او د دنيا او آخرت د تباهي او زيان لامل ګرځي. الله تعالى په قرآن کريم کې په دي اړه داسې فرمائي: **﴿إِنَّمَا يُنَزَّلُ مِنْ رَبِّكُمْ مِّنْ حَسْنَاتِ أَهْلِهِ إِذَا أَعْلَمُهُمْ بِمِنْ أَنْهَاكُمْ وَلَا تَأْتِيَ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنْفُسِهِمْ وَلَا تَأْتِيَ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَأْتِيَ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنْفُسِ الْجِنَّةِ وَلَا تَأْتِيَ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنْفُسِ الْمَلَائِكَةِ وَلَا تَأْتِيَ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنْفُسِ الْمُجْرِمِينَ﴾** [البقره: ٢٠٨]. ڙيابه: اي هغو کسانو چې ايمان مو راوړي دي په اسلام کې په بشپړ ډول ورنوځي، پې شکه چې شيطان ستاسي سکاره دبمن دی.

يو مفسر د دي آيت په شرحې او تفسير کې داسې وايي:

”د (سلم) د کلمې، د سین په زور او زیر د اسلام پر دين او سلامتی (د امن په معنا) پر دواړو اطلاق کيږي. يعني اي مؤمنانو د اسلام په دين کې داخل شئ او د هغه د ټولو تعليماتو او لارښوونو التزام او پابندۍ وکړئ. د اسلام د سڀّحلي دين ټول احکام پلي کړئ او د هغو کسانو په خبر مه اوسي چې د اسلام پر ځينو احکامو ايمان راوړي او ځينې نور احکام پې نه مني او تري انکار کوي. نو مطلب دا دی چې د اسلام ټول احکام او اوامر ومني او پري عمل وکړئ.“^(۱)

په بل آيت کې الله تعالى د بني اسرائيلو د بدرو او صافو د بيانولو په لړ کې د هغو کسانو، چې د كتاب ځينې برخې مني او د ځينو نورو له منلو نه انکار کوي، داسې غندنه کړي ده: **﴿أَفَقُولُمُؤْمِنَةِ بَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بَعْضٌ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْنَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾** [البقره: ۸۵]. ڙيابه: آيا

۱ - تفسير الوسيط للقطاطاوي، د بقري د سوري د ۲۰۸ آيت تفسير

تاسې د کتاب ځینې برخې منئ او ځینې نورې یې نه منئ او انکار ترې کوئ، نو نه ده جزا د هغه چا له تاسې خخه چې کوي دا کار، مګر رسوايې ده په ژوند د دنيا کې او په ورڅ د قیامت به وګرڅول (وروستل) شي هغوي په لور د سخت عذاب او الله پاک ناخبره نه دی له هغه خه نه چې تاسې یې کوي.

د کتاب پر ځینو برخو د ايمان راوړلو او له ځینو نورو برخو نه د انکار کولو معنا دا ده چې د کتاب ځینې احکام او الهي اوامر ومني او د ځینو نورو له منلو خخه انکار وکړي چې پایلی یې چیرې بدې او خطرناکې وي.

د لوست ګټې او لارښونې

- ❖ اسلام د بشر لپاره د الهي دين یو بشپړ او متکامل انځور او وروستني اسماني دين دی چې له دي وروسته هیڅکله بل کوم دين راتلاي نشي.
- ❖ قرآن کريم د انس او جن لپاره نازل شوی دی. د اسلام سېڅلۍ دين په هر ځای او عصر کې د ټولو انسانو لپاره الهي دين دی. د اسلام د دين احکام په هر وخت کې د تطبيقولو وړتیا لري او هېڅکله هم نه زدږيو.
- ❖ یوازینې غوره او معتبر دين د الله تعالى پر وړاندې د اسلام دين دی او خوک چې په دغه دين کې داخل نه وي هغه کافر دی او که چېږي له دنيا خخه کافر ولاړ شي نو د دوزخ د اور مستحق ګرځي.
- ❖ اسلام کامل شامل او هر اړخیز دين، نظام او قانون دی چې د انسان د ژوندانه ټول فردې او تولنیز اړخونه رانګاري.
- ❖ د اسلام دين الله تعالى ته د غاړې اینبودلو او تسلیمېدلو په معنا دی، خو دا تسلیمېدل او انقیاد باید د انسان په خپل رغبت او رضا وي نه جبراً، څکه په کایناتو کې ټول مخلوقات جبراً د الله تعالى ستنو او قوانینو ته تسلیم او منقاد دي.
- ❖ اسلام باید د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړ ډول پلي شي، څکه د اسلام ناقص او نیمګړی پلي کول د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کېږي.

۱. د اسلام دین په لغت او اصطلاح کې تعریف کړئ.
۲. د لوست د مبارکو آیتونو اجمالی مفهوم ولیکي او استدلال وکړئ چې د انسان انقياد او تسلیم‌دل د اسلام دین ته باید ولې اختياري وي؟
۳. د اسلام د دین د کمال او هر اړخیز والي (شمول) معنا خه ده؟ په تفصیل سره یې شرح کړئ.
۴. ولې د اسلام دین په هر زمان او مکان کې د پلي کولو او تطبيق وړتیا لري او تعليمات او احکام یې هېڅکله هم نه زړیوي؟
۵. آیا د اسلام د دین جزوی او ناقص تطبيق د قرآن له آیتونو او نبوي احادیثو سره مطابقت لري؟ ستاسي څواب باید مستدل او د قرآن او احادیثو له مخې وي.
۶. څوک چې د اسلام په دین مشرف نشي او مړ شي د قرآن او سنت له نظره یې حکم خرنګه دي؟

- زده کوونکي دي د مبارکو آیتونو په رنزا کې یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کربنبو خخه کمه نه وي او لاندیني ټکي راونغاروي.
- د اسلام تعریف او مفهوم.
  - د اسلام د سپېخلي دین د کمال او شمول معنا.
  - په فردی او ټولنیز ژوند کې د اسلام د پلي کولو ګټې او ارزښت.

نهم لوست

په آخرت ایمان او پر ژوند یې اغیز

قال الله تعالى: «أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَّاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ فَنَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعِرْشِ الْكَرِيمِ» [المؤمنون: ١١٥ - ١١٦]

د کلمو معنا

أَفَحَسِبْتُمْ: آيا تاسې گومان کاوه.

عَبَّاً: بې گېپى، عبث، بابېزه.

فَنَعَالَى: نو چىر لور او پورته دى.

الْكَرِيمُ: قدرمن، ستر.

ڇيابه

آيا تاسې انگيرلىپ ووه (گومان كېرى وو) چې مور تاسې بابېزه (عبد) پېدا كېرى ياست او زمور لوري ته ستاسې بېرته راگرخىدل نشته؟ نو چىر لور او پورته دى الله، حقيقي پاچا، له هغه پرته بل هېڅ کوم بر حق خدای نشته، هغه ذات د ستر عزتناک عرش خبتن دى.

تفسیر

د آيتونو لنډ مفهوم

په پورتنيو مبارکو آيتونو کې الله تعالى د هغو کسانو په ھكله، چې د آخرت له ورځې او له مرګ نه وروسته له بیا راژوندي کېدلو نه منکر دی او ايمان پرې نه لري، توبيخاً داسې فرمابي: آيا تاسې داسې گومان کوي چې الله تعالى تاسې هېسي عبث او بابېزه پېدا كېرى ياست او ستاسې کار په دې دنیاکې يوازې خوپول، خښل او د دنيا له خوندونو خخه گېه اخیستل دی او تاسې وروسته له مرګ نه بیا نه راژوندي کېرئ؟!

آيا گومان کوي چې حساب او كتاب او ستاسو د کېنو پوښتې کولو ته کومه اړتیا نه ليدل کېرۍ، له تاسو سره محاسبه نه تر سره کېرۍ او نه هم کوم ثواب او عذاب شتون لري؟! نه هېڅکله هم داسې نه ده لکه خرنګه چې تاسې گومان کوي. مور تاسې هېڅکله هم عبث او بابېزه نه ياستې پېدا كېرى، بلکې ستاسې خلقت او پیداينست د یو علم، حکمت او

خرگندو موخو پر اساس دی او ستاسو تولو پرته را گرچېدل د الله تعالی په لور دی او ستاسو د هغو کپنو او اعمالو پوبنتنه به وشي چې تاسو تر سره کپري دي. د لوست په دويم آيت کې الله تعالی له عبتو او بې ګټو کپنو نه د خپل سپېخلي ذات پاکي بيانوي او داسي فرمائي، الله تعالی له دې خخه پاک او سپېخلي دی چې تاسي بې فايدې او عبث پيداکپري، حکمکه دا کار د الله تعالی له لور شان سره، چې مطلق حاکم، يوازيني حقيقي معبد او د لوی او ستر عرش خښتن دی، مطابقت نه لري.

د آيتونو شرح خپنې

دغه دوه مبارک آيتونه د هغو آيتونو په سياق کې قرار لري چې د آخرت په هکله دي او د هغه خه خرگندونه کوي چې د دغې ورځي منكريونو او کفارو ته پښيري. لوړنۍ آيت یعنې د **﴿أَفَحَسِّيْتُمْ أَلَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَّادًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾** په پوبنتني سره پيل شوي دی. دې ډول پوبنتني ته په عربي ژبه کې انکاري استفهم ويبل کپري چې د پوبنتني د موضوع د نفي او انکار په معنا راخې او د هغې مخالف مفهوم ثابتوي، یعنې: داسي نه ده لکه خرنګه چې تاسي ګومان کوئ، مور تاسي باپېزه او بې ګټې نه یاستې پيدا کپري. د عربي ژې د بلاغت او دستور له مخې په دې پوبنتنه کې د غندنې معنا نغښې ده؛ په دې معنا الله تعالی د هغو کفارو معتقداتو او نظريو غندنې کوي چې له بعث نه منکر او په دې ناسم ګومان دي چې د دنيا ژوند يوازې د خوراک، خښاک او نورو خوندونو لپاره دی او دا چې له مرګ نه وروسته بيا راژوندي کېدل، حساب او کتاب او د اعمالو پوبنتنه وجود نه لري.

د (عبث) کلمه د هغې بې ګټې کپنې او وينا په معنا ده چې کومه فايده پري نه مرتبيري. د **﴿وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾** مبارکه جمله پر مخکيني جملې عطف ده چې د آخرت د ورځي د منكريونو د ناسم او غلط ګومان نې کوي او د بعثت پر حتمي واقع کېدلوا او دا چې د ټولو رجوع د الله تعالی په لور ده، تأکيد کوي. د **﴿تَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾** جمله له عبتو او بې ګټو کپنو نه د الله تعالی پاکي او سپېختيا بيانوي او له هر هغه خه خخه چې د هغه له لور شان سره مناسبت او سمون نه لري، پاک او متنه دی او هر کار بې د علم او حکمت پر اساس دی.

د آخرت پر ورڅ د ايمان لرلو معنا

د آخرت پر ورڅ ايمان او باور لرل د ايمان د اوو ګونو ارکانو له جملې خخه یو رکن دی او له دې ورځي خخه انکار کول کفر دی. د قرآن کريم آيتونه او د پغمبر اکرم ﷺ احاديث پر دې ګواه دي چې د آخرت پر ورڅ له باور پرته د انسان ايمان نه صحيح

کيوري. د آخرت پر ورخ ايمان چير اهميت او ارزښت لري ځکه چې په قرآن کريم کې ډير خله پر الله تعالى له ايمان سره یو خای ذکر شوي دي. الله تعالى په دي آيت کې فرمাযلي دي: ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزُنُونَ﴾ (المائده:۶۹). ژياوه: هر چا چې په الله او د آخرت په ورخ ايمان راوړ او نېک کارونه ېي وکړل، نو هغوي به نه ډاريږي او نه به غمجن کيوري.

پېغمبر ﷺ په یو مشهور حديث کې، چې د جبرئيل حديث باندی یادېږي د آخرت پر ورخ ايمان او باور لرل د ايمان د ارکانو له جملې خخه بللي او داسې ېې فرمাযلي دي: "أَن تَوَمَنْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكَتَبِهِ وَرَسُولِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتَوَمَنْ بِالْقَدْرِ خَيْرٍ وَشَرٍ" ^(۱) ژياوه: ايمان په الله تعالى، د هغه پر ملايکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو، د آخرت پر ورخ او د خير او شر په تقدیر چې د الله تعالى له لوري دي، باور او یقين لرل دي. د قرآن کريم د آيتونو او د رسول الله ﷺ د احاديثو پر بنسټ د آخرت پر ورخ ايمان لرل په لاندینيو عناصر و مشتمل دي:

- د قیامت پېښیدل، په دي معنا چې دنيا پای ته رسیري او ټول مخلوقات د خپل خالق په لور بېرته راګرخي.
- له مرګ نه وروسته بيا راژوندي کېدل، هغه ورخ چې الله تعالى په هغه کې ټول مخلوقات داسې بيا راژوندي کوي لکه خرنګه چې ېې په لوړۍ حل پېدا کړي وو.
- حشر يا په یو خای کې د ټولو مخلوقاتو جمع کېدل.
- حساب.
- د اعمالو وزن.
- حوض.
- صراط (لاره).
- جنت.
- دوزخ (جهنم).
- د قبر عذاب او نعمت ^(۲)

^۱- صحيح مسلم - كتاب الإيمان.

^۲- د آخرت د ورځي د تفصیل د پوهبدلو لپاره دي د عقایدو کتابونه وکړل شي.

لسم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

په آخرت ايمان او پر ژوند يې اغیز

په آخرت ايمان لرل د مهمو پوبنتنو لپاره څواب دی

د انسان په ذهن کې تل درې ارزښتناکې او برخليک جوړوونکې پوبنتني شتون لري:

۱ - مور له کوم خای څخه راغلي يو؟

۲ - مور په دې دنیا کې د کوم هدف لپاره ژوند کوو؟

۳ - زمور وروستني برخليک به څه وي او وروسته له مرګ څخه به چېرته څو؟

دغو پوبنتنو د تل لپاره؛ په پخوانيو زمانو او اوسيني عصرکې د بشر ذهن خان ته اړولۍ دی چې دغو پوبنتنو ته د څواب خرنګوالی د افرادو او بشري ټولنو د برخليک په تاکلو کې ستره ونډه لري.

دغو دريو پوبنتنو ته څواب په حقیقت کې د انسان تصور، او نړۍ لید جوړوي (هغه له نړۍ سره اشنا کوي) او له نړۍ او کایناتو سره د هغه د زغم او کړنو بهه تاکي او د وګړي ژوند ته سم لوري وربني.

د اسلام سېپېخلی دين دغو پوبنتنو ته خرګند څوابونه لري.

د لوړۍ پوبنتني څواب: مور ټول انسانان د الله تعالى مخلوق یو او هغه زمور خالق دی الله فرمایي: «هُلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانَ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهُ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا» [الإنسان: ۱-۲] ژیاړه: آيا پر انسان داسې یو وخت یا داسې زمانه تېره شوې چې هغه د یاد وړ کوم شي نه. بېشکه مور انسان له ګلپې شوې نطفې څخه پېدا کړ. مور هغه ازمايو، نو(له همدي کبله) مور وګرخاو هغه اور بدلونکي او یدونکي.

د دویمي پوبنتني څواب: زمور د پيداينښت او ژوندانه اصلې موځه په سمه او هر اړخیزه توګه د الله تعالى عبادت او بندې ګې ده: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْدُونَ» [الذاريات: ۵۶] ژیاړه: او نه دې پېدا کړي ما پېريان او انسانان مګر لپاره د دې چې زما عبادت وکړي.

د دریمې پوبنتې لنډ څواب: د دنیا ژوند د کار پای او آخر نه دی. مور انسانان پس له مرګه د الله تعالى حضور ته بیا راژوندي کیرو. زمور د هغو اعمالو او اقوالو پوبنته به وشي چې مور تر سره کړي او له هغې سره سم به مور ته جزا راکړل شي.

﴿اللهُ يَبْدِأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِدُّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَحُونَ﴾ [الروم: ۱۱] ژیاره: الله تعالى هغه ذات دی چې لومړی (له نشت) نه خلک پېدا کوي، بیا یې راګرځوي، بیا تاسې د هغه په لور وروستل کېږي.

﴿...ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيَبَيِّنُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ...﴾ [ال Zimmerman: ۷] ژیاره: بیا ستاسو ټولو ورتگ په لور د رب ستاسې دی. هلتہ به مو له خپلو کړنو خخه خبر کړي.

دا د آخرت د ورځې او پر هغې باندې د باور لرلو معنا د چې د انسانانو د برخليک جوړوونکو دریو پوبنتو له جملې خخه دیوې پوبنتې څواب دی.

د آخرت پر ژوند د ايمان لرلو اغیزه

د آخرت پر ورڅ ايمان لرل د انسان پر فردی او ټولنیز ژوند باندې ډپره زیاته اغیزه او تاثیر لري. د آخرت پر ورڅ د ايمان لرلو پایلې د انسان پر ژوند هغه مهال خرګندېږي چې مور د یو مؤمن کړنې او سلوک د غیر مؤمن له کړنو او سلوک سره مقایسه کړو.

څوک چې د آخرت پر ورڅ ايمان نه لري د ژوند په هکله د هغه ليد او تصور توپير لري، په دې معنا چې دغه شخص پرته له مادي ژوند نه د بل هيچ شي په هکله سوچ نه کوي. د داسې انسان کړنې، پربکړې، د تفکر بنه، دوستي، دبمني او هر خه پر مادياتو خرخيږي او پرته له دې ورسره د بنه او بد، وړ او ناوړ، سم او ناسم د پرتلي او اندازه کولو لپاره بل کوم معیار وجود نه لري.

د داسې کړنو او تفکراتو پایلې دا دی چې انسان د انسانیت له بنو او لورو درجو او اړخونو نه لپري کوي او په هغه کې د حیوانیت اړخونو ته داسې وده ورکوي چې په پای کې حیوانی خانګړتیاوي د دغه انسان پر انساني صفاتو غلبه حاصلوي او ورو، ورو په هغه کې انساني فضایل او بنېګنه وژني. قرآن کريم دغه ډول انسانان له خلوربولو خارویو سره تشبيه کړي دی او د هغوي د بدې پاپلې په اړه داسې فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مُتَرَّجِّلُهُمْ﴾ [محمد: ۱۲] ژیاره: او هغه کسان چې کافران دي ګټه او مزې اخلي له دنیا نه، د خارویو په شان خوراک څښاك کوي او د هغوي وروستنى استوګنځۍ اور دی.

لکه خرنگه چې قرآن کریم فرمایلی دي، کافر انسان د آخرت پر ورخ ايمان نه لري. هغه يوازې په دې سوچ او فکر کې وي تر خو په دې دنيا کې د ورکړل شوي فرصت خخه زياته مادي ګټه پورته کړي او له لذايدو خخه ېي خوند واخلي. د داسې انسان لپاره حلال او حرام کوم ارزښت نه لري او نه هم اخلاقی معیارونه او انسانی بشپکنې او فضایل د هغه لپاره کوم مفهوم لري. دغه نفسی او روحي ناروغ انسانان د خپلو مادي غوبښتو د پوره کولو لپاره هېڅ کوم بريد او پوله نه پېژني. همدارنګه د دنیوي فاني مال او متع خوندونو د حاصلولو لپاره د دوى حرص دومره زيات وي چې هېڅ خنډ او قید نه مني.

په دغو پليتو او ناورو غوبښتو کې د انسان د پربوتلو اساسی لامل، کفر، د آخرت پر ورخ د ايمان نه لرل او د کړنو او سلوکو له حساب او کتاب نه انکار کول دي.

د يادونې ويد ده، د آخرت پر ورخ ايمان نه لرل په نړۍ کې د زياتو مفاسدو، بي عدالتيو، ظلمونو، دحق ترپښو لاندي کېدلو او حرص جريې او ريسنې ګمل کيري چې د افرادو او بشري ټولنو ژوند په تورو تيارو بدلوی او د نړۍ په مختلفو برخو کې د کور ورانوونکو او تباہ کوونکو جګړو لامل ګرخي.

بل لوري ته هغه کسان چې پر الله تعالى او د آخرت پر ورخ ايمان لري په یقين سره پر دې پوهيري چې د فاني دنيا خوندونه، مال او متع د آخرت د ابدي ژوند په مقابل کې هېڅ کوم ارزښت نه لري او نه بنائي د له منځه تلونکو مادي لذايدو په خاطر توازن له لاسه ورکړو او د بنو او بدلو، حلالو او حرامو له پولو تېږي وشي.

مؤمن د آخرت پر ورخ کامل باور او ايمان لري او په دنيا کې د حرامو لذايدو، مال او متع نه د خان د ژغورلو په صورت کې به الله تعالى هغه ته د دې په بدل کې خو برابره زيات اجر او ثواب ورکري. دغه باور مؤمن له ګناه خخه ژغوري او د هغه قول او عمل توازن برابروي.

قرآن کریم په دې اړه داسې فرمایي:

﴿قُلْ أَوْتِبِّعُكُمْ بَخْيِرٌ مِّنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ آتَقُوا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران: ۱۵-۱۶] ژیاړه: ووایه ای محمده، آیا زه تاسې ته تر دې (مادي پانګو) نه بنه او غوره خیزونو وبنایم؟ د هغه کسانو لپاره چې له الله خخه ودارشي. د تل لپاره داسې باغونه دې چې ويالي به پکې روانې وي او پاکې کړاې شوې بشئې او د الله رضا (به د دوى په برخه وي) او الله تعالى د خپلو بندګانو بنې لیدونکي دي.

د انسان په ژوند کې د آخرت پر ورخ د ايمان لرلو اهميت او اثر هغه مهال په روښانه توګه خرگندپوي چې مخ په زياتپدونکې بشري ستونزې او د انسان پر روح، عقل او نفس باندي د ماده پرسنۍ خطرناکې پاپلي په علمي او هر اړخیز ډول تر بحث او خپنې لاندې ونیول شي.

د ننني بشريت لپاره د بې جلبه مادي او شهوانۍ ژوند له تابه کوونکو څو خخه د ژغورنې یوازنې لار، پر اخرت ايمان لرل او د مرګ او وروستۍ ورځې لپاره تياری کول دي. یقیناً د آخرت پر ورخ ايمان لرل د ماده پرسنۍ له جاذبې او له محض مادي ژوند خخه د انسان د خلاصون تر ټولو غوره وسile د چې هغه ته د روحي او اخلاقي فضایلو او د ټولو انساني شبګنو د معنوی ژوند د پراخې فضا پر لور ختلو دروازې پرانیزې.

د لوست ګټې او لارښونې

- د آخرت پر ورخ باور لرل د ايمان د ارکانو له جملې خخه یو رکن دي، خوک چې پر دې ورخ باندې ايمان و نه لري، مسلمان نه دي.
- د ټولو انسانانو ورتګ د الله تعالى په لور دي او هر چا چې په دنيا کې کوم عمل ترسره کړي وي د الله تعالى پر وړاندې به د خپلو کړنو مسؤول وي.
- د آخرت پر ورخ ايمان او باور لرل د انسان پر سلوکو او اعمالو باندې ژور او ارزښتاك اثر لري او د هغه په ژوند کې د توازن او تعادل د رامنځته کېدلو لامل ګرځي.
- د آخرت پر ورخ ايمان لرل د انسان د ژوندانه اړخ خرگندوي او هغه د مادياتو په ډنډ کې له ډوېدلو او ورکېدلو نه ژغوري.
- خوک چې د آخرت پر ورخ ايمان نه لري، د هغه خاروي په خبر دي چې په ژوند کې د خوراک، خبناک او شهوانۍ غربې له ترسره کولو پرته بل کوم مقصد نه لري.
- د آخرت پر ورخ ايمان لرل په انسان کې د انساني فضایلو او شبګنو د ويایر لامل ګرځي او په هغه کې د خير او برکت د ودې زمينه برابروي.

فعاليت

د ټولګي زده کوونکي دي په پنځه کسيزو ويرو ډلو ووبېشل شي. هره ډله دي د انسان پر ژوند د آخرت پر ورخ د ايمان لرلو د تاثير په هکله خبرې اترې وکړي. په پاي کې دي یوتن زده کوونکي د نورو ډلو په استازیتوب زده کوونکو ته د خبرو اترو پاپلي ووایي.

پونتنې

- د لوست په رڼا کې د آخرت پر ورخ د ايمان لرلو مفهوم شرح کړئ.
- په مبارڪ آيت کې استفهم او يا انکاری پونتنې د کوم مفهوم افاده کوي؟
- د آخرت پر ورخ د ايمان د خينو عناصر و نومونه واخلى.
- هغه خوک چې د آخرت پر ورخ ايمان نه لري، ولې مسلمان نه ګڼل کيوي؟
- د آخرت د ورځي د منکريونو پر ژوند د آخرت پر ورخ د ايمان نه لرلو خو پايلې بيان کړئ.
- د آخرت پر ورخ ايمان لرل خرنګه د انسان په ژوند کې د توازن پیدا کولو لامل گرخي؟ خپل خواب د ژوند د حقيقي مثالونو په ترڅ کې بيان کړئ.
- خرنګه کولاي شو د آخرت پر ورخ د ايمان لرلو له لاري په مادياتو کې د ورکبلو او ماده پرستي مخه ونيسو؟
- د آخرت پر ورخ ايمان نه لرل او يا د هغه ضعف خرنګه کولاي شي د انسان د ژوند توازن له منځه يوسي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآنې آيتونو او احاديثو په رڼا کې د انسان په فردي او تولنيز ژوند باندي د ايمان د اغېږي او تاثير په هکله یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کربنو خخه کمه نه وي او په هغې کې دې له دلايلو او مثالونو نه استفاده وشي.

بیوولسم لوست

په دین کې اعتدال (منځلاریتوب)

قال الله تعالى: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطَا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...الآية» [البقرة: ١٤٣] و قال تعالى: «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَعْلُوْا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقّ...الآية» [النساء: ١٧١]

د کلمو معنا

{جَعَلْنَاكُمْ}	تاسي مو و گرخولي.
{أُمَّةً}	ډله (امت).
{وَسَطَا}	منځنۍ، معتدل او غوره.
{شُهَدَاءَ}	ګواهان، شاهدان.
{شَهِيدًا}	ګواه، شاهد.
{لَا تَعْلُوْا}	مبالغه او تپري مه کوي.
{عَلَى اللَّهِ}	پر الله، د الله په شان کې.
{إِلَّا الْحَقّ}	پرته له حق خخه.

ڇياده

او په همدي توګه مويرو تاسي يو وسط (غوره) امت گرخولي یاست چې شئ تاسي پر خلکو شاهدان او پېغمبر پرتاسي شاهد اوسي. (البقره ١٤٣) - اى د کتاب خاوندانو، تاسي مبالغه مه کوي، په خپل دين کې او مه وايئ پر الله پرته له حق نه بل خه.... (النساء ١٧١)

تفسير

د آيتونو شرح او خيپنه

له بېت المقدس نه د کعبې شريفې په لور د مسلمانانو د قبلې له بدلون وروسته الله تعالى خپل پېغمبر ﷺ ته خبر ورکړ، یهود او نور منافقين به دير ژر دا آوازې خپري کړي چې محمد او اصحاب یې هره ورڅ له یو لوري نه بل لوري ته مخ اړوي او په خپل دين ثابت نه دي. د دوى د قبلې د بدلون یوازینې لامل له اهل کتابو سره د دوى کينه ده، خو ته اى

محمده! دغۇ ناپوهانو تە ووايە چې ختيئ او لويدىئۇ ۋول د الله دى. د الله تعالى چې ھر چا تە خوبىشى شي ھەنە تە سەمە لارە وربىي. خە چې لە دې آسمانى خواب نە خرىدىري ھەنە دا دى چې د قېلى بىلۇن د الله تعالى لە خوا پېغمېرى او د ھەنە د امت لپارە يو خانگىرى فضىلىت او غورە والى دى. خە كعبە شريفە د خەمكىپ پىرسەنھە لومۇنى خونە دە چې د الله تعالى د عبادت لپارە جویرە شوپى دە. كعبە د اب الانبياء (د پېغمېرانو پلار) ابراهيم خليل الله قبلە دە، چې اهل كتاب پە دروغۇ خانونە ھەنە تە منسوبوي. ھر چاتە چې الله تعالى د دې قېلى پە لور د ھەنە د عبادت لاربىونە وکىرە، ھماعە كىس پە حقە سرە د ابراهيم عليه السلام پېرىو بلل كىريي. لە دې مبارك آيت خىخە وروستە الله تعالى مۇمنانو تە خطاب كوي او داسې فرمائىي: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» يعنى لەكە خىرنگە چې مو تاسې تە درنېت او لوى عزت درپە برخە كې ھەمدارنگە مو تاسې تە دا ستر مقام ھە در كې چې «جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» مور تاسې يو وسط (غورە) امت گرخولى ياست. پە عربي زېھ كې وسط پە خۇ معناڭانو راغلى دى لەكە: د غورە، عدل، وسطىت، درميانە او بىنېگىنى پە معنا.

پە دې توگە د دې مبارك آيت تفسير داسې دى، الله تعالى فرمائىي: ما تاسې ترپولو غورە امت و گرخولى، ما تاسې د عدل او انصاف امت و گرخولى، ما تاسې منخنى (درميانە) او د افراط او تفریط تر منئ امت و گرخولى او دا چې ما تاسې خېرخوبىونكى امت و گرخولى او د دغە وسطىت پر مينا ستاسې كتاب، ستاسې عقاید او ستاسې د دین احکام پە خانگىرى اهتمام او پاملىنى سرە ساتل شوي دى چې پە هغۇ كې د ھېچ چول تحریف او لاس وھنى امكان نىشتە.

«لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا» يو لە هغۇ مهمۇ چارو خىخە چې پە وسطىت باندى مرتىپى دا دى چې اسلامى امت د الله تعالى پە نزد درميانە، د عدل، بلکې غورە او مختار امت دى، نۇ لە دې املە پر نورو امتونو باندى د شاهد او گواه پە حىث پېژندل شوي دى «لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»

شەداء: د شھید او شاهد جمع دە او د حاضر او گواه پە معنا رائىي.

د "الناس": خىخە مراد د ھەنە تفسير پر مينا چې پە روایاتو كې راغلى دى، پخوانى امتونە دى، نۇ اسلامى امت بە د شاهد او گواه پە توگە پر نورو امتونو گواھىي ورکوي چې

تفصیل به یې وروسته ذکر شي. د دې امت د عدالت او صداقت معیار د همدي لوست د لوړې مبارڪ آیت په وروستني جمله کې بیان شوي دي **﴿وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾** يعني پېغمبر به پرتاسي شاهد اوسي. د الله تعالى تر ټولو غوره پېغمبر حضرت محمد ﷺ به د خپل امت پر صداقت، عدالت او انصاف شهادت ورکړي.

﴿إِنَّ الْكِتَابَ لَا تَعْلُمُوا فِي دِينِكُمْ﴾: د قرآن مجید په آيتونو کې له اهل کتابو خخه مراد یهود او نصارا دي، خکه الله تعالى خپل آسماني کتابونه، چې له تورات او انجليل خخه عبارت دي، د قرآن کريم له نزول خخه مخکې دوى ته رالپوري دي. الله تعالى دوى په اهل کتابو سره خکه ستایلي دي، تر خو دوى لړو خه فکر وکړي او د الله تعالى هغه نعمتونه، لکه د الله تعالى له لوري د رسولانو او کتابونو ورلپيرل ورپه ياد شي او سمه او نېغه لاره غوره کړي. **﴿لَا تَعْلُمُوا فِي دِينِكُمْ﴾** غلو د زیادات، مبالغې او له حد خخه د تېرپدلو په معنا ده. په دین کې غلو کول له دې خخه عبارت دي چې انسان خپل دین پر خپل خان سخت او مشکل کړي او یا په دین کې داسې شیان ورزیات او د معتقداتو له جملې خخه و ګرځوي کوم چې له دین خخه نه دي. له دې مبارڪ آیت خخه دا خرگندېږي چې د اسلامي امت پر خلاف یهود او نصاراو په خپل دین کې د اعتدال او ميانه روی حد پريښي دي او زیادات او یا تقصیر ته یې مخه کړي ده چې یوه خرگنده نمونه او بېلګه یې د دې مبارڪ آیت په وروستي برخه کې بیانيري: **﴿وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ...﴾** او تاسې پر الله پرته له حق نه بل خه مه وايئ. تاسې ولې د عېسى عليه السلام په حق کې چې الله تعالى د (کن فيكون) په کلمې سره د معجزې په بنې پېدا کړي دي، له غلو دير عزت او احترام خخه کار اخلى او هغه د عبوديت له درجې نه د الوهیت لور مقام ته رسوئ؟ دا کار په دین او ايمان کې زیادات بلل کېږي.

د آيتونو لنډ مفهوم

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أَمَةً وَسَطًا...﴾ دا مبارڪ آیت د (بقرې) د سورت د ۱۴۳ آیت یوه برخه ده. د دې آیت په دغه برخه کې دوو مهمو امورو ته اشاره شوي ده.

لومړۍ الله تعالى د خپل هغه ستر انعام یادونه کوي چې پر اسلامي امت یې کړي دي او داسې فرمایي، لکه خرنګه چې مور تاسې ته د غوري قبلې يعني د ابراهيمي قبلې په لور

هدايت وکړ همدا راز مور تاسي منځني او با انصافه امت کړئ چې پر دې اساس مور تاسي له ټولو امتونو خخه غوره امت و ګرڅولي.

دویم: هغه پایله ده چې پر دغه عدالت او وسطیت بنا کېري او هغه د نورو امتونو لپاره د وسط امت په حېث د اسلامي امت معیار ګرڅول او پر نورو امتونو د دې امت شاهد ګرڅول دي، په دې معنا چې د قیامت په ورڅ به د نورو امتونو د دعوا ګانو د ربنتینولی او دروغولي په اړه به له اسلامي امت نه پونښته کېري او هغوي ته به په الهي محکمه کې د ربنتینو شاهدانو حیثیت ورکړل شي.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَعْلُوْ فِي دِينِكُمْ...﴾ دا مبارک آیت د (نساء) د سورت د ۱۷۱ آیت یوه برخه ده. دلته اهل کتابو ته، چې مراد ترې نصارا دي، خطاب شوی دی ترڅو هغوي په دین کې له زیاتې غلۇو خخه لاس و اخلي. دا په دې معنا چې په دین کې له تکلف، رهبانیت، واده نه کولو او پر خان د حلالو نعمتونو له حرامولو خخه چډه وکړي او دا چې دغه بدعتونه د دین برخه ونه ګنې. همدارنګه له دوى خخه غونښته شوې ده چې د الله تعالى په اړه له خپل خان نه هغه خه و نه وايې چې د هغه جل جلاله له شان سره سمون ونه لري او نه هم داسې عقاید رامنځته کړي چې په دین کې کوم اصل او اساس ونه لري، لکه دا چې له الله تعالى سره د هغه په ذات او یا صفاتو کې سیال او شریک ونیول شي او عیسى بن مریم عليه السلام چې د الله رسول دي، هغه ته د الوهیت لوړ مقام ورکړل شي.

دولسم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

په دین کې اعتدال (منځلاریتوب)

په اسلام کې د اعتدال وړانګې

د الله تعالى اراده پر دې وه چې د اسلامي امت ټول امور پر وسطيت او ميانه روی ولاړ وي. په داسې توګه چې د غوره والي دغه خلاګاني په عقیده، ايمان، تفکر، سوچ، احساساتو، غرايزو، د اړیکو او ارتباطاتو په نظام، عباداتو، طاعاتو او لنډه دا چې د ژوند په تولو امورو کې په خرګند ډول برښني.

۱- په عقیده او ايمان کې منځلاریتوب

اسلامي عقیده یوه داسې عقیده ده چې پر الله تعالى باندي د ايمان او باور، د هغه پر وحدت، له ټولو عیوبو او نیمګړتیاوو نه د هغه په پاكوالۍ، یوازې د هغه د عبادت پر وړتیا، د الله تعالى پر ملايکو، پېغمبرانو، آسماني کتابونو، د آخرت پر ورڅ، پر حساب او کتاب، جنت او دوزخ او الهي تقدیر باندي د ايمان او باور پر لرلو ولاړه ده. دا عقیده له دې امله د توحید، انصاف عقیده بلل کېږي چې د دې عقیدې خاوندان ھیڅکله هم له الله تعالى سره شريک نه نيسې او نه هغه جل جلاله پر هغو صفاتو موصوفوي، چې د هغه له سېپختلي ذات شان سره سمون نه لري. لکه خرنګه چې یهوديانو الله تعالى پر بې وزلى او تنګ لاسی موصوف کړي وو او د هغه په هکله به یې داسې ويبل: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ﴾ آل عمران - ۱۸۱ ژیاړه: بې شکه الله تعالى بې وزلى (فقیر) دی او مور بډایان (غنيان) یو. نصاراوو به الله تعالى د بشر پر او صافو لکه پلارولي او داسې نورو او صافو موصوف کاوه او داسې به یې ويبل: ﴿إِنَّهُدَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ البقرة - ۱۱۶ ژیاړه: الله تعالى (د خپل خان لپاره) زوی نیولی دی. خو د اسلام سېپختلي دين د الله تعالى د شان په اړه له تولو اديانو خخه غوره، معتدله او معقوله عقیده د بشريت لپاره چالی کړه. الله تعالى فرمایي: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوَلَّدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ﴾ الاخلاص - ۱-۴ ژیاړه: اى محمده، ووايه الله یودې، الله بې نيازه دې، نه یې خوک زیرولي او نه له چا زېړېدلې دی او نه خوک د هغه لپاره سیال او برابر شته.

د اسلام سپیخلي دين د ملايکو په اړه نه د یهودو په خېر دېښمني اختيار کړي ده، لکه خرنګه چې قرآن کريم د هغوي په اړه خبر ورکوي: **﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَذُولًا لِجَبَرِيلٍ﴾** [البقرة - ٩٧] ژياوه: وواييه اى محمده، خوک چې له جبرايل سره دېښمني لري او نه هم د مشرکينو په خېر ملايکې د الله تعالى لوپې گنې **﴿وَأَنْخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَّا﴾** [الاسراء - ٤٠] ژياوه: او (ستاسي رب) ملايکي د خان لپاره د لور ګانو په توګه نيولي دي. بلکې ملايکې د الله تعالى مطیع بند ګان ګنې: **﴿إِنَّمَا يَنْهَا عَنِ الْمُكْرَمُونَ ﴾ لَا يَسْبُقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾** [الأنبياء - ٢٦ - ٢٧] ژياوه: بلکې هغوي د الله تعالى عزتمند بنده ګان دي، د هغه له اجازې پرته خبره نه کوي او یوازي د هغه په امر کار ته وړاندې کيري. د پېغمبرانو په هکله د دوى عقيده داسي ده چې پر ټولو باندې یو شان ايمان واجب ګنې او د هغوي په درناوي کې یې منځني او معقوله لاره اختيار کړي ده: **﴿لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾** [البقرة - ٢٨٥] ژياوه: موږ د الله تعالى د پېغمبرانو تر منځ توپير نه کوو. داسي په سلګونو نور عقيدوی موارد شته دي چې د اسلامي امت او عقيدي د وسطيت خر ګندونه کوي.

اسلامي عقيده داسي یوه عقيده ده چې د انسان د روح او جسم د دوي او پایښت لپاره یې زمينه برابره کړي ده او دواړو ته په ارزښت قايل ده. دا سپیخلي عقيده داسي نه کوي چې انساني روح یوازي پر معنوياتو تقويه او بدای کړي او تر خنګ یې د ژوند مادياتو ته په کوم اهمیت قايل نشي او د جسم د هلاکت لامل و ګرځي، بالعكس داسي هم نه کوي چې یوازي مادياتو ته مخه او معنوياتو ته شا کړي، بلکې دواړو اړخونو ته یې څانګړې پاملنې کړي ده.

۲- په سوچ کې منځلاري توب

اسلام د تفکر، تدبیر او سوچ په اړه په بشپړه توګه د عقل کارول نه ردوي او نه هم هغه خپلسري پرپردي، هرشۍ په نظری او تجربوي علوموکې منحصر نه ګنې او نه تجربه او ماده ېې بنسته بولې. اسلام د فکري جمود او ړوند تقليد پرخلاف دی او ېې قиде او خپلسري حریت او آزادی نه مني. بلکې د فکر، سوچ او د علم او نظر اړخونو او ابعادو ته ېې داسي اصول او ضوابط وضع کړي دي، که چېږي په سمه توګه پلي شي نو د دنيوي او اخروي ژوند د نېکمرغې لپاره به انسانان بنې پاپلي تر لاسه کړي. قرآن مجید د عقل صفت او ستائينه داسي کوي: **﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكَارًا لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾** [الرعد - ۴] ژياوه: ېې

شکه په دې کې خامخا ډپرې نبې دی د هغو خلکو لپاره چې له عقل نه کار اخلي. په بل آيت کې فرمایي: «**كَذَلِكَ تُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَقْتَلُونَ**» [الروم - ۲۸] ژیاوه: مور په همدې توګه هغه قوم ته نبې بیانو چې له عقل نه کار اخلي، خو د عقل د بې ځایه کارولو او الوتنو غندنه او ممانعت داسې کوي: «**وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ**» [البقرة: ۱۶۹] ژیاوه: او دا چې تاسې ووايې پر الله هغه څه چې پرې نه پو هېږئ. په دې معنا چې باید عقل له خپلو حدودو خخه تېرى ونه کړي او په هغو مسائلو کې چې د الهي ذات، ملائکو، آخرت او هغو غېږي امورو پوري تراو لوړي او د عقل له حدود خخه بهرو وي، نو په دې صورت کې عقل باید په ټوله معنا نقل ته یعنې هغه خه ته چې د الله په کتاب او نبوی احادیثو کې خرگند شوي دي، غاړه کېږدي، تر خو د عقل او نقل تر منځ د وسطیت انډول وسائل شي.

۳ - په احساساتو او غرایزو کې منځلاریتوب

د اسلام په سېپختلي دین کې د نفسی غوبښتو، احساساتو او غرایزو د لاسته راوړلو لپاره د ټول ژوند وقف کول جواز نه لري، خو د دې تر خنګ هغه احساسات او بشري غریزې، چې د انساني طبیعت مقتضا ده، له پام خخه نه غورخوي، د اسلام سېپختلي دین نه د انساني غرایزو اهمال غواړي او نه هم په دې لړ کې انسانان خپلسري ته پرېږدي، بلکې د خانګړو قوانینو او مقرراتو په وضع کولو سره د هغو تهذیب او تادیب کوي تر خو د فساد، سرغړونې مخه ونیول شي. له دې امله د ژوندانه د تلې د یوې پلې په اړه داسې لارښونه کوي: «**فَلْ مَنْ حَرَمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالظَّيَّاتِ مِنَ الرِّزْقِ**» [الأعراف - ۳۲] ژیاوه: ووايې اۍ محمده، چا حرام کړي دی زینت د الله هغه چې د خپلو بندګانو لپاره ېږي ایستلى دی او چا پاک او خوندور رزق حرام کړي دی. یعنې هیڅوک نشي کولای چې د الله تعالى نعمتونه او زینتونه پر تاسې حرام کړي. تاسې کولای شې واده وکړئ، حلال مال ترلاسه کړئ، تفریح او سیاحت وکړئ او له زرګونو نورو الهي نعمتونو خخه ګهه پورته کړئ، خو د ژوندانه د تلې په بله پله کې داسې لارښونه کوي: «**وَلَا تَقْرِبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ**» [الانعام - ۱۵۱] ژیاوه: او مه نېړدي کېږي فاحشو کارونو ته، هغه چې بنکاره دی او هغه چې پتې دی. «**وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ**» [البقرة - ۱۸۸] ژیاوه: او تاسې خپل مالونه په خپل مینځ کې په ناروا مه خورئ، نو تاسې ته هېڅکله هم د دې اجازه

نشه چې بدۇ کارونو او ناپىرو اعمالو تە نىزدى شئ يا دا چې د خلکو مالونه پە ناحقە او ناروا سره و خورئى خكە دا د غرايزو د طغيان پە معنا دە پە داسې حال كې چې اسلام طغيان نە خوبىي او نە هم د نعمتونو نە گەتو اخىستلو پر خلاف دى، بلکې د دې دواپو حالاتو ترمنخ يې منځنى او وسط حالت غوره كېرى دى.

٤ - پە نظام او نظام كې منځلارىتوب

اسلام پە هغە ۋولنە باور نە لرى چې لە نظام، حڪومت، مقرراتو او قوانينو خىخە خالىي وي او نە هم ئالماڭانه او جابرانە نظامونە مني او دې تە هم اجازە نە ورکوي چې يو شمير خلک نور انسانان خېل مريان و گرخوي او نە هم پە بشرى ۋولنو كې د ئىنگل د قانون نافذولو تە اجازە ورکوي.

همدارنگە دې تە اجازە نە ورکوي چې كۆمە كۈرنى مشر او مسؤول و نە لرى او نە دىتە جواز ورکوي چې د كۈرنى مشر(سپى) د سنجى كرامات او شخصىت تر پىنۇ لاندى كېرى. لە دې املە قرآن كريم ۋول مسلمانان د جماعت التزام او يووالىي تە رابولي او داسې فرمائىي: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ [آل عمران ١٠٣] ژياپە: او تاسې ۋول د الله پە رسى منگولىي ولگۇئ او مە خوارە كېرىئ.

همدارنگە پىغمېرىن
¹ ھم پە دې اړه فرمائىي: "آمُرُكُمْ بِخَمْسِ اللَّهُ أَمْرَنِي بِهِنَّ بِالْجَمَاعَةِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ..."^(١) يعنې زە تاسو تە پر هغۇ پىنخۇ شيانو امر او نصيحت كوم چې ماتە د الله تعالى له لوري پر هغۇ امر شوی دى، د هغۇ له جىلمى خىخە د جماعت التزام او د مسلمانو مشرانو اطاعت او فرمانبرداري ده، خو له بل لوري رسول الله ﷺ پە خىرگىنده توگە دا اعلانوی چې "لا طاعة لخلوق في معصية الخالق"^(٢) (د الله پە نافرمانى كې د مخلوق اطاعت جواز نە لرى) يعنى اطاعت او پېروي پە دې معنا نە د چې مسلمان د دين او مقدساتو پر خلاف هر زور او ظلم قبول كېرى، بلکې پە دې چارو كې دې ھم باید اعتدال و ساتل شي او منځلارىتوب دې غوره كېرى شي.

¹ - سنن ترمذى، صحيح ابن خزيمة، مسنند احمد.

² - سنن ترمذى، مسنند احمد و الطبرانى و غيرهم.

٥ - په اړیکو کې منځلاریتوب

اسلام د مسلمانانو د خپلمنځی اړیکو او پیوندونو په سلسله کې او همدارنګه د مسلمانانو او غیر مسلمانو سره د اړیکو په هکله منځنی لاره غوره کړي ده. نه د اړیکو لرلو مانع کیږي او نه هم پریودی چې دا اړیکې د مسلمانانو د دین او دنیا په زیان پای ته ورسیرو، د بیلګې په توګه له غیر مسلمو سره د اړیکو لرلو په هکله داسې فرمایي: ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبُرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ﴾ [المتحنة- ٨] ڇیاړه: الله تاسې له دې خڅه نه منع کوي چې له هغه خلکو سره د نېکۍ او عدل چلنډ وکړئ، چې هغوى د دین له امله له تاسې سره جنګ نه دی کړي او تاسې یې له خپلوکورونو خڅه نه یاست ایستلي.

خو په ورپسي آيت کې یې فرمایي دي: ﴿إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ﴾ [المتحنة- ٩] ڇیاړه: یې شکه منع کوي تاسې الله د هغه کسانو له دوستی خڅه چې د دین له امله یې له تاسې سره جنګ کړي او تاسې یې له خپلو کورونو نه ایستلي یئ.

نو له دې امله مسلمان باید په هر ډول اړیکو کې میانه روی اختيار کړي.

٦ - په عباداتو کې منځلاریتوب

د اسلام همیشني غیر دا دی چې: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ [البقرة - ٢٨٦]

ڇیاړه: الله تعالي پر هیچا د هغه له توان خڅه پورته بار نه بودي. بناء اسلام له خپلو پیروانو خڅه دا نه غواړي چې شپه او ورڅ په عملی عباداتو مشغول شي، یا هر هغه خه چې لاس ته راوړي هغه ټول د الله په لاره کې ولګوی او نه د ځینو اديانو په خير ټول عبادتونه په خو دعاګانو، اشعارو یا په اوونې کې یو خل عبادت خای ته په تللو کې منحصرولي او نه یې د حلالې روزى له پیدا کولو خڅه منع کوي او نه د دې اجازه ورکوي چې د دنیا پلتنه د عبادت د پریښدو لامل شي. بلکې د تلې د دواړو پلو انډول برابر ساتي. د نبی کریم ﷺ صحیح حدیث دی چې فرمایي: "إِنَّ هَذَا الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ" ^(١) دا دین

^١ - صحیح البخاری، کتاب الایمان، باب الدین یسر

آسانه دين دی، هیخوک دی له دی دين سره مقابله نه کوي مگر دا چې دين به پري غالب شي.

يادونه: له پورتني حدیث شریف خخه مراد دادی چې تاسې په نفلی عباداتوکې پر خان له وس نه زیات فشار مه راوړئ، د فرایضو په ادا کولو کې هیخ ډول سختی شتون نه لري.

پر نورو امتونو د اسلامي امت د ګواهی خرنګوالی

په حدیث شریف کې راغلی دي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: نوح عليه السلام د قیامت په ورڅ غوبنتل کیوري او پوبنتنه ورڅنې کیوري آیا زما دعوت دی خپل قوم ته ورساوه؟ خواب ورکوي، هو. د نوح عليه السلام قوم راغوبنتل کیوري او پوبنتنه ورڅنې کیوري آیا تاسو ته یې تبلیغ کړی دی؟ قوم به بې وايی: مور ته هیخ کوم ویرونونکی نه دی راغلی او مور ته هیچا دعوت نه دی راکړی. نو بیا نوح عليه السلام ته ویل کیوري خوک به ستا لپاره شاهدی ووايی (پردې چې تا مسؤولیت اداء کړی دی) هغه وايی: محمد او د د امت، وروسته د الله رسول دا آيت تلاوت کړي: **﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطَا﴾**.

د اهل کتابو د مبالغې بیلګې

لكه خرنګه چې وړاندې ذکر شو ګلۇ له حد او پولې نه تیریدنې ته وايی. توپیر نه کوي که دا ګلۇ د افراط په بنه وي او که د تفريط په بنه، د مثال په توګه نصاراوو د عيسى عليه السلام په احترام او درناوی کې افراط وکړ. کله هغه ته خدای وايی: **﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمٍ﴾** [المائدة- ۱۷]

يعني: الله هماغه مسيح زوي د مريم دی او کله یې د الله زوي ګنې او وايی: **﴿الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾** يعني مسيح د الله زوي دی او کله عيسى عليه السلام، د هغه مور مريم او خدای جل جلاله درې ګونې خدایان په نامه يادوي او وايی: **﴿إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ﴾** [المائدة ۷۳] الله دريم د دريو دي. په دې ټولو ډولونو کې په دين او عقیده کې د غلو او الحاد خخه پرته بل خه نشته، خو د تعجب خبره دا ده چې دوى سره له دې ټولو بیا هم د توحید دعوا کوي.

يهود د نصاراوو په مقابل کې د عيسى عليه السلام په بې حرمتی او بې عزتی کې غلو کوي. العياذ بالله هغه ګمراه بولي آن تر دې چې په ډير وياب د هغه د وزلوا مدعی شول او

وېي ويل: ﴿إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى اُبْنَ مَرِيمَ﴾ [النساء-١٥٧] ژياوه: مور مسيح، چې هغه عيسى ابن مریم دی، ووازه.

د يهودو يوه بله د عزيز عليه السلام په هکله داسې غلو وکړه، لکه خرنګه چې مسيحيانو د حضرت عيسى عليه السلام په هکله عقیده درلودله هغوي به داسې ويل: ﴿عُزَيْرُ اُبْنُ اللَّهِ﴾ [التوبه-٣٠] ژياوه: عزيز د الله زوى دی.

همدارنګه نصاراوو په خپل رهبانیت کې غلو وکړه او د هغه په اساس ېې په غارونو او کلیساوو کې گوبنه توب غوره کړ، نکاح ېې په خان حرامه کړه چې د دوى دې کپنو ته قرآن کريم داسې اشاره کوي: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَا هَا عَلَيْهِمْ﴾ [الحديد-٢٧] ژياوه: رهبانیت او گوبنه والي ېې د بدعت په توګه پیدا کړ په داسې حال کې چې مور په هغوي نه و فرض کړي.

همدارنګه يهودو د حلالو خارويو په هکله غلو وکړه او د هغوي پاکې غوبنې ېې پر خان حرامې کړي. قرآن کريم د دوى دا عمل ردوي او فرمایي: ﴿كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ [آل عمران ٩٣] ټول خوراکي شيان بنی اسرائيلو (يهودو) ته حلال وو، خو هغوي غلو وکړه او حلال شيان ېې پر خان حرام کړل. په پاڼي کې قرآن کريم د دوى هغه غلو ته چې له کفارو سره د واقعي دوستي سرحد ته رسیدلې ده، داسې خبر ورکوي: ﴿تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَُّونَ النِّبِيَّ كَفُرُوا﴾ [المائدة - ٨] ژياوه: دیر له دوې خڅه وينې چې دوستي کوي له کافرانو سره. دا ډول غلو کول په اهل کتابو کې ډيره ده او اوس هم شته، نو خکه قرآن کريم دوى د اسلام منځني لاري ته را بولي او دوى په دين کې له غلو کولوڅخه منع کوي چې د ټولو په سر کې په وروستني پيغمبر ﷺ باندې د دوى ايمان نه راړول دي.

فعاليت

زده کوونکي دې په خو ډلو ووپشل شي او د بنوونکي په لارښونه دې په دين کې د غلو او مبالغې د زيانونو په اړه له یو بل سره بحث او خبرې اترې وکړي

د لوست ګټې او لارښونې

پورتنې مبارک آيتونه ډېرې ګټې لري چې خينې ېې په لاندې ډول دي:

۱. په اسلامي احکامو کې د نسخې ثبوت او جواز، لکه خرنګه چې مسلمانانو د الله تعالى په امر له بېت المقدس نه خپله قبله د کعبې شریفې په لور بدله کړه چې دې ډول نسخې ته د بدل نسخه ويل کېږي.
۲. پر مسلمانانو تور لګول او د هغوي پر ضد پروپاګند د کفارو همېشني دنده او عادت دی، نو مسلمانان باید هوښيار اوسي تر خود کفارو د بریدونو او دسيسو بنکار نشي.
۳. پر نورو امتونو باندي د اسلامي امت د فضليت ثبوت، حکه دا امت د بشپړ وسطيت له مخې یو غوره امت دی.
۴. پر نورو امتونو باندي د قیامت پر ورخ د محمد ﷺ د امت د شاهدی اثبات.
۵. د خپل امت پر عدالت او صداقت باندي د رسول عليه السلام، شهادت او گواهي.
۶. په دین کې د زیادت او غلو کولو حرمت، حکه دا کار په دین کې د بدعت او گمراهی د رامنځته کېدو لامل گرځي.
۷. د شرعی علم او اساس پرته د الله تعالى په شان کې د خه ویلو حرمت.
۸. په عقایدو، عباداتو او کرنو کې د اهل کتابو د گمراهی، مبالغې او غلو بیان.

- (۱) لاندیني کلمات وزیبارۍ.
- (۲) د «وَكَذَلِكَ جَعْلَنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطَا» مبارک آيت له مخکیني آيت سره، چې د قبلې د بدلون په اړه دی، خه تراو لري؟
- (۳) وسط په عربی ژبه کې په خه معنا دی؟
- (۴) اسلامي امت ته د نورو امتونو په منځ کې خه حیثیت ورپه برخه شوی دی؟
- (۵) خرنګه اسلامي امت پر نورو امتونو شهادت ورکوي؟
- (۶) له اهل کتابو خخه مراد کوم کسان دي؟
- (۷) د اهل کتابو د غلو درې نمونې بیانې کړئ.

زده کوونکي دي په لوست کې د ورکړل شويو معلوماتو پر بنسټ د وسطيت د مختلفو جوابو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له شلو کربنو خخه کمه نه وي.

دیارلسم لوست

گتوروه سوداگري

الله تعالى فرمایی: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَذْلُكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ شُجِّيكُمْ مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * يَعْفُرُ لَكُمْ ذُنُوبُكُمْ وَيَدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * وَآخَرَى تُحِلُّونَهَا نَصْرًا مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحًا قَرِيبًا وَبَشَّرَ الْمُؤْمِنِينَ». [الصف: ۱۰-۱۳]

د کلمو معنا

هلْ أَذْلُكُمْ:

آيا وبنایم تاسې ته؟

تجارت.

شُجِّيكُمْ:

چې تاسې وژغوري.

عَذَابٍ أَلِيمٍ:

درد ناک عذاب.

مَسَاكِنَ طَيِّبَةً:

د اوسيدو غوره او بشه خايونه.

الْفَوْزُ الْعَظِيمُ:

لوی او ستر بری.

ڦياوه

ای مؤمنانو، آيا زه وبنایم تاسې ته هغه تجارت چې تاسې له دردناک عذاب نه وژغوري؟ پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ او د الله په لاره کې پر خپلو مالونو او خپلو څانونو سره جهاد وکړئ، دا ستاسو لپاره غوره دي که تاسې پوهيري.

الله پاک به ستاسي ګناهونه وښي او تاسې به هغو باغونو ته داخل کړي چې د هغو لاندې به ويالي بهيري او په باغونو کې به ډير غوره کورونه درکړي. دا دی ستر بریاليتوب. او بل خه چې تاسې یې ډېرخوبنوي د الله مرسته (کومک) او ډېر نېړدې بری دی او مؤمنانو ته (ای محمده) د دې زیری ورکړه.

تفسیر

د آیتونو شرح او خیرنه

په پورتنيو مبارکو آیتونو کې الله تعالى مؤمنان د غوره کارونو د تر سره کولو په لورهخوي. په اصلی پانګه کې تصرف او د گټې لاس ته راوړلو لپاره د هغې په کار اچولو ته تجارت ويل کيږي، دلته په دي مبارک آيت کې د تجارت خخه مراد ايمان او جهاد دی چې د نوموري تجارت د تفسير او توضيح لپاره بيان شوي دي.

د ھلْ أَذْكُمْ په جمله کې استفهام د دي تجارت په لور د مؤمنانو د ترغیب او تشویق لپاره دی. همدارنګه د **﴿تِجَارَةٌ﴾** د کلمې راوړل په نکره صیغې سره د دي تجارت اهمیت، ارزښت او ستر مقام را په گوته کوي.

د ۲۹۰۷۰۰ بِاللَّهِ مبارکه جمله یو الزامي امر دي چې د خبر په به ذکر شوي دي او معنا یې داسي ده چې: اى مؤمنانو، تاسې په ايمان لرلو کې پر الله تعالى او د هغه پر پیغمبر او د هغه په لاره کې د جهاد لپاره ټینګ او ثابت قدم اوسي چې دا کار ستاسي لپاره ډير غوره دي که چيري تاسې پوهيري.

په دي مبارک آيت کې د ملي جهاد يادونه پر نفسی جهاد مخکې شوې ده او دا څکه چې د تجارت موضوع دا ايجابوي، يعني په تجارت کې مالونه له یو لاس نه بل لاس ته ورئي او د جهاد لپاره مال او پانګه ضروري ده او د مالونو په واسطه وسله او د جهاد نوري اړتیاوې برابرېږي، لکه څرنګه چې د اسلام خور پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: (من جهز غازياً فقد غزا) يعني: چا چې کوم مجاهد د جهاد لپاره (په وسله او نورو لوازمو) سمال کړ، په حقیقت کې سمالوونکي په خپله جهاد کړي دي.

خو په: **﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾** [التوبه: ۱۱۱] مبارک آيت کې چې د عرض او طلب مقام دي او د دغه پلورلو او پیرودلو بيه د الله جنت دي، نو له دي امله د دي ستر قیمت پر وړاندې د انسان تر ټولو قیمتی او ارزښتنا که پانګه چې د هغه نفس دی له مال خخه وړاندې ذکر شوي دي.

په دي مبارک آيت کې الله تعالى د مجاهدينو او شهیدانو د ګناهونو د بښې او جنت ته د دوې د نوتلو تر څنګ له دوى سره د بنایسته او هوسا کورونو او مانيو ژمنه هم کړي ده. څئينو علماء او مفسرينو د **﴿مَسَاكِنَ طَيِّبَةً﴾** يعني د مجاهدينو لپاره د بنایسته او هوسا

کورونو د يادولو مناسبت داسې خرگند کړي دی. چې مجاهدين په دنيا کې خپل کلی او کور د الله په لاره کې د جهاد لپاره پريودي او له خپلو کورونو خخه د جهاد لپاره لري خي او هر ډول ستونزې زغمي، نو الله تعالى ورته د هغه په بدل کې د جنت د بنایسته مانيو او هوسا استوګنې زيري ورکوي.

د مبارکو آيتونو لنډ مفهوم

په مخکينو آيتونو کې خرگنده شوه چې مشرکانو غوبنتل تر خود اسلام څلانده ډيوه مړه کړي نو خکه الله تعالى مؤمنانو ته د دبمنانو پر وړاندې د جهاد امر وکړ او دوى یې د الله تعالى په لار کې ایثار، سربنندې او پر نفس او مال جهاد کولو ته وهخول.

الله تعالى د مؤمنانو د هغې پوبنتې په ځواب کې چې له پېغمبر ﷺ خخه يې وکړه چې الله تعالى په کومو کړنو او اعمالو ډير زيات خوشاليري ترڅو یې دوى ترسره کړي. دوى ته داسې خطاب وکړ: اى هغو کسانو چې پر الله او د هغه په رسول ايمان او باور لرئ! آيا تاسې ته د داسې تجارت او سوداګرۍ لارښونه ونه کړم چې تاسې په دنيا او آخرت کې له دردناک عذاب خخه وزغوري؟ بيا وروسته مبارک آيت ځواب ورکوي چې په دې تجارت کې اساسی پانګه دا ده چې: **﴿تَوْمُونُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَحَادِهُوْنَ فِي سَيِّلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ أَنْفُسِكُمْ﴾** په الله او پېغمبر یې ايمان راوړئ او د الله په لاره کې په خپل مال او نفس سره جهاد وکړئ چې دا تجارت ستاسو لپاره تر هرڅه غوره دی. که چيرې په ګه او فايده یې پوهيرئ. بيا الله تعالى د دې تجارت ګه او فايده په خپله بيان کړې ده چې **﴿يَعْفُرُ لَكُمْ ذُلُوبَكُمْ.....﴾** د ګناهونو له بښې او د ابدی جنت باغونو ته له نوتنې خخه عبارت ده چې د اوږو ويالي په هغه کې جاري دي او د هغه په بنایسته مانيو کې به د تل لپاره استوګن شي چې دا ډير ستر بریاليتوب دي.

بيا الله تعالى مؤمنو مجاهدو ته یوه بله ګټه هم ور په برخه کړې ده چې دوى یې خوبنوي او ډېر پري خوشاليري، هغه له سوبې، مرستې او پر دبمنانو د برالسې او بري خخه عبارت ده؛ **﴿وَآخَرَى ثُحُونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾** مراد له دې نېډې سوبې او فتحې خخه د مکې او د هغې د شاوخوا سيمو فتح کېدل او د اسلام په سپېڅلي دين کې د خلکو داخلیدل دي چې د الله تعالى له ژمنې سره سم يې په ډېره لنډه موده کې د عمل جامه واغوستله.

تفسرین وايي دا مبارڪ آيت د قرآن کريم له معجزو خخه دی چې له غيب خخه یې د فتحي خبر ورکړ او د زيري سره سم د پيغمبر ﷺ په ژوندانه او ډپره لپه موده کې مکه او نور فتوحات د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په برخه شول. له عبدالله بن عباس ؓ خخه روایت دی چې فرمایي مراد له دې فتحي او الهي مرستې خخه د فارس او روم فتحه ده.

په قرآن کريم کې د جهاد مفهوم

د جهاد کلمه د اسلام له نظره یوه شامله او هر اړخیزه کلمه ده چې د هلو څلوا، کوبنښونو او ستونزو ټول ډولونه په خان کې رانغاري؛ د الله په لاره کې جهاد کول د جهاد ټولو ډولونه، لکه له نفس سره جهاد، د دېښمنانو او د شر او فساد پر وړاندي جهاد پکې شامل دی. په دې ټولیز او هر اړخیز مفهوم سره په ټولنه کې د عامه افکارو د اصلاح لپاره ټولې ژبني او قلمي هلي څلې یو ډول جهاد بلل کيري. همدارنګه د یوه ظالم او جابر نظام د تغیر لپاره مبارزه او هڅه او هاند، چې پر خای یې د عدل او انصاف پر بنسټه ولاړ یو نوی نظام رامنځته شي، د اسلام له نظره یو ډول جهاد ګټل کيري. همدارنګه له حق، عدالت او انساني لوړو ارزښتونو خخه د دفاع لپاره د مال او پانګې لګول، ستونزې او کړاوونه زعمل هم یو ډول جهاد دی.

په اسلام کې جهاد (فی سبیل الله) قید سره مشروعیت پیدا کوي او د جهاد د مفهوم لازم او نه بېلدونکی شرط دی، چې د دین حاکمولو لپاره ترسره کيري، د ټول علماءو په اتفاق سره تر ټولو غوره او ستر جهاد په خان او نفس سره جهاد دی چې د ستونزو او سختيو د ګاللو مستلزم دي او د الله په لار کې د شهادت د لوړ مقام لامل ګرځي.

له بله پلوه معلومه خبره ده چې اسلام جنګ نه خوښوي او نه خوک ورته هڅوي، خوجهاد د الهي سترو موخو او د بشري ژوندانه د ارزښتونو د ترلاسه کولو لپاره فرض کړاي شوی دي او په خينو وختونو کې یې اړين امر بللي دي. خکه اسلام د الله غوره دين دي، خو انسانان د کفر او شرک له تيارو او هر ډول اسارت او غلامي نه وړغوري او د یو الله د بندګي او عبادت لاري ته یې لارښونه وکړي. د ځمکې پر مخ داسې قوتونه شتون لري چې د دغې الهي کړنلاري او پيغام پر وړاندي خنډ جوږيري او د مخالفت او جګړې لاره غوره کوي. نو کله که اسلام او پيروان یې په داسې حالت کې واقع شي چې پرته له جنګ او مقابلي نه ورته بله لاره پاتې نشي، نو په داسې حال کې اسلام مؤمنانو ته امر کوي. خو په پوره څواک او میړانې سره د دېښمنانو پر وړاندي ودرېري او د څيلو څانونو او مالونو په لګولو سره د الله په لاره کې جهاد وکړي؛ خکه د

جهاد فريضه سره له تولو انواعو يې پر الله تعالى د ايمان او توکل وروسته د تاريخ په اوږدو کې له اسلام نه د دفاع تر تولوغوره وسيلي ده.

په داسې حال کې مسلمانان د الله په لاره کې جهاد کوي؛ چې دا جهاد يې بايد نه د نفسی غوبنتنو لپاره، نه د قوم، توکم، رنگ، ژبې، بشري شعارونو، حمکني پراختياء، نړۍ نيونې او د قدرت او بدబې غوبنتلو لپاره او نه هم د غرایزو د بشپړولو او مال او شتمني د لاس ته راوړلو لپاره وي.

جهاد په اسلام کې يوازې د (الله په لار کې) او د الله د دين د سرلوړئ لپاره روا شوي دي. لکه خرنګه چې قرآن کريم فرمائي: «وَقَاتَلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ» [الأنفال: ۳۹] ژياړه: او جنګ و کړئ تاسې له هغوي (کفارو) سره، ترڅو فتنه او فساد له منځه ولاړ شي او يوازې د الله دين حاکم شي.

همدارنګه پيغمبر ﷺ فرمالي دي: «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله»^(۱) يعني: خوک چې د الله په لاره کې جنګيري ترڅو د الله کلمه يا دين حاکم او برلاسي شي نو دا کس د الله په لارکې په جهاد بوخت دي.

په اسلام کې جهاد زيات شروط، آداب او الترامات لري چې پرته د هغو له پابندۍ او مراعاتولو نشو کولای د جهاد نوم پري کيرو. د جهاد آداب، احکام او شروط د اسلامي فقهې په کتابونو کې په تفصيل سره خرګند او خپل شوي دي چې د هر اړخیزو معلوماتو د لاس ته راوړلو لپاره کولای شو هغو ته مراجعه وکړو.

فعالیت

زده کوونکې دې د بنوونکي په لارښونه په اسلام کې د جهاد د مفهوم په اړه او د جهاد او نورو مذهبی او بشري پر مختکنونو لپاره د جګرو تر منځ توپير او د نظر خرګندونه وکړي.

د لوست ګټې او لارښونکي

- ❖ په مبارڪ آيت او همدارنګه نبوی احاديثو کې په مال او نفس سره د الله په لاره کې جهاد کول تر تولو غوره عمل او ډېر زيات ګټور تجارت ګټل شوي دي.
- ❖ غوره او ستر جهاد په خان او نفس سره دي.
- ❖ پر الله ﷺ او پيغمبر ﷺ باندي د ايمان لرلو او د الله په لاره کې د جهاد ثمره او پايله، د ګناهونو بښه، جنت ته داخلېدل او د الهي تلپاتې نعمتونو خخه ګټه اخيستنه ده.

^۱ - صحيح البخاري، كتاب الجهاد، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا.

- ❖ په مبارڪ آيت کې پيغمبر ﷺ او مؤمنانو ته د الله تعالى د ملاتر او پر دبمنانو د هغوي د سوبې او بري زيري دی چېي دا الهي زيري په چېره لنده موده کې د مکې او نورو فتحو په بنه کې خرگند شو او د عمل جامه يې واغوستله.
- ❖ د جهاد کلمه په اسلام کې هر اړخیز مفهوم لري چې د مشتو تغيراتو او انساني بنیګنو لپاره ټولې هلې او منډې ترې په هغېي کې غښتي دي.
- ❖ جهاد د اسلام له نظره له ټولو شخرو او جنگونو سره، چې د بشري ټولنو په منځ کې په مختلفو نومونو او شعارونو، لکه د قوم، توکم، رنگ، ژې، حمکنى پراختيا، نړۍ نيونې او د قدرت او بدېي غوبنسلو لپاره په لاراچول کيري، ټوليز او بنسټيز توپير لري.
- ❖ جهاد په اسلام کې يوازي د (الله په لار)، د الله د دين د لوريتا، له مریتوب نه د انسانانو د خلاصون او د حمکې پر مخ له مظلومانو او بیوزلانو خخه د دفاع لپاره روا شوي دي.
- ❖ په جهاد کې د یګناه خلکو وژل جواز نه لري. که هغوي بشېي وي يا ماشومان، بوداګان وي يا کمزوري خلک او که خاروي وي يا نور ساکنban. همدارنګه د عبادتخيابونو د علمي او مدنې ودانيو ړنګول او د ميوه لرونکو ونو، کښتونو او نورو انساني محصولاتو له منځه وړل حرام دي.

۱- لاندي کلمې شرح کړئ:

{هَلْ أَذْلُكُمْ} {عَلَىٰ تِجَارَةٍ} {تُشْجِيْكُمْ} {عَذَابٌ أَلِيمٌ} {مَسَاكِنَ طَيِّبَةً}.

- ۲- مبارڪ آيت د مؤمنانو لپاره خه شې تر ټولو غوره او ګټور تجارت بللي دي؟ په خپل خواب کې په قرآنی آيت استشهاد وکړئ.
- ۳- په مبارڪ آيت کې په مال سره جهاد کول د بالنفس خخه مخکې ذکر شوي دي، دليل يې خرگند کړئ.
- ۴- ددې الهي وينا «وَآخْرَىٰ تُحْجُّوْنَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَقَفْتُ قَرِيبًا» مراد او اعجازي وجه په لنډه توګه شرح کړئ.
- ۵- د جهاد د کلمې مفهوم خرگند کړئ او د اسلامي جهاد توپير له نورو جنگونو سره روښانه کړئ.

د جګړې په ډګر کې د مجاهد لپاره د جهاد د آدابو او اسلامي لارښونو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له دوو مخونو خخه کمه نه وي.

خوارلسم لوست

د ديني زده کري ارزبست

الله فرمایي ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لَيَنفِرُواْ كَافَةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لَّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ وَلَيُنَذِّرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ التوبه/١٢٢.

د کلمو معنا

لَيَنفِرُواْ كَافَةً:

ترخو ټول د جهاد لپاره ووختي.

طَائِفَةً:

تاکلي او معينه ډله.

لَيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ: ترخو په دين کې پوهه تر لاسه کري.

لَيُنَذِّرُواْ قَوْمَهُمْ: خو خپل قوم(تبر) د الله له عذابه وویروي.

لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ: بنايی هغوي خانونه وژغوري.

ڦياپه

له مؤمنانو سره نه بنايی چې له یو په مخي(جهاد ته) ووختي. ولپه له هري ډلي خخه ټاکلي خلک ونه وتل خو (پاتې خلک) په دين کې پوهه ترلاسه کري او کله چې (وتلي خلک) د خپل قوم په لوري راوگرځيري هغوي هم ترپه خبر کري، ترخو هغوي هم خانونه (له بديو) وژغوري.

د مبارڪ آيت د نزول سبب

تفسريندو د دي مبارڪ آيت د نازلېدو په هکله ويلى دي: کله چې قرآن کريم د تبوک د غزا له راستنيدو وروسته د منافقانو ناوړه نيتونه او عبيونه خرګند کړل او د دوى مخالفت او رسوايي ې په دي ستونزمنه غزا کې بشکاره کړه، مسلمانانو ژمنه وکړه چې له دي وروسته به له هیڅ سربې (يا جهادي ډلي) او غزوې خخه مخالفت نه کوي، نو له تبوک نه د نبی کريم ﷺ له راستنيدو وروسته هغه وغوبنتل چې ځينې سربې يا جهادي ډلي نورو سيمو ته وليروي. هماغه و چې مسلمانانو غوبنتل ټول په یو خل حرکت وکړي، نو د دوى د دي کار له امله دا مبارڪ آيت نازل شو او دوى ته یي حکم وکړ چې مؤمنانو ته مناسبه نه ده ټول په یو خلې جهاد ته ووختي او پيغمبر ﷺ په مدینه منوره کې یوازي

پریردی، بلکې یوازې هغه مهال چې پیغمبر ﷺ د نفیرعام اعلان و کړي، بیا پر دوی لازمه د چې ټول د جهاد لپاره چمتو شي.

تفسیر

د آیت شرح او خپرنه

په مبارک آیت کې د ﴿فَلَوْلَا﴾ کلمه د تشویق او ترغیب لپاره ده؛ یعنی د مؤمنانو لپاره غوره ده چې کله د پیغمبر ﷺ له خوا عام جنګ نه وي اعلان شوې او یا ټول خلک نه وي راغوبنتل شوي، نومسلمانان دې ټول په یو خل جهاد ته نه ئې؛ بلکې په دوو ډلو دي وویشل شي. له هر قوم او قبیلې خخه دي یوه تاکلی ډله د جهاد لپاره ووئې او بله ډله دې له پیغمبر ﷺ سره پاتې شي او د پیغمبر ﷺ خخه دي د دین حکمونه او د شریعت لارښونې زده کړي خو خپلې زده کړي د راستنیدو خخه وروسته مجاهدینو ته ور وښی، او دا د جمهورو مفسرینو رأیه ده، نو پردي اساس له ﴿لَيَتَقَهُّرُواْ... وَلَيُنَذِّرُواْ﴾ خخه مراده ډله هغه ډله ده، چې د پیغمبر ﷺ سره پاتې وو او نصیحت منونکې ډله ﴿لَعَلَّهُمْ يَحْذِرُونَ﴾ د مجاهدینو ډله ده. خو د مفسرینو ډله د دین تعلیم کوونکې ډلي خخه د مجاهدینو ډله مراد وي چې په خپل جهادي خوختن سره د علم د خاوندانو بری، سوبه او مرسته د کافرانو او دینمنانو پر وړاندې په عملی بنه گوري. په خانګړې توګه کله چې په جهادي سفر کې په خپل پیغمبر ﷺ د جهاد لپاره وتلى وي او په دې توګه د اسلام حقیقت او د الله د خوبن کړي دین غوره والي او د سرکبانو او مشرکانو د پایلو په هکله چې د مسلمانانو په واسطه د الله عذاب دوي ته رسیروي، وروسته له راستنیدو یې چې خه زده کړي وي هغه خپل قوم ته رسیروي او د کافرانو له برخليک خخه یې ويروي.

د دې نظرې علماء په دې آند دې چې د اسلام پر دین سمه پوهه د تحرک پر بنسټ ولاړه ده، نو پردي اساس هغه کسان د دې دین حقیقت او مقصدونه په بنه توګه پیژندلی شي چې د هغه د لاس ته راوړلو لپاره حرکت کوي او د هغه د لارښونو او احکامو د پلي کېدو په خاطر د ځمکې پر مخ هلې څلې کوي، نه دا چې د کتابونو او پانو (اوراقو) سره په یوه گونبه کې له خلکو جلا ناسته غوره کړي؛ ئکه اسلامي فقه د اسلام له تحرک او خپرېدلو نه رامنځته شوې ده. د دین په لاره کې حرکت او د بشري ټولنو په ژوند کې د هغه عملي تطبیق فقه رامنځ ته کړي ده او هغې ته یې پراختیا ورکړي ده.

د آيت لنه مفهوم

الله تعالى په دې مبارڪ آيت کې وفرماييل که د جهاد لپاره عمومي اعلان نه وي شوي، مناسبه نه ده چې ټول مسلمانان د جهاد لپاره ووئي؛ بلکې په دوو ډلو دې وویشل شي. یوه ډله دې د جنګ ډګر ته ولاړه شي او بله ډله دې د دين د علم زده کړي او د دنيا ګټورو علومو ته مخه کړي ترڅو یو او بل ته خپلې عملی تجربې ورزده کړي چې په دې توګه مسلمانان وکولای شي په دليل او حجت سره او هم په توره او ليندي سره له دين خنځه د دفاع ترمنځ یووالۍ راولي.

په اسلام کې د ديني زده کړي اړربشت

قرآن کريم په دې مبارڪ آيت کې د الله په لار کې د جهاد د فريضي او د علم حاصلولو ترمنځ یوه موازنې رامنځته کړي ده، ځکه که چيري مسلمانان په جهاد مشغول شي، شريعت به په ټپه ودرېږي. او که مسلمانان د علم حاصلولو په لته کې شي، دبمنان به په اسلامي ملت برلاسي شي. په دې توګه الله تعالى په خپل بشپړ حکمت او مشيت سره د اسلام ساته د مجاهدينو او د شريعت ساته د علماوو او زده کوونکو په غاړه اينې ده. قرآن کريم د علماوو د شان د ارزښت په هکله د حصر او ټینګار په صيغې سره له الله نه ويره د علماوو ځانګړتیا ګنډي ده، او داسې فرمائي: «إِنَّمَا يَخْسِي اللَّهُ مِنْ عِبَادِ الْعُلَمَاءِ» [فاطر/۲۸]. ژياړه: پېشکه د الله په بندګانو کې یوازې علماء او پوهان له هغه نه وېږي.

الله تعالى علماء د ځمکې په مخ خپل خلفا او پر خپلو بندګانو دليل او برهان ګرځولي دي او دوى یې د انبیاوو ورثه ټاکلي او د دوى شهادت او ګواهي یې د خپل شهادت او د پرښتو له شهادت سره یو خای کړي ده، داسې فرمائي: «شَهَدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمُ» [آل عمران/۱۸]. ژياړه: شاهدي ويلى ده الله چې پرته له هغه بل

هېڅ معبد نشي. او ملايکو او د علم خښتنانو هم په همدي شاهدي ورکړي.

قرآن کريم د کافرانو د خراب حالت او بدرو پايلو له بيانولو وروسته، د مؤمنانو او له الله نه وېږيدونکو علماءو مقام او رتبه، چې د الله په نزد ډيره لوړه او الله ته چير نېړدي ده، داسې بنودلې ده: «أَمْنٌ هُوَ قَاتُ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُ رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتُوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ» [ال Zimmerman/۹]. ژياړه: آيا هغه خوک چې غاړه یې اينې، د شپې په اوږدو کې په سجده او ولاړه له آخرت نه په ډار او د خپل رب د مهربانيو هېله من وي؟ (او هغه سره برابر دې چې هېڅ پروا نه ساتي) اى

محمده، وواييه آيا هغه کسان چې پو هېري له هغو کسانو سره چې نه پو هېري برابر دي؟
بې شکه چې يوازي د عقل خښستان پند اخلي.

په مبارک آيت کې د **﴿يَقْرَأُونَ﴾** جمله ژوره پوهه، استنباط (د احکامو را ایستل د قرآن او سنت نه) او د علم او پوهه په تر لاسه کولو کې خپنه افاده کوي.

تفسرينو په **﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتَى خَيْرًا كَثِيرًا﴾** [البقره/٢٦٩]. ژياره: چاته چې پوهه ورکړای شوه نو یقينا لوی خير ورته ورکړای شو. مبارک آيت کې حکمت په فقهۍ او پوهې سره تفسير کړي دي. د علم او پوهې حاصلول د (فقهۍ او حکمت) په مفهوم په اسلامي شريعت کې ډيره لوره مرتبه لري. نبی کريم ﷺ په یوه صحيح حدیث کې فرمایلي دي: **“مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفْعِلُهُ فِي الدِّينِ”**^(۱) يعني: چاته چې الله د خير اراده وکړي، نو ده ته په دين کې پوهه ورپه برخه کوي.

پیغمبر عبد الله بن عباس ته د دين سمې زده کړي او تاویل په هکله داسې دعا وکړه:
«اللَّهُمَّ، فَقَهَّهُ فِي الدِّينِ، وَعَلَمَهُ التَّأْوِيلَ»^(۲) يعني: ای الله هغه (عبد الله بن عباس) ته په دين کې پوهه ورکړي او تفسير او تاویل ور زده کړي.

د پیغمبر ﷺ د همدي دعا په برکت حضرت عبدالله بن عباس ﷺ د صحابه وو له چیرو لویو مفسرينو او فقهاءوو خخه شو. او د (ترجمان القرآن) او فقيه او يا (د اسلامي امت حبر) په نامه ونمول شو او تر قيامته پوري د مسلمانانو د دعا او ستاني په ګرځيدلی دي.

په دي توګه (فقه، فقيه، تفقه) کلمې د زده کړي، سمې او ژوري پوهې او خيركتيا او حقیقت او صواب ته د رسیدنې معنا افاده کوي. د ګټورو علومو زده کړه او بل ته د هغو بنودنه په څانګړي توګه د ديني علومو زده کړه او په هغو کې تبحر د هغو انساني اړتیاوو له جملې دي چې پیغمبر ﷺ په ګنو احاديثو کې پري زيات ټینګار کړي دي او په دين کې یې پوهه او خيركتيا د نفلي عباداتو خخه غوره او لوره را په ګوته کړي ده.

د لوست ګټې او لارښونې

❖ په دي مبارک آيت کې د علم حاصلولو ارزښت او غوره والي د کفائي جهاد له ارزښت او غوره والي سره برابر تاکل شوی په دي شرط چې د علم زده کړه او پوهه په خالص نيت سره وي.

❖ له دي مبارک آيت خخه دا خر ګنديري، لکه خومره چې اسلامي امت جهاد ته اړتیا لري په هماغه اندازه علم، پوهې، علماوو او پوهانو ته هم اړتیا لري.

^۱ المعجم الكبير للطبراني.

❖ د اسلام د دفاع لپاره علم او جهاد دوه مهمې وسیلې بلل شوې دي؛ خکه علماء په دليل او حجت سره د الله د دين له حقانيت خخه دفاع کوي او مجاهدين په توره د الهي دين له حدودو خخه ساته کوي.

❖ د علم او پوهې ربنتيني معيار دا دی چې خبتنن ېې د نورو په پرتله له الله نه زيات وویريري او د الهي احکامو پابند وي؛ خکه علماء او د پوهې خاوندان د نورو په پرتله د الله تعالى د قدرتونو په نبتو او نبانو چير ژر پوهيري او لوبي ېې په کاینا تو کې گوري.
❖ په دين پوهيدنه د علم او پوهې د تر ټولو لوړې درجې افاده کوي؛ خکه «تفقهه» د علم، ژوري پوهې، استنباط او اجتهاد رامنځ ته کوونکي دي. له دې امله د «فقهې او فقيهه» مرتبه په اسلامي شريعت کې چېره لوړه ده.

پوبنتني

- ۱- د لاندینيو کلمو او عبارتونو معنا خر ګنده کړئ:
{ليَنْفِرُوا كَافَةً} {طَائِفَةٌ} {لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ} {لِيَنْذِرُوا قَوْمَهُمْ} {أَعْلَمُهُمْ يَخْذِرُونَ} .
- ۲- ددي مبارڪ آيت **«وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَةً»** د نازلیدو سبب په لنډ چول بيان کړئ.
- ۳- د **«لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ»** خخه کومه ډله کسان مراد دي؟ د علماء او مفسرينو نظرې په دې هکله خر ګندي کړئ.
- ۴- د **«لِيَتَفَقَّهُوا»** جمله د علم او پوهې په اړوند خه مفهوم افاده کوي؟ په اسلامي شريعت کې د فقهه، فقيه او حکمت د دلالتونو په هکله د آيتونو او حديثونو په رنما کې توضيحات ور کړئ.
- ۵- دنبي کريم ﷺ دعا د عبدالله بن عباس ﷺ لپاره خه وه؟ او د هغه د دعا پايله په دې قدرمن صحابي کې خنګه رامنځ ته شوه؟ شرح ېې کړئ.

کورنۍ دنده

په دين کې د پوهې د اربیت په هکله یوه مقاله ولیکی چې له دوو مخونو خخه کمه نه وي.

پنځلسم لوست

د ديني شعائر و تعظيم او درناوی

قال تعالى: ﴿ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحِلَّتْ لَكُمُ الْأَعْامُ إِلَّا مَا يُتَّلِي عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأُوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الرُّورِ حُنَفَاءُ اللَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَن يُشْرِكُ بِاللَّهِ فَكَائِمًا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطُفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَاحِقٍ ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج: ٣٠ - ٣٢]

د کلمو معنا

درناوی و کړي.

(حرمات) د (حرمة) جمع ده او د الله حکمونو ته ويل کېږي چې سپکاوی ېې رووا نه دي.

الرِّجْسَ: پليتي.

الْأُوْثَانِ: بتان.

قَوْلَ الرُّورِ: دروغ وينا.

حُنَفَاءُ : له باطل خخه حق ته میلان کوونکي.

خَرَّ: راوغور خيري.

فَتَخْطُفُهُ الطَّيْرُ: مرغان هغه و تښتوی.

وَغُورُخُوي:

لَرِيْ خَايِ:

(شعائر) د (شعيره) جمع ده، نښو نښانو ته ويل کېږي او (الله) ته ېې اضافت تشريفي دي.

زیاره

دا (حکمونه ومنئ) او خوک چې د الله د حرما تو درناوی و کړي نو دا د هغه د رب په نزد پخپله د هماغه لپاره ډپره غوره ده او ستاسي لپاره خاروي حلال و ګرڅول شول پرته له هغو خخه چې پر تاسو لوستل کېږي، نو د بتانو له پليتي نه څان وساتئ او دروغو له وینا نه ډده و کړئ. د الله لپاره حق ته مخ اړونکي شئ، نه د هغه سره شريک ګرڅونکي، او خوک چې له الله سره شريک و نيسې نو داسي دی لکه له آسمانه چې راوغور خې او

مارغان يې وتنبتوی او يا يې باد په يوه لري خای کې ورگوزار کړي، دا (حکمونه ومنی) او خوک چې د الله د شعائرو درناوی و کړي نو دا د زړونو له پرهیزګاری خخه ده.

تفسیر

د آیتونو شرح او خپرنه

دا د (الحج) سورت آیتونه دی چې په مدینه منوره کې نازل شوي او د موضوع له اړخه د دې سورت له تېرو شوو آیتونو سره کلک تراو لري. په تېرو آیتونو کې د توحید د مرکز (کعبې شریفې) د ودانولو یادونه شوې ده چې خلک به ورته د نړۍ له ګوت ګوت خخه د حج د فريضې ادا کولو او د الله پاک د یادولو لپاره رائخي، دلته به قرباني کوي، له کعبې مبارکې خخه به طواف کوي او د الله پاک له حکمونو سره سم به د حج نور مناسک ادا کوي.

په (ذالک) سره تېرو شویو احکامو ته اشاره ده او مسلمانانو ته بشيي چې د همدي حکمونو

سرته رسول ستاسو دنده او باید چې دا اوامر تاسو ومنی.

له **«حرماتِ الله»** خخه مقصد ټول هغه شيان دی چې الله پاک يې درناوی او احترام پر مسلمانانو واجب کړي، که هغه عبادتونه او د حج مناسک دي، که کعبه شريفه او د حرم سيمه ده، که د ډالي په توګه بيت الله ته وړل کېدونکي خاروي دي او که د الله پاک اوامر او نواهي دي.

د مؤمن لپاره د یادو شویو شيانو درناوی او احترام ساتل هغه غوره کار دی چې الله پاک پري بنده ته اجر ورکوي.

د **«الله»** لفظ ته د **«حرمات»** اضافت دې ته اشاره ده چې شيان او سيمه په خپل ذات کې کومه سپیڅلتیا او حرمت نه لري بلکې د حرمت اصلی لامل د الله حکم دي او بس. له همدي عمر (رضي الله عنه) به حجر الأسود ته ويل: زه پوهېږم چې ته له یوې تېږي پرته بل خه نه يې. نه چا ته زيان رسولاي شې او نه ګټه، که ما رسول الله ﷺ ستا په بنکلولو نه واي ليدلای نو ما به ته بنکل کړي نه واي.

د حرماتو له یادونې وروسته الله پاک د مشرکانو هغه باطله عقیده رد کړه چې د یو لم خارويو غوبنې او شبدي يې د درناوی په توګه له کوم دليل پرته پر خان حرامې کړي

وې. الله تعالى فرمایي: «وَاحِلْتُ لَكُمُ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُنَاهِي عَنِّيْكُمْ» د مسلمانانو لپاره د ټولو خارويو غوشې او شېدې خورل روا دي مگر هغه چې په (الأنعام) او نورو سورتونو کې په تفصيل سره ذکر شوي دي. خرنګه چې د خينو خارويو په اړه د مشرکانو تحريم او درناوي له شرکي عقیدې خخه سرچينه اخيستې وه نو الله پاک د شرك رد وکړ او ويې فرمایل: «فَاجْتَنَبُوا أَلِرِجَسَ مِنَ الْأَوْثَنِ وَاجْتَنَبُوا قَوْلَ الْزُّورِ» په دې مبارکه جمله کې دوه اړخونه ډېر د پام وړ دي: لومړۍ: دا چې الله پاک د شرك خخه یوازې د منع کېدو امر نه بلکې د (اجتناب) یعنې شرك خخه د لري او سېدو امر کوي.

دویم: دا چې شرك او بت پالنه ېې د غلیظ نجاست **«آلِرِجَسَ»** په ټکي سره یاد کړل؛ ترڅو د شرك بدوالی مخاطب ته بنه روښانه شي.
«اوَّلَانَ» د (وثن) جمع ده او وثن بت ته ويل کيري چې جسم لري.
 خرنګه چې مشرکانو د خارويو په حرامولو کې په الله پاک باندي دروغ ويلي وو نو آيت له دروغجنې وينا خخه د خان ساتلو امر وکړ او د زيات ټینګار په بنسته د **«وَاجْتَنَبُوا»** ټکي بيا تکرار شو. رسول الله ﷺ په صحیح حدیث کې د دروغو شاهدي له کېږه ګناهونو خخه شمېرلي. خرنګه چې شرك هم دروغجنه وينا او دعوه ده نو د **«قَوْلَ الْزُّورِ»** سره په یوه جمله کې ذکر شو.

د لغت له مخې (زور) او بنتولو ته وايي او د دروغو په شاهدي کې هم انسان له حق او ریستینې وينا خخه اوږي. **«حُنَافَاءِ اللَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ»** (حنفاء) د (حنيف) جمع ده، حنيف هغه چا ته ويل کيري چې له باطل خخه حق ته مایل وي. مومن حنيف د الله سره په ذات او صفتونو کې د هيچا شريکوونکي نه وي. د شرك د بدرو پايلو یانولو په موخه الله پاک د مشرک لپاره مثال بیان کړ او ويې فرمایل: **«وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَانَمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرَّيْحُ فِي مَكَانٍ سَجِيقٍ»** یعنې: د مشرک حال د هغه چا په خېر دی چې له اسمانه راخوشې شي او ځمکې ته له رسېدو وړاندې ېې مرغان په هوا کې ونيسي او ويې تښتوی. يا دا چې په ځمکه راوغورځيری او باد ېې له خان سره یوې بلې خوا ته یوسې او په کوم لري خای کې ېې وغورځوي. خرنګه چې له آسمانه راخوشې شوي تن په هیڅ

ډول له تباهی ژغورل کېدای نشي نو د مشرک پایله هم له هلاکت پرته بل خه نه ده. په دې مثال کې د تمثيلي تشبيه په توګه د مشرک حالات د تباہ کېدونکي شخص له حالاتو سره ورته بنوبل شوي. د ځینو مفسرينو په وينا په دې تشبيه کې اسلام د آسمان، شهوات د مرغانو او شيطان د باد په بهه انځور شوي. یعنې له اسلامه تښیدونکي مشرک شخص د شهواتو او شيطان لاسونو ته غورخيري چې هغوي ورباندي لوپې کوي او په پاي کې يې د هلاکت کندي په سپاري.

په «**ذَلِكَ**» سره د تېرو حکمونو د عملی کولو غوبښنه ده چې تشریح يې لړ ورباندي تپره شوه.

په «**ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْفُلُوْبِ**» جمله کې د شعائرالله درناوی د هغو زړونو کار دی چې له الله خخه وبره لري. شعائر د شعيرة جمع ده، شعيرة نبې او علامې ته ويل کيږي. په آيت کې د شعائرالله خخه مقصد د دين نبې او په ځانګړي ډول هدايا (دقرباني خاروي) او د حج مناسک دي. له همدي امله به صحابه وو کعبې ته وړل کېدونکې خاروي خربول او د هغوي درناوی به يې کاوه. د شعائر د تعظيم خخه مقصد درناوی او په بهه ډول د حکمونو ترسره کول دي. د تقوا اضافت زړه ته شوي څکه د تقوا اصلې ځای د انسان زړه دي، له همدي کبله رسول الله ﷺ فرمائي: «التقوى ه هنا و أشار بيهه إلى صدره ثلاث مرات»^(۱).

د تقوا ځای دا دی او په لاس سره يې زړه ته درې خله اشاره وکړه.

^(۱) - مستند احمد و السنن الکبری للبیهقی.

شپاړ سم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

د دیني شعائرو تعظیم او درناوی

د آیتونو لنه مفهوم

په لوستل شويو آیتونو کې الله پاک د خپلو اوامر او نواهيو د منلو او درناوی غوبښته کړې او د خارویو د حراموالي په اړه ېې د مشرکانو باطله عقیده رد کړې چې له شرک خخه ېې سرچينه اخيسته. پر دي سربېره ېې له شرک او د دروغو له وینا خخه خلک منع کړل او د یوه مثال په بیانولو سره ېې خلک د شرک له ناوړو پایلو خخه ووپرول. په وروستي آيت کې د شعائرالله درناوی د زړه تقوا او د مخلص مسلمان کار ګڼل شوی.

د حرمات الله او شعائرالله درناوی

د دي لوست آیتونه د حرمات الله په تعظیم پیل او د شعائرالله په تعظیم پای ته رسپدلي دي. د آیتونو په تحلیل کې مو ولوستل چې د (حرمات الله) او (شعائرالله) ټکي د الله تعالى حکمونو، د حج مناسکو او ټولو هغو دیني نبنو او مقدساتو ته شامليري چې الله پاک ېې د درناوی حکم کړي. شعائرالله یا دیني مقدسات کله د سیمو په بنه وي لکه کعبه شریفه، نبوي مسجد، د اقصى مسجد، د مشعرالحرام سیمه او د حمکې په مخ ټول مسجدونه. د وخت او زمانې په بنه هم دیني مقدسات وجود لري لکه د رمضان میاشت، د عَرَفَی او اخترونو ورځې، د عاشورا ورڅ، د ذوالحجې د میاشتې لومړنی لس ورځې او داسې نور. پر دي سربېره د الله حکمونه ټول په دیني مقدساتو کې شامل دي لکه لمونځ، روزه، زکات، حج، جهاد، حدود، قرآنی آیتونه، د توحید کلمه او داسې نور.

د خورد پیغمبر حضرت محمد ﷺ، اهل بیتو (کورنۍ)، صحابه وو، تابعینو او د امت د حق پالونکو عالمانو مقام ته درناوی او احترام د مسلمان دنده ده.

د «وَأَحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَمُ» جملې تفسیر دا په ډاګه کوي چې د شعائرالله خخه د کوم شي د شمېرلو لپاره د شرعی دليل موجودیت ضروري دي. د شرعی دليل د نه موجودیت په صورت کې نه کوم شي د شعائرالله خخه شمېرل کېږي او نه ېې مسلمانان په درناوی

مکلف دی. همدا راز هغه شیان چې د نورو دینونو پیروان یې مقدس گنۍ خود اسلام له نظره له مقدساتو خخه نه وي، د مسلمانانو لپاره یې مقدس شمېرل روانه دي.
الله پاک په (المائدة) سورت کې په خرگند ډول د شعائرالله له سپکاوی خخه منع کړي او فرمایي: «**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ**» [المائدة: ٢٣] زیاره: اى مومنانو! د شعائرالله بې حرمتی مه کوي.

د (النساء) سورت د شعائرالله د سپکاوی یوه بېلګه بیانوی او فرمایي: «**وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفِرُ بِهَا وَيُسْتَهْزِئُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ**» [النساء: ١٤٠] زیاره: (الله) په (دې) کتاب کې په تاسو (دا امر) نازل کړي چې که (په هر خای کې) واورئ چې د الله په آیتونو کفر کېږي او ټوکې ورپورې کېږي نو له هغوي سره مه کېئي تر هغه چې هغوي په بله خبره کې بوخت شي.

قرآنی آیتونه د شعائرالله په سر کې خای لري. قرآن کريم ته د نيمګرتیا نسبت کول او يا په هغه پوري ټوکې او مسخرې کول د کفر سبب کېږي. که چېرې د مومنانو په وړاندې د قرآن کريم او نورو ديني شعائر و پوري ټوکې یا سپکاوی وشي نو په مومنانوفرض دی چې ټوکې کوونکي له دې کار خخه منع کړي، که یې د ضعف له امله د منعې کولو وس نه درلود باید چې له هغه مجلس خخه ووخي.

په قرآنی آیتونو پوري ټوکې کول د یهودانو او منافقانو کار و چې په اړه یې پورتنې آيت نازل شو او مسلمانان ورسه د ټوکو په حال کې له ناستې خخه منع شول.

قرآنی آیتونه او د توحید کلمه په خمکه غورڅول او یا د پښو لاندې کول، صحابه وو ته کنڅل کول، د لمانځه او روژې پوري ټوکې کول او سپکې سپورې ويل د ديني شعائر و سپکاوی دی چې په ټینګه ورڅخه خان ساتل پکار دي.

لكه خنګه چې د ديني شعائر و سپکاوی د یهودو او منافقانو عمل دی په همدي توګه د ديني شعائر و احترام او درناوی د الله تعالى د هغه مخلصو بندګانو کار دی چې په زړه کې له الله خخه و پړه لري او د هغه سره محبت کوي.

د شرک بدوالی

د الله تعالى سره شريك نیول تر ټولو ستره او نه بخښل کېدونکې ګناه ده. د قرآن کريم په خورا زیاتو آیتونو کې په بېلاپلو چولونو له شرک خخه منع شوې او انسانان د الله

تعالی د توحید منلو ته رابلل شوي. د شرکي عقیدې خخه پاكوالى د ايمان د صحت لپاره شرط دي.

په صحېجينو کې له ابو بکرة خخه روایت شوي چې رسول الله ﷺ و فرمایل: «أَلَا أَنْبَكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ قَلْنَا : بَلِيْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِلَشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعَقْوَقُ الْوَالَدِينِ، - وَكَانَ مَتَّكِنًا فِي جَلْسٍ - أَلَا وَشَهَادَةُ الزُّورِ، وَقَوْلُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يَكْرَرُهَا حَتَّى قَلْنَا: لِيَتَهُ سَكَّتَ». ^(۱)

ڇيابه: آيا تاسو ته تر ټولو ستنه گناه ونه بشيم؟ مور وویل: ولې نه اى د الله رسوله. هجه و فرمایل: د الله تعالی سره شريک نیول او د مور او پلار خبره نه منل. رسول الله ﷺ تکيه کړي وه نو را پاخذه او ويې ويل: خبر اوسي! او د دروغو وينا، خبر اوسي! او د دروغو شاهدي. رسول الله ﷺ دا جمله دومره تکراروله چې مور وویل: کاش چې رسول الله چوب شي (او دا جمله نوره تکرار نه کړي).

فعالیت

زده کوونکي دي د شرك د حراموالی په اړه د قرآنی آيتونو او نبوی احاديثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست ګټې اولا ربښوونې

پورتنی لوست ډېږي ګټې او لا ربښوونې لري چې ځنبي پې په لاندې ډول دي:

- ❖ د حرمات الله درناوی کول غوره کار او د اجر لامل کېږي.
- ❖ د خارویو د غوښو خورل روا دي پرته له هغه چې په قرآن کريم او نبوی احاديثو کې بيان شوي.
- ❖ بتان نجس او پليت دي، عبادت کول ېې شرك او لویه گناه ده.
- ❖ له دروغو وينا خخه ډجه کول فرض دي څکه چې الله تعالی ورخخه په قرآن کريم کې منع کړي او په مبارڪ حدیث کې لویه گناه ګنل شوي ده.
- ❖ مشرک د داسې هلاکت سره مخامنځ دي چې هیڅوک ېې ورخخه ژغورلای نشي.
- ❖ د دیني شعائر د رناؤي او احترام واجب او خوک چې د دیني شعائر د رناؤي کوي دا ېې د زړه د تقوا نښه ده.

^۱ - متفق عليه.

۱- لاندې ټکي معنا کړئ:

(الْرِجَسُ، الْأَوْثَانُ، قَوْلُ الْزُّورِ، حَرَّ، فَتَخْطَفُهُ الظَّيْرُ)

۲- په آيت کې په «ذَلِكُ» سره کوم شي ته اشاره شوي؟ روښانه ېې کړئ.

۳- له «حُرُمَتِ اللَّهِ» خخه مقصد کوم شیان دي؟

۴- د «وَاحَلْتُ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتَشَاءُ عَنِّيْكُمْ» په جملې سره د کومې عقېډې رد شوي دي؟

۵- د «شَعَّابَ اللَّهِ» معنا بیان کړئ.

۶- د شرک او دروغ وينا د حراموالی په اړه یو نبوی حدیث بیان کړئ.

زده کوونکي دې د (دينې مقدساتو د سپکاوي خخه د مخنيوي لاري چاري) تر عنوان لاندې یوه مقاله ولیکي چې له شلو کربنو کمه نه وي.

اوولسم لوست

تولنيز عدالت د قرآن په رنځا کې

قال تعالیٰ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُوْنُوا قَوَامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءِ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَأَنْقُوا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (المائدة: ٨)

د کلمو معنا

قَوَامِينَ لِلَّهِ: (قوامين) د (قام) جمع ده، په بشه توګه هميشه د کار ترسره کوونکي.

شُهَدَاءِ: گواهي ورکوونکي.

بِالْقِسْطِ: په عدل سره.

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ: تاسو دي نه اړیاسي.

شَنَآنُ: دښمني او کينه.

ڇيابه

ای مومنانو، د الله لپاره ڪلک ولاړ او د عدل شاهدان اوسي. د کومې ډلي دښمني دي تاسي دي ته اړ نه باسي چې له عدالت خخه واورئ. عدالت وکړئ. عدالت تقوا ته نېو دي دی او له الله پاک نه وډار شي. بېشکه الله پاک ستاسو په کړنو بشه خبر دي.

تفسير

د آيت شرحه او خپرنه

په پورتني مبارڪ آيت کې الله پاک مومنانو ته امر کوي چې د هغه د اوامر په عملی کولو او حق ټینګ ودریزی. **﴿قَوَامِينَ﴾** د (قام) جمع او د مبالغې صيغه ده. (قام) هغه چا ته ويبل کيري چې یو کار په تکرار او همېشه والي سره کوي، داسې چې نوموري کار یې عادت او کسب و گرخي او په ډېر بشپړ چول یې سرته رسوي. په مبارڪ آيت کې د (للہ) ټکي راغلى او دا خرگندوي چې د اوامر و ملن او د حق په خاي کول به یوازي د الله د رضا لاس ته راويلو په خاطر وي نه د کوم دنيوي غرض او خان بنودنې لپاره.

له مومنانو خخه د مبارڪ آيت دويمه غونبتنه **﴿شُهَدَاءِ بِالْقِسْطِ﴾** په عدالت د گواهي

ورکول دي. مومنان باید د قاضي، حاكم او هر چا په وړاندې رینښتني گواهي ووایي او واقعيتونه پې نه کړي. د گواهي ویلو په مهال د خپلوانو، ملګرو او مادي ګټو په خاطر حق پې نه کړي او هم د چا د دېنمۍ، وېږي او بې وزلى له امله په حقایقو کې بدلون رانه وړي.

د دېنمۍ په اړه انصاف کول او د هغوي حقوقه پوره ورکول د انساني طبعت له مخې آسانه کار نه دی نو الله پاک يې په دې جمله **﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاعٌ قَوْمٌ عَلَىٰ أَلَا**

تَعْدِلُوا﴾ کې خانګړې يادونه وکړه چې مومنان به د کافرانو سره هم له عدالت خخه کار اخلي او خوک دې ډکمان نه کوي چې د کافر په معامله کې عدالت پرېښودل روا دي. مبارڪ آيت يوازې په خانګړې يادونه بسیا ونه کړه بلکې د **﴿أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ**

لِلتَّقْوَىٰ﴾ په امریه جملې سره يې یو خل بیا په عدالت کولو تینګار وکړ او دا يې جوته کړه چې عدالت د ګناهونو او د الله پاک د عذاب خخه د خان ساتلو لار ده. عدل په لغت کې برابرولي ته وايي او د ظلم ضد دي، د شرعې اصطلاح له مخې هر حقدار ته د هغه حق ورکول عدل بلل کيري. د دوست او دېمن دواړو سره یو رنګ عدالت او انصاف کول په حقیقت کې یو ستر مقام او غوره صفت دي، دا مقام او صفت هغه وخت انسان ته په برخه کيري چې په خان کې تقوا او د الله پاک خخه وېړه پیدا کړي. الله ﷺ په دې آيت کې په تقوا امر کوي: **﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾** په خپلو زړونو کې د الله وېږي ته خای ورکړئ (خو عدالت کول درته آسانه شي)، دا هم په یاد لرئ چې هغه ستاسو په پټو او بنکاره عملونو او ستاسو په نیتونو بنه خبر دي. (او تاسو ته به ستاسو د عملونو سزا او اجر درکوي).

په دې آيت کې د **﴿أَلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾** په عنوان سره خطاب شوي او مؤمنانو ته هغه ژمنه او تعهد يادوي چې د توحید د کلمې په ویلو سره يې د الله پاک سره کړي. پر دې سربېره په آيت کې د (قومين) او (القسط) تکي راغلي او په بېلاړلوا صيغو د عدالت کولوغونبتنه شوي، په دې هم بسیا نده شوي بلکې عدالت د تقوا سره تړل شوي او په پای کې دا زیاته شوي چې الله ستاسو په عدالت کولو او عدالت پرېښودلو باندې بنه خبر

دی. د دومره تاکیداتو وروسته د یوه مومن په وړاندې د عدالت د ارزښت او فرضیت په اړه هیڅ پوښتنه نه پاتې کیږي.

د آیتونو لنه مفهوم

په مبارک آیت کې مومنانو ته د دنيا او آخرت د نیکمرغیو لاس ته راوړلو په اړه لارښونې شوي، له مومنانو خخه غوبښته شوي چې د الله پاک د رضا کولو لپاره دي تل پر حق ولای اوسي، په ګواهی ويلو کې دي له دروغو او ظلم خخه خان وساتي، آن د دېمن او کافر قوم په وړاندې دي هم له انصاف خخه کار واحلي او د هغوي په حق کې دي له حد خخه تېرى نه کوي خکه بې عدالتي او ظلم د ټولنې سوکالي او امن له منځه ويږي. تقوا چې د مومن خوي دی له عدالت سره ټینګي اړیکې لري او مومن عدالت کولو ته رابولي. د آیت په پاي کې الله ﷺ مومنانو ته د تقوا غوره کولو سپارښته کوي او دا هم ورته یادوي چې که د عدالت خای مو ظلم ته پرېښود نو هغه متعال ذات ستاسو په عملونو بنه خبر دي.

اسلام د دنيا او آخرت دين دي

الله پاک انسان د توحيد منلو لپاره پیدا کړي او د الله ﷺ پر عبادت سربېره ېې هغه ته د نږي د ودانولو دنده هم سپارلي او فرمایي: «إِنَّمَا جَاءَكُمْ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةٌ» (البقرة: ۳۰) ژیاپه: زه په خمکه کې د یوه خلیفه پیدا کړونکي يم.

د خمکې د ودانولو، پرمختګ او سوکاله ټولنې د رامنځته کولو لپاره ېې هغوي ته د عدالت او انصاف کولو امر کړي. که انسان د عادلانه نظام راوستلو په ترڅ کې د دنيا نېکمرغیو ته رسیوړي، له بل پلوه په همدي کار سره د الله تعالى رضا لاس ته راوړي او په آخرت کې ېې د بریالیتوب لامل کیږي.

د «قَوَّامِينَ لِلَّهِ» جمله د انسان دنیوی هلې خلې او کوښښ د اخروي کامیابي سره تېري. انسانان یوازې هغه مهال یو بشپړ عادلانه نظام رامنځته کولای شي چې د الله خخه وېړه او د آخرت تمه ولري.

په عدل گواهي ورکول

گواهي ورکول د حق د سکاره کولو او عدالت د خوندي کولو وسیله ده. د اړتیا پر مهال په حقه شاهدي ويل د الله پاک د دي وينا په اساس واجب دي چې فرمایي: **﴿وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا﴾** (البقرة: ۲۸۲) ژیاره: کله چې له گواهانو خخه د گواهي ورکول غوبښته وشي، نو هغوي دي ډده نه کوي. په بل خای کې فرمایي: **﴿وَلَا تَكُنُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكُنْمُها فَإِنَّهُ أَنِّمَ قَلْبُه﴾** (البقرة: ۲۸۳) ژیاره: او شاهدي هيڅکله مه پټوي، خوک چې شاهدي پټوي د هغه زړه په ګناه خيرن دي.

له مؤمن خخه د قرآن غوبښته دا ده چې گواهي به یوازې د الله لپاره وايي او د پوره رینښتونلى او اماتت خخه به کار اخلي. په گواهي کې به له حق پرته د بل هیڅ شی پروا نه کوي. قرآن کريم د النساء په سورت کې دا موضوع په لړ تفصیل سره روښانه کړي او فرمایي: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُوْنُوا فَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شَهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوْ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبَيْنَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِمَا فَلَا تَتَبَعُوا الْهَوَى أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلُوْرُوا أَوْ تُغْرِصُوا فِإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ حَبِيرًا﴾** (النساء: ۱۳۵) ژیاره: اى مومنانو، د عدالت علمبرداران او د الله لپاره شاهدان اوسي که خه هم ستاسي د عدالت کولو او شاهدي زيان په خپله تاسې يا ستاسو مور او پلار يا ستاسي خپلو خپلوا نو ته رسيري. د معاملې لوری شتمن وي او که بېوزله، الله له تاسې نه زييات د هغه خير غوبښتونکي دی، په دي اساس د خپلو نفسی غوبښتو د پیروی له امله عدالت مه پرېږدئ، او که تاسې ګډې وډې ووايast يا له رینښتيا ويلو نه ډډه وکړئ نو وپوهېرئ چې خه کوئ الله پري خبر دي.

لنډه دا چې رینښتيا ويل او په حق گواهي ورکول د الله امر دي، که ددي گواهي زيان د انسان ډپرو نبردي خپلوا نو یعنې مور پلار او آن د انسان خپلو شخصي ګټو ته هم رسيري نو له رینښتيا ويلو به نه تيريري، د چا شتمني او بې وزلي هيڅکله د حقايقو د بدلو لو لپاره دليل کېډلاي نشي او نه خوک د الله له عذابه ژغورلاي شي.

په مبارک آيت کې د شهید جمع (شہداء) راغلي. (شهيد) د صفت مشبه صيغه ده او د عربي ژبي د پوهانو په وينا دغه صيغه د هغه چا لپاره کارول کيوري چې په تکاري او همېشني توګه یو کار سرته رسوي.

د آيت غوبنته دا ده چې مومنان به تل د الله لپاره گواهي ورکوي او دا د هغوي يو نه جلا کېدونکي خوي دي.

همدا راز الله پاک د (الانعام) په سورت کې فرمایي: «وَإِذَا قُتْلُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى» (الأنعام: ١٥٢) ژیاره: او کله چې خبره کوي په عدالت سره يې و کړئ که معامله د خپل خپلوان هم وي.

په مخکنیو آیتونو کې د (شهداء) تکی راغلی و خو په دې آيت کې د (قتلم) تکی راغلی، پایله دا راوخي چې که په محکمه او د قاضي په وړاندې گواهي وي او که په عام ډول د چا په اړه خبره کول وي، په ټولو څایونو کې له عدالت خخه کار اخیستل واجب دي، د خپلوی او پرديتوب، دوستي او دښمني، سيمې، ژې او قوم لپاره په گواهي او قضاؤت کې توپیر کول ناروا او د ریښتینو مومنانو له خویونو خخه نه دي.

اتلس م لوست

د تېر لوست پاتې برخه

تولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې

تولنيز عدالت

عدل د شريعت اساس او د سوکالې تولنيز د رامنځته کولو وسیله ده. د خلکو حقوقه يوازي د عدل په مټ خوندي کېداي شي. د قرآن کريم له مخې عدل د ژوند په يوه اړخ پورې محدود نه دی، بلکې د ژوند په تولو اړخونو کې عدل واجب دي که هغه قانون وي، که سياست وي، که اقتصاد وي او که د ژوند بل اړخ، آن دا چې قرآن کريم د پيغمبرانو د لپولو موخي د عدالت پلي کول بشي او فرمائي: «**لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًاٍ إِلَيْنَا**» وَأَنَزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمَيْزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (الحديد: ۲۵) ژياړه: مور خپل پيغمبران له خرګندو نښانو سره وليرول او له هغوي سره مو کتاب او تله نازل کړل تر خو چې خلک پر عدل ولاړ وي.

خرنګه چې په بشري تولنه کې له عدالت پرته نه نظم راخي او نه ګډوچي له منځه ئې، نو الله پاک د نورو تولنيزو لارښوونو په سر کې د عدالت يادونه کوي او فرمائي: «**إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَا عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبُغْيِ**» (النحل: ۹۰) ژياړه: الله پاک د عدل،ښېگنې او خپلوی د پالې حکم کوي او له بدی، بې حيابي او زور ظلم خخه منع کوي.

کله چې عدالت له تولنيز خخه کله وکړي، نو سملاسي یې خای ظلم نيسی. ظلم د تولو بدمرغيو او د دنيوي او اخروي عذابونو ستر لامل دي. قرآن کريم په دي اړه فرمائي: «**فَكَيْنَ مِنْ قَرِيْةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشَهَا**» (الحج: ۴۵) ژياړه: خومره د ظالمانو سيمې دی چې مور هغه تباہ کري دي او نن هغه په خپلو چتونو باندي نسکوري پرتې دي.

د عدالت د زيات اهمیت او اړتیا له کبله قرآن کريم په بېلاړلوا صیغو او عبارتونو د عدل يادونه کړي؛ کله د پيغمبرانو د لپولو موخي عدالت کول بشي؛ کله مومنانو ته د عدل کولو امرکوي او کله بیا رسول الله ﷺ ته په عدل امر کوي. د (الشوری) په سورت کې راغلي: «**وَأَمْرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ**» (الشوری: ۱۵) ژياړه: ما ته امر شوی چې ستاسو په منځ کې عدل

وکرم. په همدي ډول په بل خاى کې فرمایي: «**فُلْ أَمْرَ رَبِّيْ بِالْقُسْطِ**» (الأعراف: ١٥) ژياړه: زما رب ما ته د انصاف کولو امر کړي دی. په دې حکمونو سربپره قرآن کريم د خانګړو موضوعاتو په اړه هم د عدالت په پام کې نیولو حکم کړي لکه:

۱ - په تله او پیمانه کې عدالت: قرآن کريم د بیعې په مهال په تلو او پیمانه کولو کې د عدل او برابری امر کوي او فرمایي: «**وَأُوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقُسْطِ**» (الأنعام: ١٥٢). یعنې: تله او پیمانه په عدل سره پوره تلي.

۲ - په وینا کې عدالت: له مومنانو خخه د قرآن کريم غونښنه دا ده چې د عامو خبرو کولو پر مهال به هم له عدالت خخه کار اخلي او د خلکو په اړه به هغه خه وايي چې رینټیا او واقعیت وي. د (الأنعام) سورت مورت ته داسې لارښونه کوي: «**وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى**» (الأنعام: ١٥٢) ژياړه: او کله چې خبره کوئ په عدالت سره یې وکړئ که معامله د خپل خپلوا هم وي.

۳ - په گواهی کې عدالت

د قاضي او محکمي په وړاندې په گواهی ويلو کې عدالت کول د قرآن غونښنه ده چې خو څلې تکرار شوي او لړو مخکې یې يادونه وشهو.

۴ - په پربکړه کې عدالت

قرآن کريم مومنانو ته حکم کوي چې د پربکړې او قضاوات کولو پر مهال له توپیر پرته عدالت وکړي، فرمایي: «**وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ**» (آل عمران: ٥٨) ژياړه: او کله چې د خلکو په منځ کې پربکړه کوئ نو په عدالت سره یې وکړئ. په دې بنسټ د پربکړې پر مهال د خپلوا، قوم، ژبه او سيمې لپاره عدالت قرباني کول د الله پاک له حکمونو خخه سرغونه ده.

دا آيت په خرګند ډول له مسلمانانو خخه غواړي چې قانون باید په شتمن او ې وزله، آمر او مامور او د ټولې په واکمنو او ې وسو خلکو یو ډول پلى شي. د صحيح البخاري د روایت له مخې د رسول الله ﷺ په زمانه کې یوې بشنجې غلا وکړه، د نوموروې بشنجې د قبیلې خلکو د پیغمبر ﷺ خور ملګرۍ اسمه (رضي الله عنه) هغه ته واسطه کړ خو له سزا ورکولو تېر شي. رسول الله ﷺ د سپارښتنې او واسطې په دې کار سخت غوسيه شو او خلکو ته یې وویل: له تاسو خخه پخوانې امتونه له دې امله تباہ شوي وو چې که شتمن

سپري به غلا و کره نو له سزا پرته به يې پرپښودو خو که بې وزله به غلا و کره لاس به يې ترې غوشولو. په خدای قسم که د محمد لور فاطمې غلا کړي واي هم به مې لاس ترې غوش کړي و. عايشه رضی الله عنها فرمایي چې پیغمبر ﷺ نوموږي بنسټي ته سزا ورکړه او هغې هم توبه وویسته چې وروسته یوه پرهیز ګاره بنسټه ترې جوړه شوه.

۵ - د دېمنانو په اړه عدالت

قرآن کريم د دېمنانو او کافرانو په حق کې هم د عدالت د پرپښودلو اجازه نه ورکوي او د اسي حکم کوي: **﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَائُونَ قَوْمٌ عَلَىٰ أَلَا تَعْدِلُوا﴾**.

رسول الله ﷺ د هفو نامسلمانو معاهدو خلکو په اړه چې د اسلامي حکومت تر بېرغ لاندې اوسييري، فرمایي: «أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوْ اتَّقَصَّهُ أَوْ كَلَفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخْذَ مِنْهُ شَيْئًا بِعَيْرِ طِيبٍ نَفْسٍ فَإِنَّا حَجِجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(۱) ژیاره: چا چې پر معاهد ظلم و کړ، يا يې هغه ته زيان ورساوه، يا يې له توان خخه په پورته کار و ګوماره او يا يې هم له هغه خخه د هغه له خوښې پرته خه شی واخیست نو د قیامت په ورځ به يې زه پڅله مدعی یم. کله چې قرآن کريم د کافرانو په اړه د عدالت امر کوي نو د مومنانو او دوستانو سره ظلم کول خو په هیڅ ډول روا نه دي.

په عدالت د امر کولو سربېره قرآن کريم ظلم او ظالمان سخت غندلي، هغوي يې د الله پاک له رحمت خخه لري ګنډي او د دردناک عذاب ژمنه يې ورسره کړي چې فرمایي: **﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾** (هود: ۱۸) ژیاره: خبر اوسي! په ظالمانو د الله لعنت دی. همدا راز فرمایي: **﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾** (ابراهيم: ۲۲) ژیاره: بېشکه د ظالمانو لپاره دردناک عذاب دي.

رسول الله ﷺ هغه شخص هم د الله په عذاب اخته ګنډي چې د ظالم مرسته کوي، فرمایي: «مَنْ أَعَانَ عَلَىٰ خُصُومَةٍ بِظُلْمٍ، أَوْ يُعِينُ عَلَىٰ ظُلْمٍ، لَمْ يَرُلْ فِي سَخَطِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَتَرَعَّ»^(۲) چا چې په کومه شخړه کې د ظلم مرسته و کړه، تر هغې به د الله پاک په غصب اخته وي خو چې دا مرسته پر پېردې.

۱ - سنن ابی داود

۲ - رواه بن ماجه في سننه

پر عدالت د قرآنی آيتونو او مبارکو حديثونو دومره زييات تينگار دا جوتوي چې مومن يوازي په فردي توګه په عدالت کولو مكلف نه دي بلکې له مومنانو خخه د شريعت غوبنتنه دا ده چې دوى باید په نړۍ کې د عدالت د بيرغ پورته کوونکي او د ځمکې په مخ د یوه نړيوال عادل نظام راوستونکي وي.

پورتني آيتونه په ټولنه کې د هر اړخیز او بشپړ عدالت غوبنتنه کوي چې لاندې موارد یې د پېلګې په توګه وړاندې کيري:

۱ - په اسلامي ټولنه کې باید قوانین له توپیر پرته پر شتمن او ېې وزله، آمر او مامور، څواکمن او ېې وسه یو ډول تطبق شي او ټول د قانون په وړاندې په عملی توګه یو برابر وي.

۲ - چارواکي اود ټولني واکمنان باید دشمني په وپش کې عدالت اوانصاف مراعات کړي، او ټولو افرادو ته به د هغوي د وړتیاوو سره سم د کار یو ډول فرصتونه رامنځته کوي.

۳ - د زده کړو آسانتياوي به ټولو وګرو ته له توپیر پرته چمتو کيري خو ټولنه له طبقاتي نظام خخه وړغورل شي او وګړي له کوم تعیض پرته د ورونو په څېرژوند وکړي.

له الله ﷺ خخه وپره
﴿اَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

د تقوا لغوی معنا ساتنه او دفع کول دي. د شرعې په اصطلاح کې د نبکيو په کولو او د بدیو په پربنودلو سره د الله پاک له عذاب خخه خان ژغورلو ته تقوا ویل کيري. له ابوهريره رضي الله عنه خخه د تقوا د معنا په اړه پونښته وشهو. هغه وویل: آيا په ازغنه لاره تللى يې؟ پونښونکي وویل: هو. ابوهريره رضي الله عنه وویل: په ازغنه لار خه ډول تيرپوري؟ پونښونکي وویل: کله چې ازغى وينم لاره بدلوم او خان تري ساتم. ابوهريره رضي الله عنه وویل: همدا تقوا ده.

يعني د ګناه په لېدو سره له هېڅه لاره بدلوم او ورڅخه خان ساتل تقوا ګفل کيري. په قرآن کريم کې د تقوا په اړه خورا زييات آيتونه راغلي او مومنانو ته په تقوا خپلولو امر شوي.، الله پاک فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَابِلَةٍ﴾ (آل عمران: ۱۰۲) ژیاره: اى مومنانو! له الله نه داسې ووپرپوري خنګه چې له هغه نه د وپرېدو حق دي. په مومن کې د عدالت خوي د تقوا په نتيجه کې رامنځته کيري. مومنان يوازي هغه مهال بشپړ او هر اړخیز عدالت رامنځته کولای شي چې په خانونو کې تقوا پیدا کړي.

تقوا د تولنې په سوکالی او پرمختګ کې زیات اغېز لري، کله چې په واقعي توګه د الله وېړه د انسانانو په زړونو کې خای ونیسي، دا وېړه د دې لامل کيوي چې خلک په هر خای کې له خیانت، غلا، ظلم، فحشا او ټولو ناوړو کارونو خخه خانونه وژغوري او تولنې ته امن راشي. همدا راز له الله خخه وېړه انسانان د خالق او مخلوق حقونو ادا کولو ته اړباسې. رسول الله ﷺ په دې اړه داسې امر کوي: «اتق الله حيث ما كنت، وأتبع السيدة الحسنة تمحها، وخلق الناس بخلق حسن»^(۱) ژیاړه: هر چېږي چې یاست له الله نه ووېړړه! په بدې پسې نیکي کوه خو له منځه ېې یوسې او د خلکو سره بنه چلن کوه.

د تقوا ګڼې

تقوا زیاتې دنیوي او اخروي ګنجي لري چې خینې ېې په لنډ ډول داسې خرگندوو:

- ۱ - د الله پاک مرسته او ملتیا: الله پاک فرمایي: «وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ» (التوبه: ۳۶) ژیاړه: وپوهیرئ چې الله د متقيانو ملګري دی. بل خای فرمایي: «وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقَهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ» (النور: ۵۲) ژیاړه: هغه کسان بریالي دی چې د الله پاک او د هغه د پیغمبر امر ومنی او له الله خخه وویریږي.
- ۲ - د ګناهونو بخښنه: الله پاک فرمایي: «وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفَّرُ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعَظَّمُ لَهُ أَجْرًا» (الطلاق: ۵) ژیاړه: خوک چې له الله نه وویریږي الله پاک به د هغه ګناهونه وبخښني او اجر به ېې زیات کړي.
- ۳ - جنت ته نوتل: متقيان به په جنت کې وي: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعَيْنِينَ» [الحجر: ۴۵] ژیاړه: متقيان به په جنتونو او چینو کې وي.

- ۴ - د زړه ډاډ او د ستونزو هوارېدل: په دې اړه الله پاک فرمایي: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَخْرُنُونَ إِذْلِينَ أَمْنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ» [يونس: ۶۲-۶۳] ژیاړه: خبر اوسي! خوک چې د الله دوستان دی پر هغوي کومه وېړه او کراو نشه، هغوي چې ايمان ېې راړوي او تقوا ېې خپله کړي.
په بل آيت کې فرمایي: «وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مَخْرَجًا» (الطلاق: ۲) ژیاړه: خوک چې له الله نه وویریږي، الله به د هغه لپاره له ستونزو نه د وتلو لار پیدا کړي.

^۱ - مسند البزار.

د لوست گتې او لارښونې

- ❖ په هر وخت او هر خای کې د الله اطاعت د مومن دنده ده.
- ❖ په ګواهی ورکولو کې باید ریبنتیا او واقعیت په پام کې ونیول شي. نه خپلوي، دوستي او یا کومه بله اړیکه.
- ❖ له چا سره دېمنې باید د عدالت د پېښو لاندې کولو لامل نه شي.
- ❖ په پټو او بنکاره خایونو کې له الله پاک خخه وېره کول.
- ❖ تقوا غوره کول د عدالت لامل کیري.
- ❖ په تقوا غوره کولو سره انسان ډېږي دنیوي او اخروي گتې ترلاسه کوي.
- ❖ عدالت یوازې په محاکمه کې په پړېکړو پورې منحصر نه دی بلکې په عامو خبرو او هر خای کې عدالت کول فرض دی.

فعالیت

زده کوونکي دې له یادو خخه د تقوا په اړه مبارک آيتونه او حدیثونه له ژبابې سره خپلو ملګرو ته ولولي.

۱- لاندې کلمې معنا کړئ:

(قَوَّمِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ، بِالْقِسْطِ، وَلَا يَجْرِمُنَّكُمْ)

۱- د لوستل شویو آيتونو لنې مفهوم روښانه کړئ.

۳- (قومین) کومه صيغه ده او هم یې معنا روښانه کړئ.

۴- د عدل لغوي او اصطلاحي معنا ووايast.

۵- د عدالت کولو په اړه دوه قرآنی آيتونه ولولي.

۶- د تقوا لغوي او اصطلاحي معنا بیان کړئ.

۷- د تقوا دنیوي او اخروي گتې کومې کومې دی؟

(پر ټولنې باندې د عدالت اغېزې) تر سرليک لاندې یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کربنو کمه نه وي.

نولسم لوست

د انسان د وينو تويوولو حرمت

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلَنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ [سورة الإسراء: ٣٣]

د کلمو معنا

وَلَا تَقْتُلُوا: او تاسې مه وژني.

النَّفْسَ الَّتِي: هغه نفس چې.

إِلَّا بِالْحَقِّ: مګر په حق سره (چې قصاص، رجم او ارتداد دي).

وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا: او خوک چې مظلوم (په ظلم) ووژل شي.

لِوَلِيِّهِ: د وژل شوي د وارث لپاره.

سُلْطَانًا: زور او برلاسي.

فَلَا يُسْرِفُ: اسراف دي نه کوي، یعنی له وژونکي پرته دي بل خوک نه وژني.

مَنْصُورًا: مرسته کړي شوي.

ڇياوه: او مه وژني تاسې هغه نفس چې الله یې وژل حرام کړي دي مګر په حق سره یې وژلى شئ او خوک چې مظلوم ووژل شو نو مور یې وارث ته د غچ (بدل) اخیستلو قوت او توان ورکړي دي، نو په وژنه کې دي تېرى او اسراف نه کوي، یېشکه له وارث سره کومک شوي دي.

تفسیر

۱- د آيت شرح او خيپنه

دا مبارک آيت چې د (اسراء) سورت ۳۳ آيت دي د یو لړ الهي منهياتو په ترڅ کې راغلی دي چې د هغو له جملې خخه له الله تعالى سره شريک نیول، د مور او پلار آزارول، د اسراف او تبديله خخه خان ژغورل، د بیوزلۍ او تنګ لاسي له ويرې د اولادونو وژنه، له زنا او بې حيایې خخه لري والي، د یتیم د مال خوړل او په پاي کې د تکبر، غرور او خان بشودلو خخه خان ساتل.

اما د پاملنې وړ تکی دا دی چې د نفس له وژلو خخه دوه خله او په بیلاپلوا بنو منع راغلي ده.

د لوست له آيت خخه دوه آيته وړاندي داسې راغلي دي: **﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ﴾** يعني: خپل اولاد د فقر او بیوزلی له ویرې مه وزنې، يعني د بى گناه نفس وزنه مه کوي، بیا وروسته له زنا او بې حیائی خخه منع راغلي ده او بیا په هغه پسې سمدلاسه د نفس د وزنې مستله او د هغه حرمت وروسته له خاصې یادونې دویم خل په عام ډول یادونه شوې ده چې دویم خلی ټینګار په خپله دا خرگندوی چې د انسان وژنه ډيره لویه گناه ده، ظکه اسلام د انسان وجود ته داسې گوري چې گواگۍ دا یوه (تعمیر) ده چې د الله تعالى له خوا جوړه شوې ده نو هیچا ته اجازه نشه چې دا تعمیر ونړوي او ړنګ یې کړي مګر دا چې د هغه اجازه یې لاس ته راوړې وي.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ په دې مبارک آيت کې له نهی خخه سربيره د بى گناه نفس د وزنې په حرمت هم تصریح شوې ده، نو هر کله چې نهی هم حراموالی دی او بشکاره حرمت هم راغلي نو گواگۍ دوه خلې یې په حرمت ټینګار او تاکید شوی دی په دې وجه په هغه حدیث کې چې بیهقی او نساي او نورو محدثیو له پیغمبر ﷺ خخه نقل کړي: چې د مسلمان د وزنې گناه د ټولې نړۍ له نړولو خخه لویه ګنل شویده. د الله رسول ﷺ وفرمایل: "لَرَوَالُ الدُّنْيَا أَهُؤُنْ عَلَى اللَّهِ مِنْ قُلْ رَجُلٌ مُسْلِمٌ" ^(۱). ژیاړه: د ټولې نړۍ له منځه تلل د الله په وړاندي د مسلمان له وزنې خخه ډيره بى ارزښته ده؛ يعني که یو تن ټوله نړۍ ونړوي او خرابه یې کړي دا د یو مسلمان له وزنې خخه ډيره کمه ده. نو د همدي ټینګار پر اساس و چې حضرت ابن عباس رض به پر دې فتوی ورکوله چې د مسلمان د قصدي او عمدي وزونکي توبه هيڅکله هم نه قبليري او هغه به د تل لپاره په اور کې سوځيري.

(إِلَّا بِالْحَقِّ) په (لا تقتلوا) پوري اړه لري او دا له عامو حالتونو خخه استثناء ده، يعني په هیڅ حالت د حالتونو کې هغه مسلمان نفس چې الله تعالى یې وژنه حرامه کړي ده مه وزنې مګر دا چې د داسې خه مرتكب شوی وي چې د ده وزنې مباح کوي، د "إِلَّا بِالْحَقِّ" توضیح او تفسیر په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم نقل کړي راغلي دی چې رسول

^۱ - سنن نسائي.

الله ﷺ فرمایلی دی: "لا يَحِلُّ دُمُّ امرئ مسلمٍ يَشَهُدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ، إِلَّا بِاحْدَى ثَلَاثٍ: النَّبِيُّ الرَّأْيِيُّ، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالثَّارِكُ لِدِينِهِ، الْمَفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ"^(١). يعني: د هغه مسلمان د وينې توییدنه چې د الله په وحدانیت او د رسول عليه السلام په رسالت گواهی ورکوي روا نده مګر په ارتکاب د یو له دریو شیانو: د نفس وژنه(چې په قصدي توګه وي)، زنا کول د محضتوب په حالت کې، يعني چې زاني نکاح کړې وي اوبل د دین پريښدونکي(مرتد) کوم چې د مسلمانانو له ډلي خخه جلا شوي وي.

دلته دا خبره د یادولو وړ ده چې د کافر وژنه هم په هغه صورت کې، چې محارب نه وي، يعني د مسلمانانو پر ضد د جنګ په صف کې ولاړ نه وي، د همدي مبارڪ آيت په حکم سره روا نه ده، څکه په آيت کې د اسلام قيد نه دی یاد شوي بلکې نفس مطلق ذکرشوی دی، نو هغه کافران چې له مسلمانانو سره ژمن(معاهد) دی یا هغه کافران چې د مسلمانانو په سيمو کې ژوند کوي (ذمین) یا هغه کسان چې د ویزې او پاسپورت د اجازې له لاري اسلامي ھيوادونو ته سفر کوي، د ډول خلکو وژنه روا نه ده. اسلام د وينو بهولو او وژلو دين نه دی، بلکې د امن او رحمت دين دی او یوازي د هغو کافرانو د وژلو اجازه ورکوي چې د اسلام د دين د دعوت د خپريدو مخه نيسې او جنګ ته پرسولي ترجيح ورکوي.

﴿وَمَنْ قُلَّ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلَنَا لِوَلِيهِ سُلطَانًا﴾ د دی مبارڪ آيت دا برخه موږ ته دا را په ګوته کوي چې د اسلام سڀخلی دين د خلکو له وينو خخه په ټوله معنا داسي ساتنه کوي لکه خنګه چې د خلکو د مالونو عزت او حیثیت خخه ساتنه کوي. اسلام له یوې خوا د خلکو په زرونو کې د اخروي جزا ویره پېدا کوي او فرمایي: **﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَانَمَا قَاتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾** (المائدہ/٣٢). ژیاره: خوک چې یو نفس پرته له بدل يا فساد نه په ځمکه کې وژني نو لکه چې ټول خلک یې وژلي وي.

ترڅو خلک د وينو تویيدو د اخروي جزا په لویوالی و پوهیيري او د داسي جرم له ارتکاب خخه لاس و اخلي، له بلې خوا یې قاتل ته سخته دنیوی سزا و تاکله چې هغه قصاص دی، څکه که چيرې شیطان هغه تېر باسي او له آخرت خخه یې غافله کړي نو له دنیوی سزا خخه به وویريري او د خلکو وينې به و نه بهوي، او د مبارڪ آيت دا برخه همدي دنیوی

^١ - صحيح البخاري، كتاب الديات باب قول الله تعالى أن النفس بالنفس.

سزا ته اشاره کوي، فرمایي خوک چې په مظلومه توګه ووژل شي يعني پرته له داسې عمل کولو چې د ده د ووژلو لامل وي نو مور د ده دولي او د ده د ووینو وارت ته برلاسي او قدرت ورکړي دی. له ولی خخه هغه خوک مراد دی چې د ووژل شوي د ووینو بدله غواړي لکه پلار يې زوي يا ورور يې او يا د نبودې خپلوانو خخه يې کوم بل تن. او په هغه صورت کې چې ووژل شوي کس هیڅ ولی ونه لري، نومسلمان حاکم د هغه ولی ګنبل کېږي او د سلطان خخه هغه قوت مراد دی چې اسلامي شريعت د ووژل شوي ولی ته وربنلي دی په داسې توګه چې هغه ته يې په يو له دريو شيانو عام او تام اختيار ورکړي دی: يا له وژونکي خخه بدل (قصاص) يا د وينې بيه(ديت) يا عفو او بښه. خرنګه چې شريعت د ووژل شوي لوري ته زياته پاملننه لري نو ځکه خوک د ده د مطلقي آزادۍ او خپلواکۍ مخه نشي نیولۍ، البته داسې نصیحت ورته کولای شي چې د قصاص په ځای عفوه غوره کړي يا ديت واخلي خو زور پرې نشي کولاي.

﴿فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ د مبارک آيت دا وروستني برخه د ووژل شوي وارت او ولی ته داسې ارشاد کوي چې هرکله اسلامي شريعت ده ته دا قوت ورکړي او د ده په خنګ کې د ده د حق ورکولو لپاره دريدلى دی نو په وارت هم لازمه ده چې د تاکلو پولو خخه تيری ونه کړي مثلاً دوه تنه د یو تن په بدل کې مړه نه کړي يا له قاتل پرته بل کوم خپلوان يې د قصاص لپاره غوره نه کړي يا وژونکي له قصاصه وروسته مثله نه کړي يعني د بدن غړي يې پرې نه کړي. له اسلام نه مخکې د جاهليت له عادتونو خخه دا هم و چې په وژونکي سreibره به يې د هغه د کورنې نورغړي هم ووژل او يا دا چې وژونکي به د لوري او شريفې کورنې خخه نه و نو دوى به دا وژونکي پريښود، د هغه له قوم او تېر خخه به يې بل تن چې د ووژل شوي سره به په رتبه کې مساوي و هغه به يې واژه، خو په اسلام کې دا ټول په وژنه کې اسراف او تيری ګنبل شوي او منع دي.

د **﴿إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾** جمله په حقیقت کې په وژنه کې له اسراف خخه په منع تعلييل او استدلال دي. او د (إنه) ضمير د ووژل شوي ولی ته راجع دي، يعني په وژنه کې دي دا ولې اسراف او تيری نه کوي ځکه الله تعالى د هغه سره د خپل شريعت له لاري مرسته کړيده او د مسلمانانو حاکم يې ورته د مرستندوی په توګه تاکلې دي.

سلم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

دانسان د وينو توپولو حرمت

په مبارڪ آيت کې غور او سوج

د لوست مبارڪ آيت لکه خنگه چې يو شمير مفسرين فرمایي، لومړنۍ آيت دی چې د قتل په هکله نازل شوی دی. هرکله چې انسان په هغه کې ژور فکر او نظر واچوي، نو چيرې لوبي چاري به پکې ومومي. په لومړي قدم کې د هغه عمل له ترسره کولو نه په چيرشت او ټینګار سره منع راغلې ده چې د لويو گناهونو له جملې خخه ګنل کيزي او د الله د قهر او غوسې لامل ګرځي چې هغه د بې ګناه نفس وژنه ده او په صراحت سره ېې په اړه په بل آيت داسې فرمایلي دي: **﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاءُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾** [النساء/٩٣].

ڇياده: او هغه خوک چې ووژني مؤمن په قصد سره نو د هغه جزا جهنم دي، هميش به وي په دي کې او غصب کړي دي الله پر هغه او لعنت ېي کړي پر هغه او تيار کړي ېې دی د هغه لپاره عذاب لوی.

او په بل ئاي کې د نفس له ووژني مئمن په قصد سره نه د نهې سره یوځای ذكرشوي دی الله تعالى فرمایي: **﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَرْثُونَ وَمَنْ يَفْعُلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً﴾** [الفرقان/٦٨].

ڇياده: او (د الله نېک بندګان) هغه کسان دي چې د الله ترڅنګ نور خدايان نه بلې او نه ووژني هغه نفس چې پرته له حق نه ېي وژل الله تعالى حرام کړي دي.

همدارنګه په دي هکله د رسول الله ﷺ په احاديثو کې هم منع راغلې ده، په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم دواړو بيان کړي دي د الله رسول ﷺ د قیامت په ورڅ د خلکو په منع کې لومړنۍ الهي فیصله او پریکړه د ووژني او وینې توپونې تاکلې ده او داسې فرمایي: **“أَوَّلَ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمُ الْقِيَامَةِ فِي الدَّمَاءِ”**^(۱). یعنی: د قیامت په ورڅ لومړنۍ شی چې د هغه په هکله فیصله کېږي هغه د وینې توپونې فیصله ده.

^۱ - صحيح البخاري، كتاب الديات.

په بل حدیث کې راخي: "لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الْأَرْضِ اشْتَرَكُوا فِي دَمٍ مُؤْمِنٍ لَا كَبَّهُمُ اللَّهُ فِي النَّارِ"^(۱). يعني: که چيري د آسمانونو او خمکي خلک د يوه مسلمان په وژنه کې راټول او شريک شي نو پاك الله به ټول په دوزخ کې واچوي. په دي شدیده منع کې اصلی لامل دا دی چې وژنه د تولې د وګرو ترمنځ د کينو، دېسمنيو او جګرو خپريدو لامل گرځي. دلوست مبارڪ آيت په دويم قدم کې د وژل شوي د اولياوو لپاره داسې لارښونې کوي چې د هغوي نفس آراموي، قهر او غوسه یې کموي او د غچ اخیستلو جذبه یې له منځه ويړي، خکه دوى په ډادمن زړه په قصاص برلاسي کوي، حکومت او قوت ټول د دوى په واک کې ورکوي.

دا حقیقت دی چې انساني فطرت د خپلانونو د وژلو په صورت کې په چيره تیزی سره د غچ اخیستلو غښتونکي دي او که داخلی آرامتیا او هوسابنه ونه مومني، نو هر ډول ناسمو کړنو ته لاس اچوي، خو کله چې پوه شي چې الله او د الله شريعت او د مسلمانانو حاکم ټول د ده په طرف دي او په آسانی سره خپل مقصد ترلاسه کولي شي، نو په خپل سر او خپله خوبنې خه کار ته لاس نه اچوي.

د آيت لنډ مفهوم

په لنډه توګه ويلاي شو چې د دي لوست مبارڪ آيت په چير تینګار سره د نفس له وژلو او وينو تویولو خخه منع کوي، برابره ده چې مسلمان وي يا غير مسلم خو چې محارب نه وي، البته د مسلمان د وژلو ګناه د نورو په پرتله چيره زياته ده، همدا لامل دي چې چير فقهاء (پرته له احنافو) په دي آند دي چې مسلمان د اهل ذمه په وړاندې نه قصاص کيږي خو د هغو وژنه روا نده او وژونکي چيره لویه ګناه ترسره کوي نوځکه د تعزير او سزا وړ دي، د تاکيد او تینګار قوت له دوو شيانو خخه خرګندېري يو تعيم وروسته له تخصيص، يعني وروسته له خانګړې منعې خخه چې د اولاد له وژلو خخه په مخکيني آيت کې راغلي ده او په دي دويم آيت کې په عمومي توګه د مطلق نفس له وژلو خخه منع راغلي ده او هم یې په حرمت تصریح شوي ده، البته د عمومي نهې خخه څېښې څایونه استثناء شوي دي چې دنبي کريم ﷺ مبارکو احاديثو هغه معین کړي دي، د دي تر خنګ د ناحقه وژنې په صورت کې اسلامي شريعت د مقتول ورثه پر قاتل برلاسي کوي

^۱ - سنن ترمذی، باب الحکم فی الدماء

چې که وغواړي له هغه خخه قصاص يا د خپل وژل شوي د وينو ديت واخلي يا وروسته له بشپړې برلاسي پې معاف کړي چې دا کار د شريعت ترغیب او تشویق هم له خانه سره لري، د آيت په وروستي برخه کې دي ته اشاره شویده چې هرکله له قاتل خخه د مقتول د غچ اخيستلو په هکله محمدي شريعت د مقتول د ملي مرسندوی دی، نو باید هغه د اسلام له چوکات خخه ونه وختي او په داسې کارونو لاس پوري نه کړي چې ناروا او د قرآن په تعیير سره اسراف او تیری بلل کېږي.

فعالیت

زده کوونکي دي په دريوو ډلو وویشل شي او د لاندینيو دريوو موضوعانو په هکله دي بحث او خیرنه وکړي:
 ۱- د اسلامي قوانينو او احکامو ټولنیزوالي ۲- د اسلامي احکامو او قوانينو فطري والي ۳- د امن او جګړو په له منځه وړلو کې د اسلام نقش.

د لوست گتفې او لارښونې

په دي لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې یوې ګوبښې ته یې اشاره کېږي:
 ♦ د بیوزلی یا د شرم او ننګ له ویرې د اولاد وژلو حراموالی لکه چې د جاهليت په وخت کې به یې خپلې لورګانې وژلې.
 ♦ پرته له حقه د نفس د وژلو حرمت.
 ♦ په دغو صورتونو کې د نفس د وژلو جواز: کله چې خوک قصداً وزني، دا چې محسن زنا وکړي او یا دا چې له دین خخه وګرځي او د مسلمانانو ډله پرېردي په دي شرط چې په خپله خوبنې یې ايمان منلى وي.
 ♦ د دي خبرې اثبات چې اسلامي احکام په بشپړه توګه د انساني فطرت سره برابر دي.
 ♦ حکومتي چارواکو ته دنده سپارل که هغوي قاضيان وي یا حاکمان ترڅو د مقتول له ورثې سره مرسته وکړي.
 ♦ د مقتول د قوم او تبر د بیڅایه تیریو مخه نیول.

۱- لاندې کلمې وژبارئ:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا إِلَّا بِالْحَقٍّ﴾ ﴿مَظْلومًا﴾ ﴿لَوْيَه﴾ ﴿سُلطَانًا﴾ ﴿مَنْصُورًا﴾

۲- د منهياتو په هکله چې د لوست د مبارک آيت خخه معلوميري خپل معلومات ولیکي؟

۳- هغه دوه اړخونه چې د نفس د وژني پر ممانعت دلالت او تینګار کوي، خرگند کړئ؟

۴- د نفس وژنه په کومو حالاتو کې جواز لري؟

۵- له قصاص، دیت او عفوې خخه خه مراد دي او کوم یوغوره دي؟

۶- دا جمله: ﴿فَلَا يُسْرِفِ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ تفسیر کړئ؟

۷- په مبارک آيت کې له «سلطان» خخه خه مراد دي؟

۸- د جاهليت د خلکو عکس العمل د وژني په هکله خه و؟

زده کوونکي دې د لاندې دوو موضوع ګانو خخه یوه موضوع غوره کړي او د هغې په هکله دې یو مخ لنډ تفسیر ولیکي.

۱- د فرقان کريم په آیتونو کې د نفس د وژني ګناه.

۲- د نبی کريم ﷺ په احاديثو کې د نفس د وژني ګناه.

يوو يشتم لوست

د خلکو پر شتمنیو د تیری حرمت

قال الله تعالى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا» [النساء ٢٩]

د کلمو معنا

آمَنُوا: ايمان مو راوړۍ، يعني الله او د هغه رسول ربستانی ګنه.
بِالْبَاطِلِ: په ناحقه او ناروا تو ګه.
تِجَارَةً: پېرودل او پلورل، اخیستل او خرڅول، سوداګري.
عَنْ تَرَاضٍ: د دواړو خواوو په خوبنې.
وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ: او خیل ځانونه مه وژنې، د یو او بل د نفسونو او ارواحو د له منځه ويلو لامل نه شي.

ڇياده

ای مؤمنانو، مالونه مو په خپلو منځونو کې په ناروا مه خورئ، مګر هغه چې د طرفينو د خوبنې په رنا کې د راکړې ورکړې له لياري وي. او مه وژنې ځانونه مو، بيشکه الله پاک پر تاسې چېر مهربان دي.

تفسير

د آيت شرح او خپرنه

دا مبارک آيت د قرآنی آيتونو خخه یو ډير عظيم آيت دی چې د بشر لپاره د ژوند کولو اصول او قواعد بيانوي او هغوي ته د دې لارښونه کوي چې په ټولنه کې باید د ځنګل قانون حاکم نه وي او نه هم خلک د خپلو مالونه په ساتني کې د ظلم او تيري بنکارشي او یا په چل او دوکې سره د هغوي مالونه او پانګي لوټه شي. همدارنګه باید د خلکو په نفسونو حمله ونشي او یا پې بیخایه وینې ونه بهيرې. ټول شيان باید محفوظ او ساتلي واوسې، خو یوازې د اړتیاوو او ستونزو د له منځه ويلو لپاره یو شي د تجارت په

نامه(پلورل او پیرودل) چې په هغه کې د خلکو مصلحت دی روا او مباح دی هغه هم په دې شرط چې د دواړو خواوو په رضایت او خوبی سره وي.

د یادولو وړ تکی دا دی دا مبارک آیت د هغو آیتونو په لړ کې خای لري چې د ژوندانه چارې تنظیموي، لکه د کورنۍ تشكیل، د محترماتو بیانول، د میراث ویشل او د اسې نورمسایل. له دې آیت خخه وړاندې د احکامو آسانی، د شرعی قوانینو تخفیف او د انسانی فطرت سره د دې احکامو مطابقت او برابری ته اشاره شوې د چې زمور د همدي لوست آیت له فطرت سره د اسلام د دین دمطابقت او برابری لپاره یوه غوره بېلګه ده. خکه انسان فطرتاً هیچا ته اجازه نه ورکوي چې پرته د هغه له رضا او اجازې د هغه په اړوندو مالونو کې تصرف وکړي. بناء قرآن کريم داسې فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ يَئِنْكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ مفسرین واېي: د محترماتو یا هغو بنسخو یادونه چې نکاح یې پر انسان حرامه ده په مخکنې آیت کې او ورپسې آیت کې په ناحقہ توګه د خلکو د مالونو د خورلو د حرمت یادول، پر دې دلالت کوي چې په کومه اندازه د انسان مور، خور او داسې نور پر هغه حرام دي د نورو کسانو مالونه هم په هماغه اندازه پرانسان حرام او ناروا دي. له دې امله که انسان فکر وکړي دا مسئله ډیره حساسه او دقیقه ده. له ﴿لَا تَأْكُلُوا﴾ خخه مراد یوازې خوراک نه دی، بلکې موخه ېې ټول ناروا تصرفات دي. هر کله چې په غالبه توګه د یوه شي اخیستل د هغه د خورلو لپاره وي نو دلته هم د اکل په کلمې سره ورځنې تعبیر شوې دي. له ﴿بِالْبَاطِلِ﴾ خخه مراد هر هغه طریقه او لاره ده چې د اسلامي شرعې خلاف وي، لکه سود، جواري، خیانت، ظلم او داسې نور. د مبارک آیت د دې جملې معنا داسې ده چې یو د بل په مالونو کې د شرعې پر خلاف هیڅ ډول بیځایه تصرفات مه کوي، خکه تاسو ایمان غوره کړي دی او هغه د خلکو د حقوقو د مراعاتولو غښتونکي دي.

﴿إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مُّنْكَمٌ﴾ دا استثناء منقطع استثناء ده، په دې معنا چې تجارت د باطلو مواردو لاندې نه راخي، نو بايد داسې تعبير ونشي چې مه خورئ خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله توګه مګر دا چې د تجارت او یو د بل په رضایت سره وي، بلکې دا جمله په ځانګړې توګه د یو د بل د مالونو په خورلو سره په حقه او صحیح توګه بشونه کوي. یعنی که د تجارت په طریقه او د دواړو خواوو د بشپړ رضایت په شرط یو د

بل مالونه و خورئ. دا جواز لري. البته د نورو د مالونو خوپل يا يى تر لاسه کول خه نوري جايزي طريقي هم لري لكه صدقه او خيرات ورکول، ميراث وپل، د کار په مقابل کې مزدوری اخистل او داسي نور، خو کله چې تجارت تر ټولو زياته دوديزه او پراخه لاره ده، نو ظکه په آيت کې هغه ته اشاره شوي ده.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ (نفسكم) کلمه په دوو معناوو اخистلای شو: يو دا چې په خپله د هماغه کس (شخص) نفس مراد دی يعني خپل ځانونه مه وزنى او خپل نفسونه مه هلاکوي.

دویم دا چې له نفس خخه د مسلمان ورورنفس مراد دی چې په منعي او رهېي کې د مبالغې له امله ورڅخه په نفس تعبيیر شوي دی، ګواکې د یوه مسلمان وزنه داسي ده لکه چې یو انسان خپل نفس وژلي وي.

تفسرينو د دي مبارڪ آيت د تفسير په ترڅ کې دا هم خرگند کړي دي د دي وروستي جملې خخه کولاي شو دا مومنو، کومو محمرماتو ته چې په دي مبارڪ آيت او مخکنيو آيتونو کې اشاره شوي ده او د دغو ګناهونو ترسره کول، د نفس د قتل سره د ګناه له حیله برابره ده. يعني که چيرې تاسې په خپلو کې د یوه او بل مالونه په ناحقه و خورئ او د فطرت خلاف نور ګناهونه ترسره کړئ نو ګواکې ځانونه مو هلاک کړي او له منحه مو ودې دي.

د پيغمبر ﷺ له صحابه وو خخه یو صحابي د دي مبارڪ آيت خخه خانګړي مطلب اخистي چې د دي آيت د تفسيري یوه برخه ګنل کيري او د اسلام د مقدس دين آسانې خرگندوي. دا پېښه ډيرو مفسرينو او محديشينو نقل کړي ده.

ابن کثیر رحمه الله وايي: امام احمد له عمرو بن العاص ﷺ خخه روایت کوي چې هغه وايي: رسول ﷺ زما په مشری یوه ډله صحابه یو خای ته وليرل، نو تقدير یوه شپه چې ډيره سره ووه، زهاحتلام شوم او د مرګ له ويرې مې غسل ونه کړ، تيم مې وکړ او صحابه وو ته مې د سهار د لمانځه امامت هم ورکړ او کله چې رسول ﷺ ته حاضر شوم، قصه مې ورته وکړه. دوې وفرمایيل: اى عمرو! په داسي حال کې چې جنب وي یارانو ته دي لمونځ هم ورکړ؟ عمرو وايي ومي ويل، اى د الله رسوله شپه ډيره سره ووه او زه له مرګه ووپریدم، نو د الله دا وينا مې را په ياده کړه چې فرمایي: **﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾** د الله رسول ﷺ و خندل او خه يې ونه ويل.

نو د الله د رسول سکوت د دي نبیانه و چې د عمرو پوهه او مرام له مبارک آيت خخه صحیح و کولای شو چې دا پیښه د دي آيت د تفسیري مواردو برخه و گنو. او د **«إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا»** جمله دلالت په دي کوي چې کومه سلسله احکام په دي آيت کې راغلي دي ټول د الهي حکمتونو پر بنسټ او زموږ په ګټه دي، باید دا په خپلو ځانوونو کوم بوج و نه گنو، څرنګه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو بی حده مهربانه دي، نو خپل بندګان د دنيا او آخرت له بشیګنو خخه پرته په بل خه نه مأموروي.

د نبی کریم ﷺ د حديث په رنا کې د مالونو حرمت

په هغه حديث کې چې صحیح مسلم او یوه ډله لویو محدثینو نقل کړی راغلي دي رسول ﷺ په حجۃ الوداع یعنی د ده په وروستني حج کې تر ټولو غوره او شامله خطبه وړاندې کړه او د خو زرو نفرو په لویه ټولنه کې یې په لوړ آواز پوبنته وکړه ای خلکو تاسې په کومه میاشت کې یاستئ؟ آيا دا میاشت د ذوالحجی میاشت نه ده؟ صحابه کرامو څواب ورکړه: هو، ده ای د الله رسوله، آيا دا د حرمت شمار(مکه مکرمه) نه دی؟ صحابه کرامو څواب ورکړه، ولې نه، دی. دریم خل یې پوبنته وکړه، تاسو په کومه ورڅ کې یاستئ؟ آيا دا د اختر ورڅ نه ده؟ صحابه وو څواب ورکړه، ولې نه ده، ای د الله رسوله، بیا وروسته په داسې حال کې چې له دې پوبنتو مخکې یې د درې شیانو د حرمت او عظمت اندازې ته اشاره کړي ووه، ويې ويل: «إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحْرَمَةٌ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرٍ كُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا»^(۱) یعنی: پوه شئ او خبر اوسي چې ستاسو وينې او ستاسو مالونه پر تاسې حرام دي، لکه د ستاسو د نن ورځې، د دي میاشتې او د دي څای حرمت، یعنی لکه خنګه چې له یوې خوا د دي میاشې احترام، د دي ورځې احترام او د دي مقدس څای احترام پر تاسو لازم او اړین دي، په همدغه اندازه د یو او بل د مال او نفس احترام پر تاسو واجب او لازم دي. له بله اړخه لکه خنګه چې له قوانینو خخه تیری او ماتول یې په خانګړې توګه په دي درې ګونو خیزونو کې حرام او ناروا دي، په هماغه اندازه ستاسو په مالونو او نفسونو کې تیری هم حرام او ناروا دي. رسول الله ﷺ د دي مثال په وړاندې کیدو غوبنتل خود ګناه لویوالی یعنی د مسلمانانو په مالونو او نفسونو تیری د دوى په ذهنونو کې بنه څای ونیسي او خپل امت دې مهم کار ته متوجه کړي،

^۱ - صحیح البخاری، کتاب الفتن

خو هيچکله د يو او بل پانگو او يا نفسونو او يا د يو د بل آبرو او عزت ته (لكه خنگه چې په خنو روایتونو کې (اعراضكم) یعنی د عزت او آبرو کلمه هم راغلې ده) د تېري او لاس او بودولو جرات ونه کړي.

د آيت لنډ مفهوم

ذکر شوی آيت د لیکنې د ترتیب په اعتبار د قرآن مجید له سورتونو خنځه د خلورم سورت یعنی د نساء د سورت آيت دی. دا سورت مدنۍ سورت دی چې په هغه کې ټېر احکام او ټولنیزې مسئليې بیانیږي. لکه خرنګه چې د دې مبارک آيت اسلوب او طریقه د کورني ژوند د نظم او ترتیب، حل او حرمت په هکله ده او تر ټولو ارزښتناکه یې هغه موضوع ده چې په دې آيت کې ورته اشاره شوې ده، یعنی د مالونو او نفسونو حرمت. دا مبارک آيت د ايمان خښتناوو ته خطاب کوي چې اى مؤمنانو، آسماني حکم ستاسو لپاره دا دی چې خپل مالونه په خپلو کې په ناروا طریقو لکه سود، جواري، رشوت، غلا، ظلم، دوکو او داسې نورو طریقو مه خورئ، البته که غواړئ چې د مالونو د حاصلولو سمه لاره او طریقه ومومىء نوتاسو ته د داسې تجارت لارښونه کوم چې له چل او دوکې خڅه پاک وي او هغه داسې تجارت دی چې د دواړو خواوو په عام او تام رضایت ترسره شوی وي.

د دې تر خنگ تاسو ته الهي امر دا دی چې نفس په ناحته مه وزنې، که ستاسو خپل نفسونه وي او يا د نورو مسلمانانو نفسونه. خکه د مسلمان وينه، د مسلمان مال، د مسلمان عزت او آبرو ټول په اسلامي ټولنه کې باید ساتلى او محفوظ وي او که کوم سېری له دې اوامر و خنځه سرغرونه وکړي نو سزا به یې هغه وي چې ورپې آيت یې خرګندونه کړي ده: **﴿وَمَنْ يَفْعُلْ ذَلِكَ عَذَّبْنَا وَظُلْمًا فَسَوْفَ تُصْلَيْهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾** (النساء / ۳۰).

ژیاړه: او هر خوک چې د تیرې او تجاوز له مخې دا ناوړه کار وکړي نو ډېر ژر به یې اور ته نباسو او دا کار الله پاک ته ډېر آسان دي.

فعالیت

زده کوونکي دې د هغو ستونزو او کپاونو په هکله، چې زمور ټولنه ورسه د دې لوست د آيتونو او نبوی احاديثو د لارښونو د نه عملی کولو له امله مخامنځ شوې ده، له يو بل سره د محترم استاد په مرسته بحث او خبرې وکړي.

د لوست ګټې او لارښونې

په دې لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې یوې گوبنې ته يې اشاره کيږي:

❖ د مسلمانانو د مالونو خخه په ناسمه توګه د ګټې اخیستلو حرمت چې په هري طریقې سره وي.

❖ د تجارت اباحت، روا والي او هغه ته د خلکو هڅول او تشویقول.

❖ پر هغو کسانو باندي ډکول چې د ناپوهی او توکل په پلمه کسب او کار منع ګئي.

❖ په بيع او تجارت کې د رضایت او خیار د مسئلي ثابتول.

❖ د مسلمان لپاره د نفس د وژني حرمت، که هغه خپل نفس وژنه يا په ناحقه د بل نفس وژنه وي؛ ځکه مسلمانان ټول د یوه بدنه په خير دي.

❖ د قاتلانو او مال لوپوونکو لپاره د شدید او دردناک عذاب وعيد.

۱- لاندې کلمې وژبارئ:

{بالاطل} {تجارة} {عن تراض} {ولا تقتلوا أنفسكم}

۲- د مالونو د خورلو د خو یېلګو چې د باطلو په مفهوم کې داخلې دي د نومونو يادونه وکړئ.

۳- د **«إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مَنْكُمْ»** جمله تفسیر او تشریح کړئ.

۴- د دې مبارک آيت مخکیني او وروستني آيت خه مسئلي بيانوي؟

۵- د سنجو د حرمت، د احکامو د آسانۍ او فطرت په اړوند د آيت د ربط په هکله خه پوهيري؟

۶- له **«أَنفُسُكُمْ»** خخه خه مراد دي او توجیه پې خرنګه ده؟

۷- د نفس او مال د حرمت لویوالی په حدیث شریف کې خرنګه بیان شوی دي؟

۸- په معامله کې د اسلام علماء د بشپړ رضایت نښه خه شي ګئي؟

زده کوونکي دې د دې لوست لنډيز په یو مخ کې د آيتونو او احاديثو په رنا کې ولکي او په مختصره توګه دې وژباري.

دوه ويشتم لوست

گەزىندۇن او خواخۇرى

قال الله تعالى: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثْرِ السُّجُودِ ...» [الفتح: ٢٩]

د کلمو معنا

{والَّذِينَ مَعَهُ}

او كوم كسان چې له هغه سره ملگري دي.

{أَشِدَّاءُ}

چېر سخت.

{رُحْمَاءُ}

رحم كۈونكى او خواخۇرى.

{تَرَاهُمْ}

ته هغوى وېنى.

{رُكَعًا سُجَّدًا }

درکوع او سجدى په حالت كې.

{يَبْتَغُونَ}

غواپى، په لىھ او هىھە كې دي.

{فَضْلًا}

مهربانى، اجر او ثواب.

{وَرِضْوَانًا}

او رضا، خوبى.

{سِيمَاهُمْ}

نبى او علامى د هغوى.

ژيازه

محمد ﷺ د الله ﷺ رسول دى ، او كوم كسان چې له هغه سره ملگري دي هغوى پر كافرانو سخت او په خېلۇ مىنخۇ كې خواخۇرى دي. ته چې كله هغوى گورى په رکوع او سجده، او د الله د فضل او د هغه د رضا په طلب كې يې بوخت مومې. د سجدو نبى نىنابى د هغۇ پر وچولىيوجى موجودى دى چې په هغې سره هغوى بىل پىژىندل كىرىي.

تفسىر

د آيت شرح او خېپنە

«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءُ بَيْنَهُمْ» دا مبارك آيت د (الفتح) د سورت وروستى مبارك آيت دى چې په ټولىزە توگە او بىا په خانگىرى چول وروستى نىمايى

برخه یې د مؤمنانو د حالاتو او صفاتو بیانوونکې ده. له دې آيت خخه په وړاندې آیتونو کې د رسول الله ﷺ نه د مسلمانانو د بې ساري اطاعت او فرمانبرداری، کوم چې د بېعت الرضوان پر مهال خرګند شو او له دې مطیع امت نه د رضایت اعلان او یادونه شوي ده. وروسته بیا د مسلمانانو د څلاندي راتلونکې وړاندوينه داسې شوې چې ډېر ژر به دوى سره له ويابه مکې مکرمې ته ننوخي او خرنګه چې د دوى دين د هدایت دين دى نو پر ټولو اديانو به غالب شي. په پای کې دغه مبارک آيت د مؤمنانو او صاف بیانوی چې دوى خه ډول کسان دی او په تورات، انجيل او قرآن کې خرنګه تعريف شوي دي، الله تعالى فرمایي: **«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءُ يَنِئُّهُمْ»** لومړۍ جمله د الله تعالى د پېغمبر ﷺ لپاره چې د دې امت قائد او لارښود دی جميل وصف بلل کيري. له دې خخه به بل لوی وصف خه شی وي چې د عالميانو باچا په بشپړ ټینګار سره دا فرمایي: محمد د الله رسول دي، يعني داسې ونه ګنه چې محمد یوازې یو نابغه او یا کوم پوه او عالم دي، بلکې د هغه مقام(له دې صفاتو سربېره) له دوى خخه ډېر لوړ او اوچت دي. هغه د الله تعالى رالپول شوي او په ځمکه کې د هغه ځانګړي استازی دي. او د جميں وصف دويمه جمله د پېغمبر ﷺ امت دی چې دوى د کفر، الحاد او طغيان په مقابل کې ډېر سخت او شديد دي، خو د مؤمنانو پر وړاندې که هغوي له هر قوم، قبيلې، توکم، ژبې او رنګ خخه وي ډېر خواخوري، نرم او مهربانه وي، ابن عباس رضي الله عنه فرمایي دي: له **«وَالَّذِينَ مَعَهُ»** خخه مراد هغه کسان دی چې په حدېې کې حاضر وو، خو د جمهورو مفسرينو نظر دا دې چې مراد ترې ټول اصحاب کرام دي، دلته د مسلمانانو د لومړني نسل نه د نمونې په ډول یادونه شوي د ځکه ټول امت له هغوي خخه پېروي کړې ده او د هغوي پر پله روان دي نو دا صفات لومړۍ په دوى کې او بیا په ټول امت کې خرګند پوري.

«تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَيْتَعْوُنَ فَصُنْلًا مِنَ اللَّهِ وَرَضْوَانًا» د مبارک آيت دا برخه د پېغمبر ﷺ د رېښتنې یارانو د مواصفاتو بل اړخ ته اشاره کوي، يعني سره له دې چې دوى د کفر، الحاد او طغيان په وړاندې ډېر سخت او شديد دي او د مؤمنانو پر وړاندې نرم او مهربانه دي، دوى هر وخت د الله تعالى په عبادت کې بوخت او مشغول وي د رکوع او سجدې له حالت نه مراد د لمونځ ادا کول دي، د عربې ژبې قواعدو ته په کتلو سره (تراهم) صيغه د مضارع صيغه ده چې په دوام او استمرار دلالت کوي او پر لمانځه د مداومت او پابندی پايله ترې اخیستل

کيوري په دې معنا چې خپل لمونځونه په پابندۍ سره ادا کوي او له فرایضو سربېره نوافل هم ادا کوي. دله يوه پوښته پیدا کيوري چې له دې نرمی، خواخوردي، شدت، رکوع او سجدې نه موخه او هدف خه شي دي او دوی ولې دغه کارونه ترسره کوي؟ نو د دې پوښتني څواب په همدي آيت کې راغلي دي او هغه دا دې چې **﴿يَسْتَغْوِنُ فَصُلًا مِنَ اللَّهِ وَرَضْوَانًا﴾** هغوي په خپلو ټولو کړنو او تحرکاتو سره د الله د فضل، ثواب، رضا او خوبنۍ غوښتونکي دي.

﴿سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثْرِ السُّجُودِ﴾ سيما د يو شي نښې او علامې ته ويل کيوري. له وجوه خخه مراد وچولي او يا مطلق مخونه دي. کله چې یوانسان ډېرزيات لمونځونه ادا کوي نو الله تعالى یې خېږي ته يوه ځانګړې ریا ورپه برخه کوي او کله هم د لمونځ کوونکي په وچولي کې د د زیاتو سجدو له امله يوه ځانګړې نښه خرګندیوري، نو مفسرین کرام وايې چې کېدای شي له دې دوو رايو خخه يوه مراد وي، خو که خوک وغواړي چې په خپل وچولي کې قصدا داسې نښه راپېداکړي چې د هغه د سجدو پر کثرت دلالت وکړي نو له دې کار خخه په شريعت کې منع راغلي ده، هکه دا کار دریا او ځانښونې خرګندونه کوي چې په دې سره د انسان د اعمالو اجر او ثواب له منځه خي، په هر حال که د مبارک آيت اشاره د اصحاب کرامو په وچولي کې هماګي ظاهري نښې ته وي نو یاهم مخکيني جملې دا خرګنده کړه چې د هغوي موخه او مقصد په خپلو ټولو کړنو سره د الله تعالى د ثواب، رضا او خوبنۍ تر لاسه کول و.

بنېګنه او خواخوردي د آيتونو په ریا کې
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَ مِنْكُمْ عَنِ الدِّينِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُجْهَهُمْ وَيُحَبِّبُنَاهُ أَذْلَلَةً عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ...﴾ (المائدہ: ۵۴).

ژبابه: اى مؤمنانو که له تاسي نه خوک له خپل دين نه واوري (نو وادي وري) الله به نور ډير داسې خلک پیداکړي چې الله ته ګران وي او الله هغوي ته ګران وي چې له مؤمنانو سره به نرمي کوي او پرکافرانو سختي، د الله په لاره کې به هلې خلې وکړي اود هیڅ ملامتوونکي له پېړي اچولو خخه به نه ویريري. په دې مبارک آيت کې الله تعالى په خرګند ډول رابسي چې خوک د مسلمانانو پر ورلاندي له نرمي او مهرباني او د کافرانو پر ورلاندي له سختي او غوسې خخه کار اخلي نو دوي د الله سره ربستيني محبت لري او د دغه محبت نښه دا ده چې الله هم

دوی خوبنوي، ځکه بنده که هر خومره د الله تعالى د محبت دعوا وکړي خو که دغه دعوي د الله له لوري تايد نشي او هغه ورسره د محبت خرګندونه ونکړي نو دعوا یې پې بنسټه ده. که خه هم د مفسرينو په وينا د دي آيت د نازلیدو لومړي لامل او مصدق حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او هغه کسان دي چې د ده ترمشري لاندې د مرتدينو سره وجنګيدل او دا مبارڪ آيت د قرآن د غېي خبرونو او معجزو خخه ګنډل کېږي ځکه د کوم شي خبرې چې ورکړي ټه همغه پېښ شو او د رسول الله ﷺ له رحلت وروسته یوه ډله خلک له دين خخه وکړخيدل او مرتد شول. د مسلمانانو لومړي خلیفه د خپلو یارانو په مرسته له دوى سره جهاد وکړ خو په قرآنی الفاظو کې د لفظ عموميت ته اعتبار او ارزښت ورکول کېږي، نو دا مبارڪ آيت پر دي دلالت کوي چې الله تعالى د خپلو بندګانو په وجود کې درې صفتونه خوبنوي، یو دا چې د مومنانو پر وړاندې نرم خويه او مهربانه وي او د کافرانو په مقابل کې ډير ګلک او شدید. دويم دا چې د الله په لاره کې جهاد وکړي. دريم دا چې د حق په پېروي کې د هیڅ ملامتونکي له ملامتیا خخه ونه ویرېري.

﴿وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ...﴾
(الحشر: ۹).

دا مبارڪ آيت دنبي کريم ﷺ د انصارو يعني د مدینې منوري د خلکو په ستانيه کې راغلى دی او د هغوي د دوستي او مهرباني وصف، بلکې د هغوي سربنندې او خان تيريدنې د تعظيم او تمجيد وړ ګرځوي او فرمایي: او هرڅه چې هغو ته ورکړل شي د هغو خه اړتیا قدرې هم دوى په خپلو زړونو کې نه احساسوي او پرڅل څان باندې نوروته ترجیح ورکوي اګر که په خپله محتاج هم وي.

قرآنکريم داسي صفتونو ته په درنه سترګه ګوري او قول دي ته ترغیب او تشويقوي خو په خپله او هم د اسلامي ټولنې په نورو غړيو کې دا صفتونه ژوندي او پیدا کړي او خلک سوله ایز ژوند، نرمۍ او بنو اخلاقو ته راوبولي، پرته له شکه د الله د رسول ﷺ له خوا یوه روزله شوې ډله داسي وه چې قرآنکريم بې کيسه داسي کوي: دوى له حده زيات په خپلو منځونو کې مهربانه وو په هره نوې لیدنه کې به بې یو او بل په غېر کې نیول سره له دې چې په خینو چارو کې دوى د نظر او رأيې اختلاف هم درلود خو یو او بل ته په احترام قايل وو حاکمانو په رعيت رحم او شفقت درلود او رعيت حکومت ته تابع او فرمان برداره ټ، نومسلمانان باید په هر وخت او زمانه کې همداسي وي.

د آيت لنه مفهوم

په ذکر شوي مبارڪ آيت کې د رسول الله ﷺ ستاینه او همدارنگه د ده د ربتهنو پیروانو تعريف او ستاینه شوې ده. په لوړۍ پراو کې د پیغمبرانو د سردار حضرت محمد ﷺ رسالت ثابتوي او په دويم پراو کې خو شیانو ته اشاره کوي: لوړۍ دا چې د محمد ﷺ پیروان او صحابه د کافرانو پر وړاندې د دوى د کفر پر اساس ډیر غلیظ، شدید او سخت خویه وو، نه د ذاتي او شخصي دبمني پر اساس، خو د مؤمنو او دیندارو ورونو پر وړاندې مهربانه او نرم خویه وو. دويم دا چې دوى په داسې شي الترام او پابندی لري چې دوى دې نیکو صفتونو ته هخوي او هغه د لمانځه اداء کول دي، د پاک قرآن د وينا پربنست **«إِنَّ الْمُحَنَّثَةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»** [العنکبوت: ٤٥] لمونځ انسان له ټولو بي حیايو او ناوړیتاواو خخه منع کوي او پرته له شکه بدخوبي او سختي د مسلمانانو په وړاندې یو ناوړه او بد عمل دی چې د حقيقي لمانځه په واسطه مسلمان ورڅې ژغورل کيږي.

دریم دا چې دوى د اخلاص خاوندان دي، یعنې په خپلو کړو وړو سره د الله له رضا پرته بل هیڅ موخه او هدف نه لري. خلورم دا چې د پاکي او ايمان نښې د دوى له سر او مخ خخه روښانه خرګندپوري چې خلک ېې په سمه توګه پیژندلی شي او د دوى له لوري امن او ډاډ احساسوي.

دا مبارڪ آيت د لوړنيو مسلمانانو د صفتونو په بیانلو او د مسلمانانو پر وړاندې د دوى په نرمي او مهرباني باندې د آسماني تایيد سره په اسلامي ټولنه کې د خواخورۍ، ګله ژوند او نرمي بنسټونه بردي او پر دې اساس چې اسلامي امت د حقیقت د لارې د مخکننانو په پیروي مکلف دي ګواکي ټول دي نرمي ته رابلي او دا د هغوي ديني وجیهه ګنې نو مسلمانان باید په خپلو کې سوله ایز ژوند ولري، جغرافيوي پولې د مذهبونو او نظریو اختلاف اویا د ژبو، قوم او رنګ اختلاف باید د مینې او ايماني محبت او سنه نیت او په خپل منع کې د نیکې معاملې خپله ونه ګرځي.

فعاليت

زده کوونکي دي په ټولګي کې د مسلمانانو تر منع د نرمي او ګله ژوند ګتې او دې خايه سختي او تشدد زیانونه په خپلو کې تر بحث او خپلې لاندې ونیسي.

د لوست ګټې او لارښونې

په پورتني آيت کې ډېرې ګټې او لارښونې شتون لري چې څینې یې په لاندې ډول دي.

❖ د حضرت محمد ﷺ د نبوت او رسالت اثبات او تایید.

❖ د رسول الله ﷺ او د هغه د يارانو د دي صفت بیانول چې هغه د مسلمانانو پر وړاندې نرمي کول او د کفارو پر وړاندې شدت کول دي.

❖ د ګله ژوند، بېگنې او خواخوردي د روحيي په لور د مسلمانانو ترغیب او تشویق کول.

❖ په خشوع، خضوع، رکوع او سجود سره د لمانځه د فضیلت بیانول.

❖ په کړنو، اعمالو او د الله د رضا په حاصلولو کې د اخلاق فضیلت.

❖ د اصحاب کرامو د مقام او مرتبې لوړوالۍ او په تورات او انجليل کې د هغوي د او صافو یادونه.

پونسنج

۱- لاندې کلمات و زیبارې.

{أَشِدَاءُ}، {رُحْمَاءُ}، {رُكَعًا سُجَّدًا}، {يَسْتَغْوِيْنَ}، {فَضْلًا}، {رِضْوَانًا}، {سِيمَاهُمْ}.

۲- د «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحْمَاءُ بَيْنَهُمْ رُكَعًا سُجَّدًا يَسْتَغْوِيْنَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثْرِ السُّجُودِ» مبارڪ آيت د کوم سورت برخه ۵۵؟

۳- په دي آيت کې د صحابه ئو کرامو خو صفاتو ته اشاره شوي ۵۵؟

۴- قرآن مجید د رسول الله ﷺ د يارانو د صفاتو په بیانولو سره له مؤمنانو خخه خه غوبښنه کوي؟

۵- د «سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثْرِ السُّجُودِ» جمله تفسیر کړئ.

۶- د مسلمانانو دېښنى د کفارو له ذات سره ده که دهغوي له کفری صفاتو سره؟

۷- د دي لوست له ګټو او لارښونو خخه خلور ګټې بیان کړئ.

زده کوونکي دي په خپله خوبنې د لاندینيو دوو موضوعګانو په هکله یوه لنډه مقاله ولیکي:

۱- په اوسيني عصر کې تفاهم او ګله ژوند ته د اسلامي امت اړتیا.

۲- د قرآن مجید د آيتونو په رڼا کې د تفاهم او ګله ژوندون فضیلت او ارزښت.

درویشتم لوست

په قرآن کريم کې نمونه ځوانان

قال الله تعالى: «تَحْنُّ نَفْسُكُ عَلَيْكَ تَبَاهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فَتْنَةٌ أَمْنُوا بِرِبِّهِمْ وَزَدْنَاهُمْ هُدًى وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا» [الكهف: ١٤ - ١٣]

د کلمو معنا

د دوى عجيبة خبر	{تَبَاهُمْ}
په ربنتينولی او باور سره	{بِالْحَقِّ}
څوانان وو	{فَتْنَةٌ}
دوی ته مو هدایت زیات کړ	{زَدْنَاهُمْ هُدًى}
محکم مو کړ زیونه د دوى	{وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ}
هیڅکله نه راغواړو او عبادت نکوو	{لَنْ نَدْعُوَ}
بیکاره او دروغ خبره	{شَطَطًا}

ژیاړه

مور د هفو اصلی قصه تاته (ای محمده) اوروو هفوی خوتنه زلمیان وو چې پرڅل پروردګار ېی ایمان راویری ڈ او مور هفو ته په هدایت کې زیاتوالی ورپه برخه کړ. مور د هفو زیونه په هغه وخت کې محکم کړل چې کله هفوی پاڅیدل او اعلان ېي وکړ چې زمور رب فقط همه ذات دی چې د آسمانونو او ځمکې رب دی مور به له هغه پرته نور کوم معبدان ونه بلو که مور دغسې وکړو نو بیخی بايزه خبره به مو کړې وي.

تفسیر

د آیتونو شرح او خپننه

یاد شوي مبارک آیتونه د (الكهف) له سورت خخه دی چې خلور ډيرې لوپې پیښې رانغارې: لومړۍ د کهف د اصحابو کيسه. دویم د هفو خلکو کيسه چې الله ورته دوه سمسور بنونه

ورېښلي وو. دريم د حضرت موسى العليّ کيسه د الله دنيک بنده سره او خلورم د ذوالقرنین کيسه. خود دي سورت ډير آيتونه د کهف د ملګرو په کيسې پوري تړاو لري، چې د ايمان د پياورتیا یوه بیلکه ده او د دنيا پر مال او بنایست آخرت ته ترجیح ورکوي. د دي کيسې په اتلاتو کې د هغو څوانانو لپاره غوره لارښونه او اقتداء ده چې د خپلی عقیدې او ايمان لپاره د ظلم او زیاتي پر وړاندې دریوري او له یو الله پرته د بل هيچا خخه ویره نه لري.

﴿أَنْحُنْ نَقْصُ عَلَيْكَ تَبَاهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ أَمْتُوا بِرَبِّهِمْ وَزَدْنَاهُمْ هُدَى﴾ وروسته له دي چې په خو وړاندېنيو آيتونو کې د کهف د ملګرو کيسې ته لنډه اشاره کيري او له دي پیښې خخه د الله د یوې عجیې نسبې په عنوان یادونه کيري، دادي په دي مبارک آيت کې په مفصله توګه د کهف د ملګرو کيسه پیلېري او فرمایې: **﴿أَنْحُنْ نَقْصُ عَلَيْكَ تَبَاهُمْ بِالْحَقِّ﴾** موږ د دوى زړه وړونکي خبر په رښتنې او حقیقي توګه تا ته اى محمده، بیانوو.

(نبأ) په عربي ژبه کې هغه خبر ته ويل کيري چې د ستر ارزښت لرونکي وي.

﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ أَمْتُوا بِرَبِّهِمْ وَزَدْنَاهُمْ هُدَى﴾ (فتیة) د (فتی) جمع ده، فتی هغه څوان ته ويل کيري چې تر او تازه وي يا د څوانۍ په او صافو بشپړ وي، نو د مبارک آيت تفسیر داسې کيري: هغوي تنکي څوانان وو د څوانۍ په صفتونو ستایل شوي چې په خپل پالونکي الله یې ايمان راواړ او موږ د دوى په ايمان کې زیاتوالی راوست، د ايمان له زیاتوالی خخه مراد په ايمان ثابت قدم پاتې کيدل او د الله له لوري دنيک عمل په توفيق مشرف کيدل دي.

﴿وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطَ﴾ (ربط) په عربي کې د یوه شي تړلو ته وايي او په مجازي توګه په مبارک آيت کې د صبر او زغم ورکولو ته ويل کيري، په دي معنا چې د دوى زړو ته مو د داسې استقامت خخه ډک کړل چې هيڅکله د ظالم پادشاه ویرې او د بنځې، زامنو او ټاټوې په پريښو دلول د دوى قدمونه ونه لپزيدل، البته دا د زړونو تړل او استقامت هغه وخت د دوى په برخه شو چې کله په خپلو پښو ودریدل یعنې ټينګ هود یې وکړ او چېغې یې کړې چې **﴿رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** یعنې زموږ پروردګار همغه د اسمانونو او خمکې پروردګار دی او موږ پرته له هغه بل الله نه پیژنو او له هغه پرته د بل هيڅ معبود لمانځنه نه کوو، خکه که داسې وکړو نو په حقیقت کې به مو د حق نه لري خبره ویلې وي **﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطَ﴾** (شطط) اصلا هغه خه ته

ویل کیری چې لرې او ناممکنه وي، په دروغو، دوکې او ظلم یې هم اطلاق کیري او دا تولې معنا گانې د مبارک آيت له لفظ خخه مرادیوري.

د آیتونو د نزول سبب

د کهف د ملګرو د کيسې په اړوند د آیتونو د رالیرلو لامل دا ټچې د مکې مشرکانو د یشرب (مدينې) له یهودیانو خخه وغوبتله چې خو دوى ته د داسې خیزونو لارښونه وکړي چې په هغه سره د الله رسول و ارزوي او په دې توګه یې د رسالت صحت او عدم صحت خرګند کړي. یهودو خبر ورکړ چې د دریو شیانو په اړه له د خخه پوبنتنه وکړئ: لوړۍ دا چې د کهف د ملګرو کيسه خرنګه وه. دویم د ذوالقرنین او دریم د روح په باره کې، که چېږي هغه دوه لوړنیو پوبنتنو ته خواب وویل اوډ دریمې په هکله یې چېټیا غوره کړه نو هغه د الله استازی دی. کله چې مشرکانو دا پوبنتې وکړي نو الله تعالى ورته د اصحاب کهف او ذوالقرنین دواړه پیښې د کهف په سورت کې مفصلایان کړي. او د روح په هکله آيت نازل شو چې **﴿فَلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّيْ وَمَا أُوتِيْسُ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾** [الاسراء : ۸۵] ڙباره: ووايه روح یو امردي چې زما الله پوري اړه لري او تاسي ته علم نه دی درکړي شوې مګر ډيرلړ.

د اصحاب کهف کيسه

د اصحاب کهف کيسه په لنډه توګه لکه خرنګه چې په کابلې تفسیر کې ټوټه ټوټه راغلې ده داسې بیانوو:

وايي چې دا خو رومې تنکي څوانان وو چې د کوم ظالم او زورور باچا په وخت کې یې ژوند کاوه چې نوم یې ځینو «د قیانوس» یاد کړي دی. دا باچا په بوت لمانځنه کې ډیر غرقؤ او په ظلم او زیاتي سره یې بوت لمانځنه خوروله، خلکو د ده جبر او عذاب له ویرې او یا د خو ورځو دنیوي ګټپه خاطر خپل مذہبونه پرینبودل اوډ بوت په عبادت مشغول شول په دې وخت کې خو څوانان چې د حکومت د لویو کورنیو او چارواکو پوري یې تهراو درلود په دې فکر شول چې د مخلوق د خوشحالی په وجه د خالق رضا له لاسه ورکول مناسب کار نه دی نو خرنګه چې د دوى زیونه د ایمان او تقوی اوډ الله د وپړي خخه ډک وو او الله تعالى دوى ته د صبر، ثبات، توکل او له مجازي خدايانو خخه د بې زاري وسه او توان ورکړي وه نو د باچا پر وړاندې یې هم یوه مستانه چېغه وکړه چې **﴿لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا لَفَدْ قُلْنَا إِذَا﴾**

شَطَّا او په دې توګه يې خپله زړ ورتیا، خپلواکې او عقیده خرگنده کړه او ټول خلک يې حیران کړل، باچا له يوې خوا د دوى پر څوانۍ رحم وکړ او له بلې خوا خه چارې او مصلحتونه د دې مانع شول چې دوى سمدستي ووژني نو په دې وجه يې هغوي ته خو ورځې مهلت ورکړ خو په خپلو کارونو کې فکر او غور وکړي، دوى له مشورې وروسته پريکړه وکړه چې په هر حال خطر خو راته متوجه دی او ارومرو د هغه د ظلام او زياتي خخه عاجز او قدمونه مو بشویيري نو مصلحت دا دې چې د بنار په شا او خوا د کوم غره په غار کې پت شو او بنارته د راستنیدو لپاره يوه مناسبه موقع ولټوو د خپل وړاندیز په ټینګار يې دعا وکړه چې يا الله ستا په څانګړي رحمت زموږ کارونه سم کړه او مورډه د کاميابي او هدایت لاره وښي او په پاى کې زموږ واړه کارونه سم کړه! همغه وه چې له بناره ووتل او بنار ته نبودې د يوه غره په يو غار کې پت شول او په خپلو کې يې یوتن وتاکه چې خپل حالت بدلوی او کله ناكله بنار ته خي خو خپلې اړتیاوې او ضرورتونه له بازاره واخلي او د بنار له حال احوال خخه هم څان خبر کړي کوم کس چې د دوى له ډې خخه د دې کار لپاره تاکل شوی ئ و يوه ورځ يې خبر راورد چې نن د حکومت جاسوسان په بنار کې زموږ پلتنه کوي او زموږ خپل او خپلوان دې ته اړ باسي چې زموږ پت خای هفوته وښي، په همدي یادونه کې وو چې ناخا په الهي قدرت پردوی د خوب غله راغله او پلټونکو چې هر خومره پلتنه وکړه د دوى پته يې ونه لګوله، ناهيلي شول او له پلټې خخه لاس په سر شول باچا امر وکړ چې د سپړو(فلز) په تخته د دې څوانانو نومونه د دوى د کيفيت او احوالو سره يو خاي ولیکي او په خزانه کې يې وساتي تر خو راتلونکي نسلونه وپوهيرې چې خو تنه په حیرانوونکې توګه ورک شوي دي بنابې په راتلونکې کې له دوى خخه خه اثر ظاهر شي او کومې عجې پېښې ورځې خرگندې شي. دوى په لمريز حساب پوره درې سوه کاله په همغه غار کې ویده وو چې د سپړدمي په حساب نه کاله ورباندي زياتيري - له يوې اوږدې مودې خخه وروسته راجګ شول او په خپلو کې يې یادونه وکړه چې مورډ به خومره موده ویده شوي يو؟ خنو وویل چې يوه يا نيمه ورځ (يعني چير لبر) نورو وویل چې په دې هکله خبرې کول فايده نه لري الله پوهيرې چې مورډ به خومره وخت ویده شوي وو - اوس غوره داده کار وکړو یو تن دې دغه روبي له خانه سره واخلي او بنار ته دې لادر شي اوله يوه دوکان خخه دې حلال او پاک خواړه راپوري، یو تن روبي واخستې، بنار ته ولاړ خو دهغه بنار هر شه يې متغير او نوي وموندل - بناريانيو چې کله هغه سکه وليده حیران شول چې د کوم باچا نوم په هغې ليکل شوي او دا به کوم وخت وي.

خلکو وپتیله چې دی سپری کوم ئای خزانه موندلې ده، پلتې په دی هکله دوام و موند تردي چې پیښه د باچا حضورته ورسیده، باچا خير شو او هغه پخوانى تخته چې د خو ځوانانو هویت او د دوى د ورکې تاریخ ورباندي لیکل شوي ئ او ډیره زمانه ساتل شوي وه نو خپل حضور ته یې وغوبنتل او پلتنه یې پیل کړه او بالآخره وپوهیده چې دا هماغه ورکه ډله ده. په هغه وخت کې په بنار کې د **بعث بعد الموت** په هکله بحشونه او مناظري روانې وي ځینو ويل له مرګه وروسته خوک بيرته نه راژوندي کيږي، ځینو به ويل بعث یوازې روحانې وي نه جسماني، ځینو دواړه منل - د وخت باچا چې يو حق پرست او انصاف کوونکي سپری و غوبنتل یې چې کومه بیلګه له کومې لوري نه په دی هکله لاس ته راواړي تر خو د خلکو عقل یې په آسانې سره ومني نو الله تعالى دا بیلګه دوى ته راولیله اودا کار ددي لامل شو چې د آخرت خخه انکار کوونکي هم د دې حیرانونکې پیښې له ليدلو او اوریدلو وروسته د قیامت د ورڅې په راتلو ايمان راواړ.

د آيتونو لنډ مفهوم

دواړه مبارک آيتونه د هغه ځوانانو په هکله دی چې د بشريت په تاریخ کې د اصحاب کهف په نامه مشهور دي، الله تعالى هغوي د بیلګې په توګه د ټولو مسلمانانو او په ځانګړې توګه د ځوانې طبې لپاره په خپل سپیڅلې کتاب کې ذکر کړي که چېږې تاسې غواړئ چې په خپل دین ټینګ واوسې، که غواړئ چې حق ته پر باطل ترجیح او غوره والی ورکړئ، که غواړئ د آخرت د لاس ته راواړلو لپاره د ظالمانو او متکرانو له رېښې او تهدید خخه ونه ویریړئ نو په دې ډله پیاوړو ځوانانو پسې اقتداء وکړئ او پوه شئ چې د عالميانو د خالق او پالونکي غبيي مرسته به ستاسو سره مل او ملګرې وي بلکې تاسوته به ډېږي لوې ويابنې در په برخه کړي لکه څرنګه چې د اصحاب کهف ملګروته وربنسل شوي وي.

له بې خوا دا آيتونه اودا کيسه په پولیزه توګه له مرګ وروسته د ژوندانه واقعي بیلګه وړاندې کوي، د روایتونو پر بنسته په هغه زمانه کې چې دا پیښه رامنځ ته شوي وه وروسته له مرګه د بیا ژوندي کيدو پدیدې د آخرت خخه انکار کوونکي د شک او شبېۍ سره مخ کړي وو او یوه ډله خلک یا مطلقاً د ژوندي کيدو خخه منکروو یا یې د دې دعوه کوله چې یوازې روح ژوندۍ کيږي نه جسم، خو د اصحاب کهف په ویښیدلو سره وروسته له ۳۰۹ کلونو

خخه دا شک او شبھه له منځه ولاړه او خلکو د سر په سترګو ولیدل چې پرته له شکه الله تعالى کولای شي مړ بدن ته دویم ئلي روح وروښې او په حرکت یې راولي. دريم شی چې مبارک آيتونه ورته اشاره کوي دا دی چې د مومنانو لپاره هيڅکله له الله سره شريک راپول د زغملو وړنه دی او واقعي مسلمان نشي کولای د مشرکانو سره هم نظره او هم عقیده واوسې، شرک کاملاً باطل دی او په قرآنی تعیير سره (شطط) دروغ، ظلم او له حق او حقیقت خخه لري ته ویل کيري.

په قرآن کريم کې خو نور نمونه څوانان ابراهيم خليل الله ﷺ

حضرت ابراهيم ﷺ د الله پیغمبر ټ چې د الله په لارکې د سترو څان بنندنو په خاطر د خليل الله یعنې د الله د خانګړي دوست لقب ورکړل شو، هغه د څوانۍ په منګ کې په بشپړې میرانې سره داسې کارو ته وکړل، چې د نمونه(مثالی) څوانانو په ډله کې شمیرل کيري. د اتلولی له کارونو خخه یې یو دا ټ چې په کوهه او بازار کې به د ظالم نمرود له وېږي پرته ګرځیده او بتان چې د نمرود او نمرودیانو معبدان وو هغه یې باطل او ېې بنسټه بل. او په دې یې هم بسنه ونکړه او کله چې یې مناسبه موقع ومونده، تبرې رواخت او د باطل پرستو یو یو بت ېې مات او له منځه یوړ. هرکله چې د بتانو عبادت کوونکي د ظالم باچا په ملتیا راوګرځیدل له داسې عجیبه کار سره مخامنځ شول چې هيڅکله یې په ذهن کې هم نه ټ انځور شوی. کله یې چې د دې کار له کوونکي خخه پلته وکړه یوې ډلې وویل: «سَمِعْنَا فَتَّى يَدْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ» [الأنبياء: ٦٠] یعنې له یوه څوان خخه چې ابراهيم نومیري اوریدلې مو دي چې د دې یوتابانو بدې یادوي نو دا لوی جرم او ګناه له ده خخه پرته بل چا نه ده کړي. د ابراهيم خليل او د نمرود د اور بليدنه مشهوره ده.

موخه دا ده خو وپوهیرو چې پاک قرآن هغه د نمونه څوان په توګه یادوي ځکه چې هغه د باطل په ماتولو او څپولو کې د څوانانو لارښود او مقتدا دی.

اسماعيل ذبيح ﷺ

دا د ابراهيم خليل زوي دی چې وروسته هغه هم پیغمبر شو، خو مخکې له پیغمبری خخه یې د تنکي څوانۍ په منګ کې داسې لويه سربننده د الله حضورته وړاندې کړي ده چې د ذبيح

الله (د الله لپاره حلال شوي) لقب ورکپري شوي دى دا پىبنې داسې وە چې پلار يې پە خوب كې وليدل چې يوازنى گران زوى د قربانولو خاي تە ورىي اود الله لپاره يې حلالوي. خرنگە چې د پىغمبر خوب حق دى، هغە بايد دا خوب عملى كپرى وای، خو اندىبنە دا وە چې آيا دا تنكى ئوان سربىندىنى تە تىاريروي او ياد زور لە مخپى دى كار تە لاس واچوي، نو خكە يې لومىرى د دە سره د مشورى لپاره مسئله شرييکە كپرە. ابراهيم عليه السلام لە داسې خواب سره مخ شو چې د دې حوان تر تولو د لور ايمانى قوت بىسكارندوى ئ. قرآنكرىم لە دې پىسبى خخە داسې يادونە كوي «فَلَمَّا بَلَغَ مَعَةَ السَّيْنَ قَالَ يَا بُنَيَ إِلَيْ أَرِي فِي الْمَتَانِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَأَنْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعُلْ مَا تُؤْمِنُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ» [الصفات: ١٠٢]. ڦياپەر : كله چې هغە(اسماعيل عليه السلام) د هلوخلو(مرستى كولو) مرحلې تە ورسىدە نو ابراهيم عليه السلام ورتە وویل: زوى جانە، زە پە خوب كې گورم چې تا حلالوم، تە ووايە چې ستا نظر خە دى؟ زوى يې وویل : پلار جانە، خە چې درته حكم كىري هغە وکپرە. ان شاء الله ما به صابر ومومى.

همغە وە چې دا پاك فطرتە حوان تر هغە شىپى پورى چې چاپە يې پرمى رابنكىل كېدە د غرە پە خير مستحڪم ولاپ و او نورە كىسە يې مشهورە ده. دلته موخە دا دە ترخو وپوهىرو چې اسماعيل ذبىح الله د قرآنى نمونە حوانانو خخە هغە حوان دى چې پە صبر، زغم اود الله پە عبادت او فرمان منلو كې د تولو مقتدا او لاربسۇد دى.

يوسف

يوسف د يعقوب زوى اود اسحق زوى اود ابراهيم زوى كپروسى دى چې د پىغمىرى نعمت پە مسلسلە توگە د دې كورنى پە برخە شوي دى. د حضرت يوسف د حوانى د وخت كىسە چې الله تعالى ورتە بې اندازىپ حسن او بنايست ورکپرى ئ پە هغە اندازە زىرە رابنكۈنکىپى او له عبرتە دە كە دە چې پە قرآنكرىم كې پە احسن القصص يعنې بەھترىنە كىسە يادە شويىدە . د دې كىسې د تفصىل خاي دغە لنە لوتست نە دى يوازىپ باید دومرە وپوهىرو چې هغە د حوانانو لپاره چىرىھ غورە يىلگە دە چې غوبنتلىپى خېل خان د اخلاقىي مفاسدو له لومو خخە وژغوري. هغە د خېلىپى حوانى پە چىرىو بنايستە ورخۇ كې ئ او پە چىرى غورە ناز او نعمت كې يې زوند كاوه او د هغە زمانىپ تر تولو بىپى او لوپى طبىپى بىشىپى ورخخە وغوبنتلى چې د زىرە مرام يې پورە كپرى، خو هغە د بند تنگە او تىارە كوبنە پە هغە تولو نعمتونۇ او

خوندونو غوره کړه او ويې فرمایل: «مَعَادَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ» [يوسف: ۲۳] ژیاړه: په الله له دې بدې نه پنا غواړم او بر سپره پر دې زما رب زه ډېر به ساتلي يم او ظالمان هېڅکله خلاصېدلی نشي.
که او سنی څوانان په دې نیکه نمونه پسې اقتداء وکړي پرته له شکه الله تعالى به یې د دنيا او آخرت پایله داسې نیکه کړي او هغو ته به داسې عزت ورپه برخه کړي لکه خرنګه چې یې یوسف عليه السلام ته وربېسلۍ ۋ.

فعالیت

زده کوونکې دې په دوه ډلو وویشل شي او په خپلو کې دې د هغو حکمتونو او عبرتونو په هکله بحث او خیزنه وکړي کوم چې د اصحاب کهف له کيسې خخه خرگندېږي.

د لوست ڪټې او لارښونې

په پورتنيو آيتونو کې ځینې ڪټې او لارښونې شته چې عبارت دي له:

- ❖ د کهف د کيسې په نازلیدو سره د حضرت محمد ﷺ د رسالت اثبات.
- ❖ د حق خبرې د خرگندولو غوره والي که خه هم په هغه کې د وژلو يا د وھلو او ټکولو او بندی کولو ویره وي.
- ❖ د توحید د عقیدې او د سپیڅلې کلمې (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) د بیانولو ارزښت، لکه خرنګه چې د اصحاب کهف څوانانو وویله.
- ❖ له الله پرته د نورو مخلوقاتو د عبادت او لمانځنې بطلان او پر هغه د عقلې او نقلې دليل نشتوالي.
- ❖ د دین او عقیدې د ساتې په خاطر د الله په لار کې د هجرت د فرضیت او ارزښت ثبوت.
- ❖ د څوانې او د هغه د منګ ارزښت، ئکه انسان په دې دوران کې لوی لوی کارونه په آسانې سره تر سره کولای شي.

❖ د الله په غيبي مرستي سره د ربتيينو مؤمنانو د برايسى ثبوت، لكه خرنگه چې يې د اصحاب کهف څوانانو ته په هدایت کې زیادت وکړ او د دوى زرونه يې ټينګ او ثابت کړل.

۱- لاندي کلمې وژبارۍ:

{بَأْهُمْ} ، {بِالْحَقِّ} ، {فِتْيَةٌ} ، {وَرَبَطْنَا} ، {شَطَطًا} .

۱- د کهف په مبارڪ سورت کې خو کيسوته اشاره شوي ده؟

۲- د اصحاب کهف په کيسې پوري د اپوندو آيتونو د نازلیدو سبب خه ؤ؟

۳- د ربط قلوب لفظي معنا او مراد په ذکر شوي آيت کې بيان کړئ؟

۴- د اصحاب کهف کيسه په لنډه توګه بيان کړئ؟

۵- د اصحاب کهف د ویده کيدو موده خو کاله وه؟

۶- د دي لوست د آيتونو له ګټيو او لار بنوونو خخه خلور ګټې بيان کړئ؟

زده کوونکي دي په قرآن کريم کې د نمونه څوانانو د سيرت نه په استفادې سره د (دخان، کورنۍ او ټولنې) په اصلاح کې د څوانانو (ونډه) ترسليک لاندي یوه مقاله ولکي، چې له شلو کربنو خخه کمه نه وي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library